

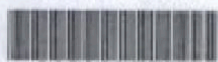
ธนบุรีศรีมหาสมุทร

โรงเรียนพหุพาณิชยศาสตร์
มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ

ส 919.93 มุข:ส
ว 546 ช
ฉ. 1

DCID LIBRARY

0000000618

มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ

ส. 06666 - ส. 06669

ค. 919.93 2/5 ม. 5

ว. 5465

หนังสืออ่านเพิ่มเติม

กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

ระดับประถมศึกษา

และกลุ่มวิชาสังคมศึกษา

ระดับมัธยมศึกษา

ธนบุรีศรีมหาสมุทร

กรมวิชาการ

กระทรวงศึกษาธิการ

ธนบุรีศรีมหาสมุทร

พิมพ์ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๔๔

จำนวนพิมพ์ ๕๐,๐๐๐ เล่ม

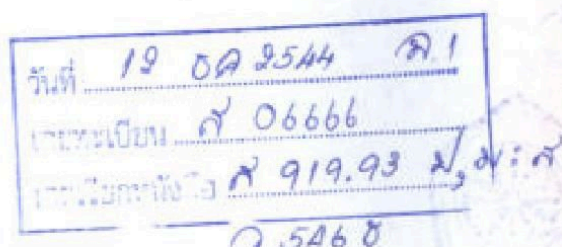
ลิขสิทธิ์ของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

ISBN : 974-269-1428

พิมพ์ที่โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว

๒๒๔๕ ถนนลาดพร้าว

วังทองหลาง กรุงเทพฯ ๑๐๓๑๐

๕๑๕.๕๓ กรมวิชาการ.

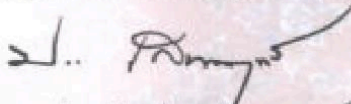
ก-ธ ธนบุรีศรีมหาสมุทร. กรุงเทพฯ,
โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๔.
๑๖๕ หน้า. ภาพประกอบ,แผนที่.

๑. ไทย-ภูมิประเทศและการท่องเที่ยว.
๒. ธนบุรี. ๓. ชื่อเรื่อง.

ธนบุรีศรีมหาสมุทร เป็นหนังสือที่กรมวิชาการจัดทำขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เป็นหนังสืออ่านเพิ่มเติมกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ระดับประถมศึกษา และกลุ่มวิชาสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องของธนบุรี นอกจากนั้นยังมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นหนังสือที่ระลึกสำหรับผู้ไปร่วมพิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทานของกระทรวงศึกษาธิการ ประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๔ ณ วัดกัลยาณมิตรวรมหาวิหาร ซึ่งตั้งอยู่ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ในวันศุกร์ที่ ๒๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ ด้วย

ธนบุรีศรีมหาสมุทร คือชื่อเดิมของเมืองธนบุรีในอดีต เป็นเมืองที่เกิดขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยา และเป็นราชธานีของไทยระหว่าง พ.ศ. ๒๓๑๐ - ๒๓๒๕ ปัจจุบัน ธนบุรีมีฐานะเป็นเขตที่มีความสำคัญเขตหนึ่งของกรุงเทพมหานคร เมืองหลวงของประเทศไทย ดังนั้น เพื่อให้ให้นักเรียนได้ทราบถึงความเป็นมาและรู้จักธนบุรี กรมวิชาการจึงได้จัดทำหนังสือเรื่อง ธนบุรีศรีมหาสมุทร ขึ้น มีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของกรุงธนบุรีนับตั้งแต่เริ่มเป็นราชธานี มีสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชเป็นกษัตริย์ปกครองจนถึงสมัยปัจจุบัน รวมทั้งกล่าวถึงสภาพทางภูมิศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมประเพณี สถานที่สำคัญต่างๆ เช่น วัด อุทยาน พิพิธภัณฑ์ พระราชวัง ตลอดจนเรื่องของวัดกัลยาณมิตร และแหล่งศิลปวัฒนธรรมรอบบริเวณวัดดังกล่าว

ในการจัดทำหนังสือเล่มนี้ กรมวิชาการได้รับความร่วมมืออย่างดียิ่ง จากหน่วยงาน สถาบัน องค์กร ทั้งภาครัฐและเอกชน ตลอดจนบุคคลต่างๆ ที่ได้กรุณาเขียนเรื่องและให้ข้อมูล รวมทั้งอำนวยความสะดวกในการถ่ายภาพประกอบ ซึ่งทำให้การจัดทำหนังสือสำเร็จลุล่วงด้วยดี จึงขอขอบคุณทุกท่านไว้ ณ ที่นี้ และหวังว่าหนังสือเล่มนี้จะให้ประโยชน์และความรู้แก่นักเรียนและผู้อ่านตามสมควร

(นายประพัฒน์พงศ์ เสนาฤทธิ์)

อธิบดีกรมวิชาการ

๒๘ กันยายน ๒๕๔๔

สารบัญ

บทเรื่อง ๑

ธนบุรีศรีมหาสมุทร ๕

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ๑๙

หลวง หลาววัง ฅนอุทธาน ฟ่านไปดุงเรือ ๓๕

วัดกัลยาณมิตรวรณทาวการ ๙๕

หลวงวัดนธรรมข่านวัดกัลยาณมิตร ๑๒๑

บรรณานุกรม ๑๖๓

นำเรื่อง

พระเดี่ยวนุญลาภเลียง ประชากร
เป็นบิตุรमारคร ทัวหล้า
เป็นเจ้าแลครุสอน สักโลก
เป็นสุขทุกอ้วนหน้า นิกรทั้งชายหญิง
เป็นที่พำนักอ้วน นรชน
เป็นที่กรุณาคน ยากไร้
เป็นที่สงัดสัตว์คด เมืองโมกข์
เป็นทรัพย์ปัจจุบันให้ ทัวหน้าเมืองเขมม

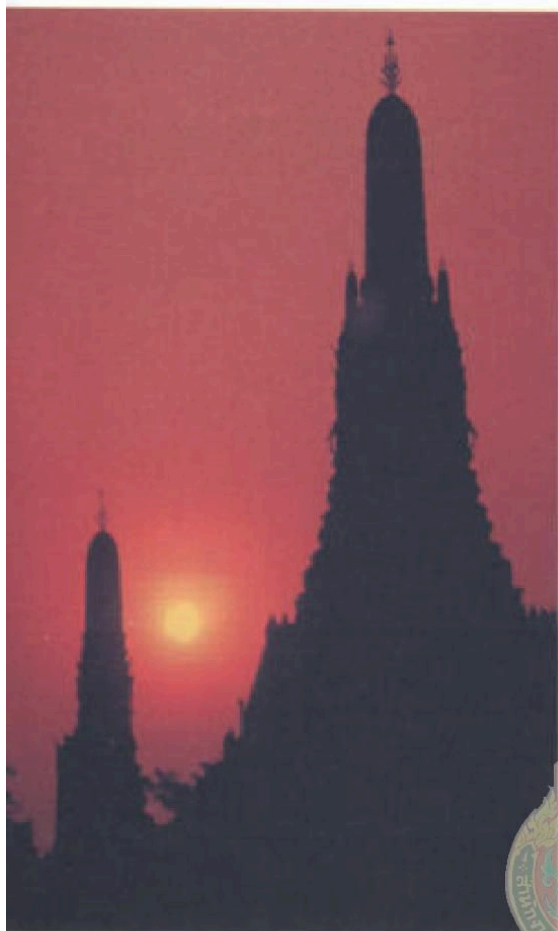
(โคลงยอพระเกียรติสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ของ นายสวนมหาดเล็ก)

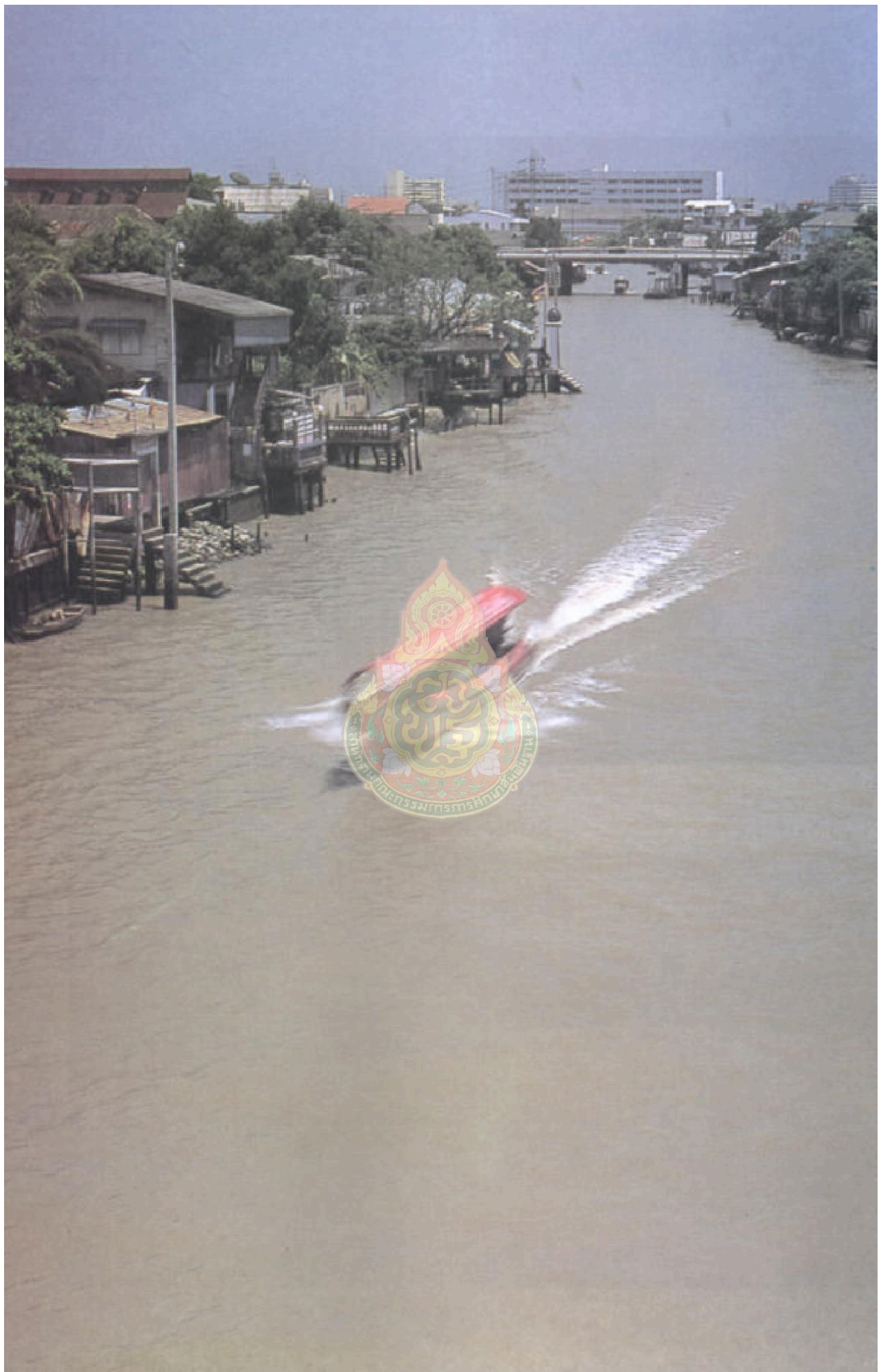
ธนบุรี ในปัจจุบันเป็นเขตการปกครองเขตหนึ่งในกรุงเทพมหานคร แต่ในอดีต ธนบุรีซึ่งตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันตกของบริเวณที่เรียกว่า “บางกอก” มีชื่อว่า ธนบุรีศรีมหาสมุทร เป็นราชธานีของไทยต่อจากกรุงศรีอยุธยา นับแต่ พ.ศ. ๒๓๑๐ เป็นต้นมา หลังจากกอบกู้เอกราชของไทยแล้ว สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้ทรงเลือกดินแดนแห่งนี้เป็นราชธานี เนื่องจากทรงเห็นว่าธนบุรีเป็นเมืองหน้าด่านคุมเส้นทางออกทะเล และเป็นเมืองท่าตั้งอยู่ใกล้ปากแม่น้ำ มีป้อมปราการและวัดวาอารามอยู่แล้วจำนวนมาก พร้อมทั้งจะเป็นที่ตั้งเมืองหลวงในช่วงเวลาที่เพิ่งเสร็จสิ้นสงครามใหม่ๆ โดยไม่ต้องมีการปลูกสร้างเพิ่มเติม ธนบุรีเป็นราชธานีของไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๓๑๐-พ.ศ. ๒๓๒๕ รวมเวลาประมาณ ๑๕ ปีเศษ

ธนบุรี ตั้งอยู่บนพื้นที่ราบลุ่มที่คลองธรรมชาติไหลตัดผ่านหลายสาย จนได้รับสมญานามว่าเป็นเวนิสตะวันออก เป็นเมืองที่อุดมสมบูรณ์มาแต่โบราณ มีสวน มีไร่นา และผลไม้หลากหลายชนิด เช่น ลิ้นจี่ ลิ้น เงาะ กระท้อน มะไฟ ทุเรียน ขนุน มีสวนหมาก สวนพลู ฯลฯ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในธนบุรีประกอบด้วยผู้คนหลายชาติหลายภาษา เช่น ชาวจีน ลาว เขมร มอญ โปรตุเกส ซึ่งแต่ละกลุ่มมีศาสนาและความเชื่อต่างกัน แต่สามารถอยู่รวมกันได้อย่างผสมกลมกลืน รักชาติวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของคนไว้ได้อย่างดี และได้สะสมสืบสานศิลปวัฒนธรรมต่างๆ มาจนถึงปัจจุบัน

พระมหากษัตริย์ที่ทรงครองกรุงธนบุรีมีเพียงพระองค์เดียว คือ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

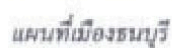

ธนบุรีศรีมหาสมุทร

เมืองธนบุรี มีชื่อเรียกเดิมว่า ธนบุรีศรีมหาสมุทร แต่นิยมเรียกกันว่า บางกอก เป็นเมืองที่เกิดขึ้นในสมัยแผ่นดินพระมหาจักรพรรดิ ตั้งอยู่บริเวณปากคลองบางกอกใหญ่ ซึ่งมักเรียกกันว่าคลองบางหลวง มีความสำคัญในฐานะเมืองหน้าด่านหรือเมืองท่าขนอนพ่อค้าชาวต่างชาติที่เดินเรือเข้ามาค้าขายกับกรุงศรีอยุธยาจะต้องแวะจอดที่เมืองธนบุรีก่อนเพื่อเสียภาษีสินค้าที่บรรทุกเรือผ่านทั้งขาเข้าและขาออก

ในสมัยแผ่นดินสมเด็จพระชัยราชาธิราชโปรดเกล้าฯ ให้ขุดคลองลัดเชื่อมระหว่างปากคลองบางกอกน้อยกับปากคลองบางกอกใหญ่ เนื่องจากแต่เดิมนั้นคลองบางกอกน้อยและคลองบางกอกใหญ่คือแม่น้ำอ้อมทำให้การคมนาคมทางน้ำต้องใช้เวลานาน เมื่อขุดคลองลัดแล้ว ลำน้ำเจ้าพระยาก็สามารถไหลผ่าน

เนื่องจากฝรั่งเศสต้องการแผ่อิทธิพลและ
 ควบคุมเส้นทางการเดินเรือของไทย จึงได้ส่งกองทหาร
 เข้ามาประจำการที่ป้อมทั้งสองแห่ง สมเด็จพระเพทราชา
 ซึ่งครองราชสมบัติสืบต่อจากสมเด็จพระนารายณ์
 มหาราช จึงโปรดเกล้าฯ ให้รื้อทำลายป้อมใหญ่ฝั่ง
 ตะวันออก คงเหลือแต่ป้อมฝั่งตะวันตกป้อมเดียว

ป้อมวิชัยประสิทธิ์

โรงเรียนราชินี

ธนบุรี : ราชธานีแห่งใหม่

เมื่อคราวสงครามไทยรบพม่าจนเสียกรุงศรีอยุธยา จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๓๑๐ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงนำทัพเข้ากอบกู้กรุงศรีอยุธยาจากพม่าได้สำเร็จ แต่ตลอดระยะเวลาที่ต้องทำการรบเพื่อกอบกู้เอกราชและขับไล่พม่า ชาวบ้านและทหารต้องล้มตายเป็นจำนวนมาก วัดวาอารามเมือง และเรือกสวนไร่นาถูกเผาทำลายเสียหายเกินกว่าที่จะบูรณะให้คืนสภาพดีเหมือนเดิมในเวลาอันรวดเร็ว นอกจากนี้ราษฎรยังทุกข์เข็ญและอดอยากแสนสาหัส สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชจึงโปรดเกล้าฯ ให้กวาดต้อนและอพยพผู้คน สมณพราหมณาจารย์ ไบราณขัตติวงศ์ที่ยังเหลืออยู่ ชาวจีนและชาวอินเดีย ที่ทำการค้าขายกับไทย รวมถึงชาวมอญ ชาวลาว และไพร่พลที่เป็นเชลยลงมาอยู่ที่กรุงธนบุรีด้วยกันหมดทั้งสิ้นและทรงเลือกเมืองธนบุรีเป็นราชธานีแห่งใหม่ เนื่องจากมีความเหมาะสมหลายประการ เมืองธนบุรีเป็นเมืองขนาดย่อม เหมาะกับกำลังทหารที่มีอยู่น้อย หากไม่สามารถด้านทานข้าศึกได้ ก็อาจถอยทัพไปตั้งมั่นที่จันทบุรี และเมืองธนบุรีมีป้อมปราการที่แน่นหนาดังอยู่ปากน้ำ ทำให้สามารถควบคุมเส้นทางการเดินเรือ มิให้หัวเมืองเหนือซื้อหาอาวุธจากชาวดังชาติได้ อีกทั้งเมืองธนบุรีมีความอุดมสมบูรณ์เป็นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การปลูกข้าว มะพร้าว หนาก และผลไม้ต่างๆ ซึ่งสามารถช่วยบรรเทาความขาดแคลนอาหารอย่างรุนแรงระหว่างการทำศึกสงครามเป็นเวลาติดต่อกันยาวนาน

การที่ต้องทำศึกสงครามอยู่ตลอดเวลาแทบมิได้ว่างเว้น ทำให้บ้านเมืองต้องสูญเสียวัตถุสมบัติที่มี

คุณค่าทางศิลปะ และมีคุณค่าทางจิตใจอย่างใหญ่หลวง รวมทั้งนำพาความยากจน หิวโหยมาสู่มวลราษฎรของประเทศ การสร้างกำแพงเมืองฝั่งตะวันตกและ ฝั่งตะวันออกเพื่อปกป้องราชธานี ทรงใช้กุศโลบาย อันชาญฉลาดยิ่ง โดยนำอิฐเก่าที่รื้อจากที่อื่นมาสร้าง กำแพงเมือง รวมทั้งเกณฑ์ไพร่พลมาเป็นกำลังในการ ขุดคลองคูเมืองขนานกับกำแพงเมืองเป็นคูเมืองธนบุรี และขุดคลองเชื่อมเส้นทางคมนาคมทางน้ำ แม้ว่าสภาพ บ้านเมืองจะร้อนระอุเพราะภัยสงคราม แต่กรุงธนบุรี ก็ยังมีงานวรรณกรรมเกิดขึ้นหลายเรื่อง ซึ่งเป็นผลงาน ของผู้แต่งดังนี้คือ

๑. สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทรงพระ- ราชนิพนธ์บทละครรวมเกียรติไว้ ๔ ตอน ได้แก่ พระมงกุฎประลองศร หนุมานเกี่ยวนางวานริน ท้าว มาลีวราชาวาทะ และทศกัณฐ์ตั้งพิธีทรายกรด

๒. หลวงสรวิชิต หรือเจ้าพระยาพระคลัง (หน) แต่งลิลิตเพชรมงกุฎ และอิเหนาคำฉันท์

๓. นายสวนมหาดเล็ก แต่ง โคลงขอพระเกียรติ พระเจ้ากรุงธนบุรี

๔. พระยาราชสุภาวดี และพระภิกษุอิน แต่ง กฤษณาสอนน้องคำฉันท์

๕. พระยามหานุภาพ แต่ง นิราศพระยา มหานุภาพไปเมืองจีน หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า นิราศ กวางตุ้ง และเพลงยาวพระยามหานุภาพ ๓ ส่วนวน

ธนบุรีสมัยรัตนโกสินทร์

หลังจากสิ้นแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกเสด็จขึ้นครองราชสมบัติ เป็นพระมหากษัตริย์พระองค์แรกแห่งราชวงศ์จักรี ทรงย้ายราชธานีจากธนบุรีมาอยู่ฝั่งพระนคร ซึ่งอยู่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา คือ กรุงเทพมหานครในปัจจุบัน ทรงโปรดเกล้าฯให้รื้อกำแพงเมืองธนบุรีฝั่งตะวันออก แล้วสร้างแนวกำแพงเมืองใหม่ที่แนวคลองรอบกรุง เหตุที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงเลือกกรุงเทพฯ ฝั่งพระนครเป็นราชธานี เนื่องจากเมืองธนบุรีมีลักษณะเป็นเมืองอกแตกเหมือนเมืองพิษณุโลก หากข้าศึกยกทัพเรือเข้ามาจู่โจมก็ยากจะเอาชนะศึกได้

แม่น้ำเจ้าพระยา

เมื่อสงครามกับพม่าสิ้นสุดลงในตอนต้นรัตนโกสินทร์ ธนบุรีก็มีความสุขอีกครั้ง มีความอุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งปลูกไม้ผลนานาชนิด และยังเป็นถิ่นฐานบ้านเรือนของบรรดาเจ้านายและขุนนาง

สะพานพระพุทธยอดฟ้า

ทั้งหลาย ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการขุดลอกคลองสายเก่าในฝั่งธนบุรี ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้ขุดคลองภาษีเจริญและคลองมหาสวัสดิ์ เพื่อลำเลียงขนส่งสินค้า และขยายพื้นที่การเกษตร ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้ปรับปรุงคลองสายเก่าและขุดคลองสายใหม่เพื่อการคมนาคมทางน้ำ ได้แก่ คลองทวีวัฒนา คลองนราภิรมย์ สมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้สร้างสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาแห่งแรก คือ สะพานพระรามหก และสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดเกล้าฯ ให้สร้างสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาแห่งที่ ๒ เนื่องในโอกาสครบรอบ ๑๕๐ ปี ของกรุงเทพมหานคร คือ สะพานพระพุทธยอดฟ้า

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ธนบุรีมีฐานะเป็นส่วนหนึ่งของพระนคร พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้จัดการปกครองเป็นคณะกรรมการจัดบริหารนครหลวง โดยรวมพื้นที่การปกครองในพระนคร ธนบุรีและหัวเมืองใกล้เคียงรวมเรียกว่า มณฑลกรุงเทพพระมหานคร ต่อมาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้ยกเลิกมณฑลกรุงเทพพระมหานคร แต่มีฐานะเป็นกรุงเทพมหานคร โดยแยกออกเป็นจังหวัดพระนคร และจังหวัดธนบุรี ต่อมาได้มีการจัดระเบียบการบริหารใหม่ และประกาศใช้พระราชบัญญัติระเบียบเทศบาล จึงจัดตั้งเทศบาลธนบุรีขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๘๐ และปี พ.ศ. ๒๕๑๔ ได้มีประกาศคณะปฏิวัติให้รวมจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรีเป็นจังหวัดเดียวกัน เรียกว่า นครหลวงกรุงเทพธนบุรี มีฐานะเป็นจังหวัดหนึ่ง โดยมีรูปแบบการบริหารราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่นเข้าด้วยกัน มีผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครซึ่งมาจากการแต่งตั้งโดยคณะรัฐมนตรี และตามประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓๓๕ ลงวันที่ ๑๓ ธันวาคม ๒๕๑๕ ให้เรียกนครหลวงกรุงเทพธนบุรี ว่า กรุงเทพมหานคร หลังเกิดเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ทำให้ต้องเปลี่ยนรูปแบบการบริหารกรุงเทพมหานครตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. ๒๕๑๘ ให้กรุงเทพมหานครมีฐานะเป็นราชการบริหารส่วนท้องถิ่นนครหลวง โดยแบ่งพื้นที่การปกครองเป็นเขตและแขวง ประกอบด้วยผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครและสภากรุงเทพมหานคร

ธนบุรีในปัจจุบัน

ธนบุรีในอดีตคือเมืองที่เป็นแหล่งรวมวัฒนธรรมหลากหลายชาติ ซึ่งอพยพมาจากกรุงศรีอยุธยา ครึ่งกรุงแตก และได้ขยายแหล่งที่อยู่อาศัยและที่ทำมาหากินตลอดริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ลัดเลาะเข้าไปตามลำคลองนับร้อยสาย มีอดีตทั้งงดงามคือวัดวาอารามน้อยใหญ่เคียงคู่ชุมชนริมฝั่งน้ำ มีเรือแจวเรือพายสัญจรไปมาค้าขายและนำสินค้านานาชนิดจากเรือกสวนไร่นาบรรทุกไปกับลำเรือเที่ยวแล้วเที่ยวเล่า

ธนบุรีในวันนี้คือผืนดินฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา การขยายขยายความเจริญภาคเมืองอุตสาหกรรมจากฝั่งตะวันออกของกรุงเทพมหานคร ทำให้มีการถมคลองเพื่อสร้างชุมชนเมืองแบบใหม่ คูคลองหลายแห่งถูกแปรสภาพเป็นคลองระบายน้ำทิ้งจากบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ความต้องการภาคแรงงานของอุตสาหกรรม และการโยกย้ายถิ่นฐานจากภาคชนบทสู่เมือง ได้เข้ามาแทนที่วัฒนธรรมชุมชนแบบเดิม

แม่น้ำเจ้าพระยา

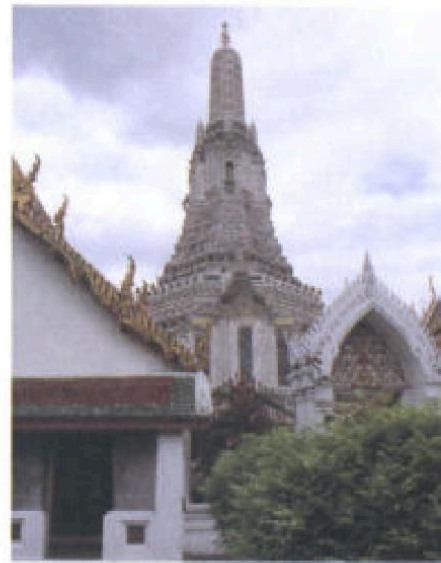

ทำให้ธนบุรีที่เห็นในปัจจุบันคือย่านธุรกิจการค้าที่อยู่อาศัย เส้นทางคมนาคม และสถานที่สำคัญต่างๆ อาทิ ย่านตลาดพลู ย่านกุฎีจีน ย่านบางแค และเส้นทางคมนาคม เช่น สถานีรถไฟธนบุรี ท่าเรือคาน้ำเรือด่วน และเรือข้ามฟากแม่น้ำเจ้าพระยา สะพานเชื่อมระหว่างธนบุรีกับกรุงเทพมหานครฝั่งตะวันออกอีกหลายแห่ง สถานที่ราชการ เช่น โรงพยาบาลศิริราช กองทัพเรือ พระราชวังเดิม ฯลฯ วัดเก่าแก่ที่มีความสำคัญมาตั้งแต่อดีต ได้แก่ วัดอรุณราชวราราม วัดหงส์รัตนาราม วัดโมลีโลกยาราม วัดอินทาราม วัดราชคฤห์ วัดอมรินทราราม วัดระฆังโฆสิตาราม ฯลฯ สถาปัตยกรรม และสถานที่สำคัญอื่นๆ อาทิ ป้อมวิชัยประสิทธิ์ พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช โบสถ์สำเหร่หรือโบสถ์เพรสไบทีเรียน โบสถ์ข้างตลาดรูส มัสยิดต้นสน มัสยิดคึกขาว มัสยิดคึกแดง ศาลเจ้าเกียนอันเกง ฯลฯ

ธนบุรีตั้งอยู่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาระหว่างเส้นรุ้งที่ ๑๓.๕๐-๑๓.๘๐ องศาเหนือ และเส้นแวงที่ ๑๐๐.๒๐-๑๐๐.๕๐ องศาตะวันออก มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียงดังนี้

ศาลเจ้าเกียนอันเกง

พระปรางค์วัดอรุณราชวราราม

โบสถ์ข้างตลาดรูส

ทิศเหนือ ติดต่อกับจังหวัดนนทบุรี
ทิศใต้ ติดต่อกับอ่าวไทยและฝั่งทะเล
อ่าวไทย
ทิศตะวันออก ติดต่อกับแม่น้ำเจ้าพระยา และ
จังหวัดสมุทรปราการ
ทิศตะวันตก ติดต่อกับจังหวัดนครปฐม
และจังหวัดสมุทรสาคร

เขตการปกครอง

เขตพื้นที่การปกครองของกรุงเทพมหานครใน
ฝั่งธนบุรี ประกอบด้วย ๑๕ เขต ดังนี้

๑. เขตธนบุรี
๒. เขตคลองสาน
๓. เขตบางกอกน้อย
๔. เขตบางพลัด
๕. เขตบางกอกใหญ่
๖. เขตภาษีเจริญ
๗. เขตบางแค
๘. เขตบางขุนเทียน
๙. เขตบางบอน
๑๐. เขตจอมทอง
๑๑. เขตตลิ่งชัน
๑๒. เขตทวีวัฒนา
๑๓. เขตราชบุรีบูรณะ
๑๔. เขตทุ่งครุ
๑๕. เขตหนองแขม

การคมนาคม

ลักษณะพื้นที่และโครงสร้างพื้นฐานของธนบุรี เอื้อให้การเดินทางระหว่างกรุงเทพฯ ธนบุรี และ จังหวัดใกล้เคียงสามารถเดินทางได้ ๓ ลักษณะ คือ เดินทางโดยรถยนต์ รถไฟ และเรือ จากความเป็นมา ของธนบุรีจะเห็นได้ว่าธนบุรีได้รับการพัฒนาอย่าง ช้าๆ มาโดยตลอด และความสำคัญของธนบุรีก็ทวี ขึ้นตามโครงการพัฒนากทมมหานคร ปัจจุบันนี้มี สะพานที่สร้างเชื่อมให้ธนบุรีติดต่อกับฝั่งพระนคร รวม ๑๐ แห่ง ได้แก่

๑. สะพานกรุงเทพ จากถนนพระราม ๓ ไปยังถนนรัชดาภิเษก

๒. สะพานกรุงธน (สะพานช้างฮี) จากถนน
ราชวิถีไปยังถนนสีรินธร

๓. สะพานพระปกเกล้า จากถนนจักรวรรดิ
ไปยังถนนประชาธิปไตย

๔. สะพานพระพุทธยอดฟ้า จากถนนตรีเพชร
ไปยังถนนประชาธิปไตย

๕. สะพานพระราม ๖ จากถนนประชาธิปไตย
ไปยังถนนเจริญสุขุมวิท

๖. สะพานพระราม ๗ จากถนนวงศ์สว่างไป
ยังถนนเจริญสุขุมวิท

๗. สะพานพระราม ๘ จากธนาคารแห่ง
ประเทศไทยไปฝั่งธนบุรี (ขณะนี้อยู่ในระหว่างการ
ก่อสร้าง)

๘. สะพานพระราม ๙ จากทางด่วนเฉลิม-
มหานคร มีทางแยกลงถนนราษฎร์บูรณะและถนน
สุขสวัสดิ์ และสู่ระยะทางด่วนออกถนนพระราม ๒

๙. สะพานสมเด็จพระเจ้าตากสิน จากถนน
สาทรไปยังถนนกรุงธนบุรี

๑๐. สะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้า จากถนน
ราชดำเนินกลางไปยังถนนบรมราชชนนี

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

พระผู้ทรงกอบกู้เอกราชของชาติไทย

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชเป็นพระนามของวีรกษัตริย์สำคัญยิ่งพระองค์หนึ่งของชาติไทย ทรงกอบกู้เอกราชของชาติได้สำเร็จในปี พ.ศ. ๒๓๑๐ และทรงปราบดาภิเษกเป็นกษัตริย์พร้อมกับสถาปนากรุงธนบุรีเป็นราชธานี

พระนามสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชที่เรียก
กันอย่างอื่นมีเป็นอันมาก ทั้งภาษาจีนและภาษาไทย
เฉพาะภาษาไทย เช่น พระยาตาก พระยาตากสิน
สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีมหาราช สมเด็จพระเจ้าตาก-
สินกรุงธนบุรี พระนามหลังนี้ปรากฏในหนังสือของ
กรมสารบรรณคณะรัฐมนตรีฝ่ายบริหาร ลงวันที่ ๑๒
เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๗ เรื่อง การเปิดพระบรมรูป
สมเด็จพระเจ้าตากสินกรุงธนบุรี ส่วนอีกพระนาม
หนึ่งคือ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช เป็นพระนาม
ที่คณะรัฐมนตรีได้พิจารณาลงมติเมื่อวันที่ ๒๗ ตุลาคม
พ.ศ. ๒๔๒๔ ให้ใช้เป็นพระราชสมัญญา ดังนั้น
พระนาม สมเด็จพระเจ้าตากสินกรุงธนบุรี และ
พระนาม สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช จึงเป็น
พระนามที่คนไทยทั่วไปนิยมเรียกขานถึงพระมหา-
กษัตริย์ผู้เป็นที่ยกย่องเทิดทูนอย่างสูงพระองค์นี้

พระราชประวัติสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช
มีผู้สนใจเรียบเรียงขึ้นไว้หลายฉบับ พระบรมรูปและ
พระบรมสาทิสลักษณ์ก็เช่นกัน มีศิลปินได้รังสรรค์ขึ้น
ตามจินตนาการเป็นอันมาก ด้วยพระกรุณาธิคุณเป็น
ล้นพ้นของพระองค์ที่มีต่อชาติไทย คนไทยจึงสนใจ
ศึกษาพระราชประวัติและน้อมรำลึกถึงพระองค์ รวม
ทั้งแสดงออกซึ่งความจงรักภักดีแด่พระองค์ในวาระ
อันควรอยู่เสมอ

ทรงพระราชสมภพ

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชมีพระนามเดิม
ว่า สิ้น ทรงพระราชสมภพเมื่อ พ.ศ. ๒๒๗๗
พระราชบิดาเป็นคนจีน ชื่อ ไหลฮอง มาจากประเทศจีน

พระบรมรูปสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช
ประดิษฐานภายในศาลสมเด็จพระเจ้าตากสิน-
มหาราช อำเภอเมืองฯ จังหวัดตาก ประชาชน
จังหวัดตากร่วมใจกันสร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๑

และได้ตั้งถิ่นฐานในเมืองไทย มารดาเป็นคนไทย
ชื่อ นกเอี้ยง

การทำงานและการรับราชการก่อนเสด็จขึ้น ครองราชย์

การทำงานและการเข้ารับราชการของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชก่อนเสด็จขึ้นครองราชย์นั้น หลักฐานบางแห่งเชื่อว่า ทรงเคยเป็นพ่อค้าเกวียน มีความสามารถพิเศษด้านกฎหมาย ช่วยกรมการเมืองชำระความของราษฎรภาคเหนืออยู่เป็นประจำ ต่อมาได้รับราชการในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ จนถึงแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ ในตำแหน่ง **มหาดเล็กราชการ** เป็นข้าหลวงเชิญท้องตราพระราชสีห์ขึ้นไปชำระความตามหัวเมืองเหนือ เป็น **ยกกระบัตรเมืองตาก** ปฏิบัติหน้าที่ด้านกฎหมาย ช่วยราชการเจ้าเมืองตาก เป็น **พระยาตาก** แทนพระยาตากเจ้าเมืองคนเดิมซึ่งถึงแก่อนิจกรรม คนทั่วไปจึงเรียกขานพระองค์ว่า **พระยาตากสิน** โดยนำชื่อเดิมของพระองค์ไปรวมกับตำแหน่ง เพื่อให้ชัดเจนว่าหมายถึงพระยาตากคนใด

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงพระปรีชาสามารถ และมีความรู้ด้านกฎหมายเป็นอย่างดี ครั้นทรงรับราชการตำแหน่งต่างๆ ก็ได้ทรงใช้ความรู้ดังกล่าว และทรงว่าความด้วยความซื่อตรง เด็ดขาด ไม่เกรงกลัวอิทธิพล เมื่อเป็นเจ้าเมืองตาก ได้ทรงปรับปรุงเมืองนี้ให้เจริญรุ่งเรืองตามลำดับ

ในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ พระยาตากได้มารับราชการอยู่ในกรุงศรีอยุธยา และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เลื่อนพระยาตากเป็น *พระยาวชิรปราการ* เข้าเมืองกำแพงเพชร ซึ่งเป็นหัวเมืองชั้นเอกในสมัยนั้น พอลี้กองทัพพม่ายกเข้ามาสู่กรุงธนไทยและเข้าล้อมกรุงศรีอยุธยา พระยาตากหรือพระยาวชิรปราการ ในครั้งนั้น จึงต้องอยู่ช่วยราชการสงครามที่กรุงศรีอยุธยา

ครึ่งเสียกรุงศรีอยุธยา

ในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ พม่าได้ส่งกองทัพมากระหนาบกรุงศรีอยุธยาทั้งทางเหนือและทางใต้ ท้าทั้งสองได้โจมตีหัวเมืองต่างๆ เรื่อยมาและมาบรรจบกันใกล้กรุงศรีอยุธยาในปี พ.ศ. ๒๓๑๕ พร้อมกับกรีธาทัพเข้ายึดกรุงศรีอยุธยาได้สำเร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๐ พม่าได้กวาดต้อนผู้คน ทรัพย์สิน และเผาบ้านเมือง ตลอดจนวัดวาอารามไปมาก กรุงศรีอยุธยาที่เคยรุ่งเรืองก็ได้ถึงกาลล่มสลายลง เนื่องด้วยความอ่อนแอ และไร้ประสิทธิภาพในการป้องกันตนเอง รวมทั้งความล้มเหลวด้านการเมืองและสังคมในสมัยนั้น

ก่อนกรุงศรีอยุธยาจะเสียแก่พม่า สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช แม้จะทรงมีฝีมือเพียงใด ก็ไม่สามารถขับไล่พม่าออกไปได้ ครั้นสถานการณ์ในกรุงศรีอยุธยาทุกด้านเลวร้ายลงเรื่อยๆ พระองค์ทรงตั้งค่ายรักษาพระนครนอกกำแพงเมืองที่วัดพิชัยฯ คาดการณ์ว่ากรุงศรีอยุธยาจะต้องเสียแก่พม่าแน่ จะสู้รบต่อไปก็ไร้ประโยชน์ จึงทรงวางแผนตีฝ่าวงล้อมพม่าไปหาเสนาบิยัง รวบรวมกำลังคนและอาวุธเพื่อกลับมากอบกู้กรุงศรีอยุธยาต่อไป

พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช หน้าศาลาว่าการเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี

พระบรมรูปสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ณ วัดใหญ่อินทาราม จังหวัดชลบุรี เป็นพระบรมรูปอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดนี้

การกอบกู้อิสรภาพ

เมื่อสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงนำไพร่พลตีฝ่าวงล้อมพม่าออกจากกรุงศรีอยุธยาเพื่อหาทางกอบกู้เอกราชนั้น ได้เสด็จไปทางทิศตะวันออกผ่านเมืองนครนายก ปราจีนบุรี ชลบุรี และพักทัพที่พัทยากินหนึ่งก่อนเสด็จไปเมืองระยองและจันทบุรี ดังความในพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม ๒ ตอนหนึ่งว่า

“...จึงเดินทัพล่วงแขวงเมืองชลบุรีไปถึงตำบลนาเกลือ แขวงเมืองบางละมุง

ขณะนั้นนายกลมเป็นนายชุมนุม กุมไพร่พลอยู่ทัพหนึ่ง กอบศักดิ์จะตอรับ และพระยากำแพงเพชร ขึ้นขึ้นหลาย ถือเป็นนกสับรางแดง พร้อมด้วยพลทหารแห้วดล้อมหน้าหลัง ตรงเข้าไปในระวางพวกพลนายกลม ชวนมาตั้งสักระยะนั้น ด้วยเดชบารมี บันดาลให้นายกลมเกรงกลัวเดชาานุภาพวางอาวุธเสียสิ้น ทั้งพวกพลพากันเข้ามาบนบ่อนบ่อนน้อย ขอมเป็นข้า แล้วนำทัพไปหยุดประทับ ณ ที่มีหนองน้ำ พระยากำแพงเพชรจึงให้เงินตราห้าคำลึงเป็นรางวัลแก่นายกลม แล้วให้อิวยาทสังสอนให้ตั้งอยู่ในสุจริต

ครั้งรุ่งขึ้น ณ วันอังคาร แรม ๖ ค่ำ เดือนยี่ นายกลมจึงกุมไพร่หมื่นหนึ่ง นำทัพไปถึงตำบลทับยา หยุดทัพแรมอยู่กินหนึ่ง รุ่งขึ้นจึงเดินทัพถึงหาดจอมเทียน...”

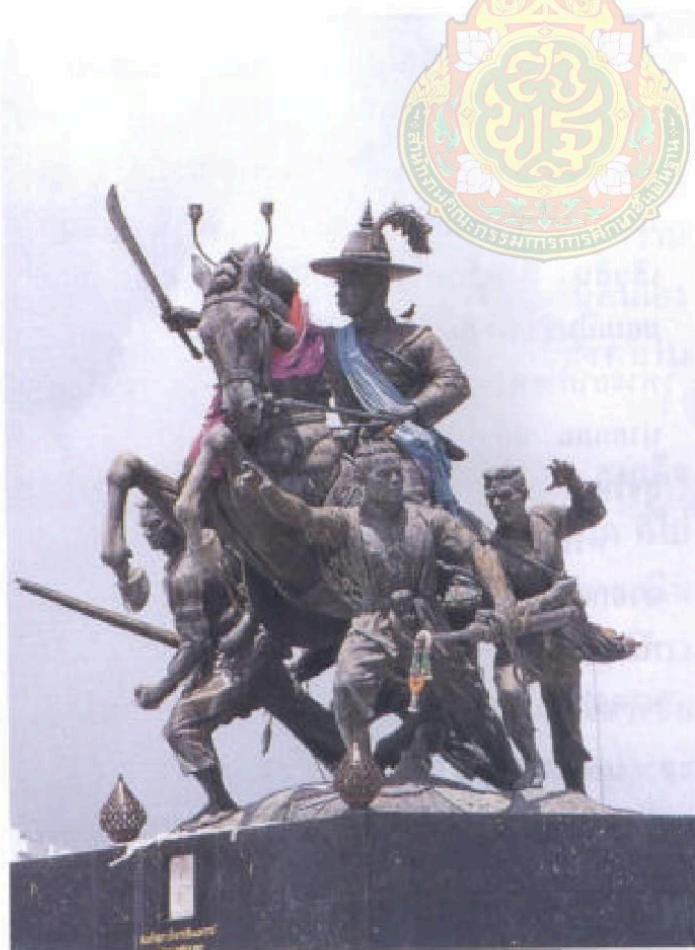
เมื่อกองทัพสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชมาถึงเมืองระยอง เจ้าเมืองระยองทราบกิตติศัพท์ก็ยอมอ่อนน้อม เชิญให้เข้าเมือง พระองค์ทรงยึดเมืองนี้

เป็นที่มั่นเพื่อเดินทัพไปยังจันทบุรีต่อไป บรรดา
นายทัพนายกองจึงพร้อมใจกันยกพระองค์ขึ้นเป็น
ผู้นำ และเรียกพระยาตากว่า เจ้าตาก แต่นั้นมา

การเข้ายึดเมืองจันทบุรีของสมเด็จพระเจ้าตาก-
สินมหาราชมิได้ง่ายดายเช่นเมืองระยอง เนื่องจาก
เจ้าเมืองจันทบุรีไม่ยอมอ่อนน้อม มีเรื่องเล่ากันว่า
พระองค์ทรงใช้จิตวิทยาเพื่อการมีชัยประการเดียว
โดยสั่งให้นายทัพนายกองทหารและไพร่พลทูปหม้อข้าว
หม้อแกง ให้ไปกินอาหารมื้อเช้าในเมืองจันทบุรี ถ้า
ตีไม่ได้ก็จะอดตาย พระองค์ทรงนำทัพเข้ายึดเมือง
จันทบุรีได้สำเร็จ หลังจากเสียกรุงศรีอยุธยาแล้ว ๒
เดือน

พระบรมรูปสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช
ทำประทับอื่น ประดิษฐานภายในศาลที่ประทับ
สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช
ณ วัดคู่มหาวชิราวุธ จังหวัดระยอง

พระบรมราชานุสาวรีย์ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช
ณ สวนสาธารณะทุ่งนาเซย อำเภอเมืองฯ จังหวัด
จันทบุรี เป็นพระบรมรูปทรงม้าออกศึก รอบพระบรมรูป
มีทหารคนสนิท ๔ คน

มีข้อมูลบางแห่งกล่าวไว้ว่า จากเมืองจันทบุรี สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงเคลื่อนพลไปยัง เมืองตราดและเข้าเมืองได้โดยไม่ต้องใช้กำลัง เนื่องจากกรมการเมืองและราษฎรเกรงกลัว มาอ่อนน้อมแต่โดยดี ที่เมืองนี้สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้ทรงยึดเรือสำเภาจีนที่ทอดทุ่นอยู่หลายลำ บริเวณปากน้ำ แล้วเสด็จกลับมารวบรวมผู้คน ที่เมืองจันทบุรีเพื่อวางแผนการตีกรุงศรีอยุธยากลับคืน

ครั้นเตรียมการพร้อมแล้วสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงยกกองทัพเรือจากจันทบุรีเข้ามาทางปากน้ำเจ้าพระยา โจมตีข้าศึกที่เมืองธนบุรี ที่ธนบุรีพม่าให้คนไทย ชื่อนายทองอิน รักษาเมืองไว้เป็นเมืองหน้าด่าน เมื่อทรงยึดเมืองธนบุรี และปราบนายทองอินแล้ว ทรงเคลื่อนทัพไปยังกรุงศรีอยุธยา เข้ายึดค่ายโพธิ์สามต้น ปราบพม่าจนสิ้น ได้กรุงศรีอยุธยากลับคืนมา ตรงกับวันศุกร์ที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๓๑๐ ภายหลังเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่าเพียง ๘ เดือน

พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ณ ค่ายตากสิน จังหวัดจันทบุรี และที่หน้าค่าย มีศาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ภายในศาลประดิษฐานพระบรมรูปสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช และทหารคู่พระทัย

การตั้งราชธานี

เดิมทีสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชมีพระราชประสงค์จะปฏิสังขรณ์พระนครศรีอยุธยาให้เป็นราชธานีดุจกาลก่อน แต่เนื่องด้วยเหตุผลหลายประการ ทั้งทางยุทธศาสตร์ ความเหมาะสมแก่กองกำลังของพระองค์และกรุงศรีอยุธยาบอบช้ำจากสงครามมาก จึงทรงเลือกเมืองธนบุรีเป็นราชธานี และพระราชทานนามว่า *กรุงธนบุรีศรีมหาสมุทร* โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระตำหนักที่ประทับทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา จึงเกิดมีสมัยธนบุรีขึ้นในประวัติศาสตร์ชาติไทย และสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์เดียวของสมัยนี้

พระราชกรณียกิจด้านต่าง ๆ

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงครองราชสมบัติอยู่ ๑๕ ปี ตลอดรัชสมัยพระองค์ทรงดราภัตราบำเพ็ญพระราชกรณียกิจหลายด้าน เพื่อกอบกู้บ้านเมืองให้เป็นปึกแผ่น ทรงป้องกันหัวเมืองชายแดนและขยายพระราชอาณาเขตออกไปกว้างขวาง ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ศิลปวัฒนธรรม และสนับสนุนการค้าขายกับต่างประเทศ ส่งผลให้เศรษฐกิจของประเทศเจริญมั่นคง

การกอบกู้บ้านเมืองให้เป็นปึกแผ่น

เมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าใน พ.ศ. ๒๓๑๐ เจ้าเมืองใหญ่ ๆ พากันตั้งตัวเป็นอิสระและควบคุมหัวเมืองใกล้เคียงไว้ในอำนาจ เกิดชุมนุมต่าง ๆ ที่สำคัญ เช่น ชุมนุมเจ้าพระยาพิชัยโลก ชุมนุมเจ้าพิมาย ชุมนุมเจ้าพระยาจักรีธรรมราช และชุมนุมเจ้าพระฝาง

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงปราบปรามชุมนุม
เหล่านี้ระหว่าง พ.ศ. ๒๓๑๑ - พ.ศ. ๒๓๑๕ เพื่อ
ขยายการปกครองให้เป็นปึกแผ่นเป็นแผ่นดินเดียว
เช่นพระราชอาณาจักรอยุธยาแต่กาลก่อน

การป้องกันหัวเมืองชายแดนและขยาย

พระราชอาณาเขต

ตลอดรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช
ทัพไทยต้องทำสงครามกับพม่าหลายครั้ง และได้
ชัยชนะทุกครั้ง สามารถขับไล่อิทธิพลของพม่าออกไป
ได้

ส่วนกัมพูชาซึ่งเป็นเมืองขึ้นของไทยตั้งแต่
สมัยอยุธยา เมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่า กัมพูชาได้
ตั้งตัวเป็นอิสระ ทำให้ต้องยกทัพไปตีกัมพูชาหลายครั้ง

ในการขยายพระราชอาณาเขตไปยังดินแดน
ลาวนั้น สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงส่งกองทัพ
ไปตีลาว ๒ ครั้ง ขณะนั้นลาวแบ่งเป็น ๓ แคว้น คือ
หลวงพระบาง เวียงจันทน์ และจำปาศักดิ์ การขยาย
พระราชอาณาเขตโดยยกทัพไปตี และการที่บางแคว้น
ของลาวยอมเข้ามาสวามิภักดิ์ต่อไทย ทำให้ลาวมี
ฐานะเป็นประเทศราชของไทยจนสิ้นรัชกาล

เมืองนครศรีธรรมราชเป็นอีกเมืองหนึ่งที่ตั้งตน
ปกครองโดยอิสระเมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่า
สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงยกทัพไปตีเมือง
นครศรีธรรมราชใน พ.ศ. ๒๓๑๒ และต่อมาได้
คืนอำนาจให้ดังเดิม โดยโปรดเกล้าฯ ให้ยกฐานะ
เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชเป็นพระเจ้านครศรีธรรมราช
และมีความสัมพันธ์อันดีต่อกันตลอดรัชสมัย

การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

แม้สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชจะมีพระราชกรณียกิจด้านสงครามตลอดรัชสมัย พระองค์ก็ยังทรงเอาพระราชหฤทัยใส่ในการพระศาสนา ทรงทำนุบำรุงให้เจริญรุ่งเรืองเหมือนเมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยา ภายหลังการสถาปนากรุงธนบุรีเป็นราชธานีแล้ว โปรดเกล้าฯ ให้จัดระเบียบสังฆมณฑล และอาราธนาพระราชาคณะจากพระนครไปสั่งสอนพระสงฆ์ฝ่ายหัวเมืองเหนือ ทรงให้สืบเสาะค้นหาต้นฉบับพระไตรปิฎกที่ยังเหลืออยู่ เพื่อนำมาคัดลอกจำลองไว้สำหรับสร้างพระไตรปิฎกฉบับหลวง โปรดเกล้าฯ ให้ตรากฎหมายว่าด้วยวัตรปฏิบัติในทางธรรมวินัยของพระสงฆ์ พุทธศักราช ๒๓๑๖ ซึ่งถือเป็นต้นฉบับกฎหมายพระสงฆ์ฉบับแรกของไทย และทรงจัดความสงบเรียบร้อยของสังคมสมัยนั้น โดยนำแนวคิดทางพระพุทธศาสนามาใช้อีกด้วย

เมื่อไทยได้ยกทัพไปตีเวียงจันทน์ และได้อัญเชิญพระแก้วมรกตและพระบางมายังกรุงธนบุรี สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชโปรดเกล้าฯ ให้จัดขบวนเรือพยุหยาตรารับอย่างมโหฬาร และเสด็จพระราชดำเนินขึ้นไปรับด้วยพระองค์เอง อัญเชิญประดิษฐานไว้ ณ พระอุโบสถวัดอรุณราชวราราม

นอกจากนี้ทรงพระกรุณาสละพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์บูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอารามต่างๆ จำนวนมาก และโปรดเกล้าฯ ยกฐานะวัดบางแห่ง เช่น วัดอินทาราม วัดหงส์รัตนาราม วัดอรุณราชวราราม เป็นพระอารามหลวง

วัดอรุณราชวราราม

การฟื้นฟูวรรณคดีและศิลปกรรม

การฟื้นฟูวรรณคดีสมัยธนบุรี โดยเฉพาะที่แต่งขึ้นใหม่มีไม่ใคร่มากนัก แต่ถือว่ามีคุณค่าอย่างมาก ช่วยให้สืบสานจากสมัยอยุธยาไปยังสมัยรัตนโกสินทร์ ได้อย่างดี ที่ปรากฏมี เช่น บทละครเรื่องรามเกียรติ์ (บางตอน) พระราชนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ลิลิตเพชรมงกุฎ และอิเหนาคำฉันท์ ของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) โคลงยอพระเกียรติพระเจ้ากรุงธนบุรี ของนายสวนมหาดเล็ก กฤษณาสอนน้องคำฉันท์ พระยาราชสุภาวดีแต่งซ่อมขึ้น นิราศพระยามหานุภาพ ไปเมืองจีน หรือนิราศกวางดุ้ง ของพระยามหานุภาพ

ส่วนศิลปะการช่างนั้น โปรดเกล้าฯ ให้รวบรวม และฟื้นฟูช่างทุกแขนงขึ้นใหม่ เช่น ช่างต่อเรือ ช่างก่อสร้าง ช่างรัก ช่างประดับ และช่างเขียน อย่างไรก็ดี เป็นช่วงเวลาการฟื้นฟู และสมัยธนบุรีมีระยะเวลาไม่นาน สถานที่และสิ่งของที่เป็นศิลปะงดงามประณีต ในสมัยนี้จึงมีไม่มากนักเช่นกัน ที่ปรากฏเด่นชัดก็มี เช่น พระราชวังเดิม พระแท่นบรรทม พระแท่นสำหรับทรงเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน

การค้าขายกับต่างประเทศ

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงเอาพระราชหฤทัยใส่ทำนุบำรุงการค้าขายกับต่างประเทศเป็นอันมาก โดยเฉพาะการค้าขายทางเรือ มีสำเภาของพ่อค้าจีนเข้ามาติดต่อค้าขายด้วยตลอดรัชกาล ทรงส่งสำเภาหลวงบรรทุกสินค้าออกไปค้าขายกับจีนอยู่เสมอ มีการค้าขายกับโปรตุเกสบ้าง ส่งผลให้เศรษฐกิจของชาติมั่นคงยิ่งขึ้น

พระเจดีย์กุฎาดี ตั้งอยู่หน้าพระอุโบสถหลังเก่า วัดดังเมืองราชบุรี
สันนิษฐานว่า บรรจุพระบรมอัฐิของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช และ
พระยัครมเหสี

พระบรมราชานุสาวรีย์

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชเสด็จสวรรคต
เมื่อวันที่ ๖ เมษายน พ.ศ. ๒๓๒๕ พระชนมพรรษา
ได้ ๔๘ พรรษา

ราชการและประชาชนระลึกในพระมหา
กรุณาธิคุณที่ทรงมีต่อชาติและประชาชนชาวไทยอยู่
เสมอ ในสมัยรัตนโกสินทร์ได้มีการสร้างพระบรม-
ราชานุสาวรีย์และพระบรมรูปของพระองค์หลายแห่ง
เพื่อการระลึกข่องเทิดทูน

พระบรมราชานุสาวรีย์ ณ โรงพยาบาลตากสิน
 เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร

พระบรมราชานุสาวรีย์ นอกกำแพงพระราชวังเดิม
 กรุงเทพมหานคร

ในกรุงเทพฯ นอกจากพระบรมราชานุสาวรีย์
ที่วงเวียนใหญ่ ธนบุรีแล้ว ยังมีพระบรมราชานุสาวรีย์
และพระบรมรูปที่อื่นอีก เช่น

๑ พระบรมราชานุสาวรีย์ประดิษฐานที่
โรงพยาบาลตากสิน เขตคลองสาน เป็นพระบรมรูป
หล่อโลหะ ขนาดเท่าพระองค์จริง ลักษณะประทับ
ยืนบนพระแท่น

๑ พระบรมราชานุสาวรีย์ประดิษฐานริมฝั่ง
แม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งธนบุรี นอกกำแพงพระราชวังเดิม
ในลักษณะประทับยืน

๑ พระบรมรูปประดิษฐานที่โบสถ์น้อย วัด
อรุณราชวราราม เป็นพระบรมรูปขนาดเท่าพระองค์
จริง

๑ พระบรมรูปทรงม้าประดิษฐานด้านหน้า
ของพระวิหารวัดอินทาราม

ในต่างจังหวัด นอกจากพระบรมราชานุสาวรีย์
สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชที่กล่าวถึงข้างต้นแล้ว
ยังมีพระบรมราชานุสาวรีย์ที่แห่งอื่น เช่น พระบรม
ราชานุสาวรีย์ประดิษฐานที่ค่ายอดิศร ศูนย์การทหาร
ม้า จังหวัดสระบุรี

พระบรมราชานุสาวรีย์และพระบรมรูป รวมทั้ง
พระบรมสาทิสลักษณ์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช
ซึ่งราชการ ประชาชนพร้อมใจกันจัดสร้าง และ
รังสรรค์ขึ้นเป็นอันมากนั้น สะท้อนถึงความเคารพ
ยกย่องเทิดทูนอย่างสูงของอาณาประชาราษฎร์ที่มีต่อ
พระองค์อันสุดยากที่จะพรรณนาได้

พระบรมรูปประดิษฐานที่โบสถ์น้อย
วัดอู่ทองวราราม ผังธนบุรี

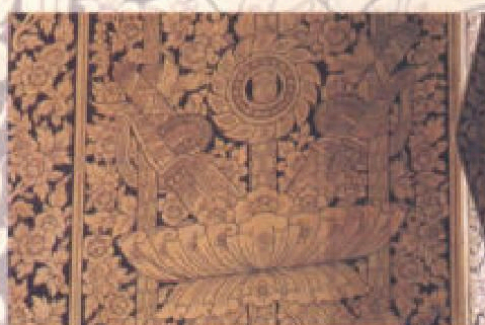

พระบรมรูปทรงม้าประดิษฐานด้านหน้าของ
พระวิหาร วัดอินทาราม ผังธนบุรี

พระบรมราชานุสาวรีย์ ณ ศาลาศิริ ศูนย์การทหารม้า
จังหวัดสระบุรี

แคว่ด เละว้จ ฅมอูทยาน ฟ่านไปถูเรือ

ธนบุรี ในปัจจุบันยังมีสถานที่ที่แสดงให้เห็นสภาพของเมืองเก่าอยู่มากมาย สถานที่เหล่านี้แสดงให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ ชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทย ซึ่งคนรุ่นหลังควรศึกษาด้วยความภูมิใจ

วัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร

วัดอรุณราชวราราม เป็นพระอารามหลวงชั้นเอก อันดับหนึ่งชนิด ราชวรมหาวิหาร (เป็น ๑ ในจำนวน ๖ วัดที่มีอยู่ทั้งหมดในประเทศไทย คือ วัดพระเชตุพน-วิมลมังคลาราม วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ วัดสุทัศนเทพวราราม วัดพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม และวัดพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี)

วัดอรุณราชวรารามเป็นวัดโบราณสร้างในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี มีหลักฐานปรากฏอยู่ในปัจจุบัน คือพระอุโบสถและพระวิหารของเก่า บริเวณหน้าพระปรางค์ ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นฝีมือช่างสมัยอยุธยา มีการเปลี่ยนแปลงชื่อวัดหลายครั้ง เดิมเรียกว่า *วัดมะกอก* สันนิษฐานว่าอาจเรียกตามชื่อดำบลที่ตั้งวัด คือ บางมะกอก ต่อมาเมื่อมีชื่อว่า *วัดแจ้ง* เล่ากันว่าเมื่อสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้ทรงกอบกู้กรุงศรีอยุธยา เมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๐ แล้ว ได้มีพระราชประสงค์จะย้ายราชธานีมาตั้ง ณ กรุงธนบุรี จึงเสด็จ

กรีฑาพลล่องลงมาทางชลมารก พอถึงหน้าวัดนี้ก็ได้อรุณหรือรุ่งแจ้งพอดี เมื่อโปรดให้บูรณปฏิสังขรณ์วัดแล้วทรงเปลี่ยนชื่อใหม่เป็น วัดแจ้ง

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงปฏิสังขรณ์วัดนี้ในต้นปีมะโรง พ.ศ. ๒๓๖๓ และโปรดเกล้าฯ ให้มีการฉลอง แล้วพระราชทานชื่อใหม่ว่า วัดอรุณราชธาราม

ในสมัยรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้บูรณปฏิสังขรณ์เพิ่มเติมอีก แล้วทรงเปลี่ยนชื่อวัดเป็น วัดอรุณราชวราราม ดังที่เรียกกันมาจนถึงปัจจุบัน

ปัจจุบัน วัดอรุณราชวราราม ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา และปากตะวันออกของถนนอรุณอมรินทร์ ระหว่างคลองนครบาลหรือคลองวัดแจ้ง กับพระราชวังเดิม แขวงวัดอรุณ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร บนเนื้อที่ ๒๗ ไร่ ๒ งาน ๖๓ ตารางวา

วัดอรุณราชวราราม

ปูชนียวัตถุและสถานที่สำคัญ

พระอุโบสถ ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของวัด สร้างสมัยรัชกาลที่ ๒ เป็นสถาปัตยกรรมชั้นสำคัญและมีความวิจิตรงดงาม สร้างโดยช่างฝีมือชั้นเยี่ยม เป็นสถานที่ประดิษฐานพระพุทธรูปมุนีศรีซึ่งสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ โปรดให้หล่อขึ้น

พระอุโบสถวัดอรุณราชวราราม

ภายในพระอุโบสถ มีภาพจิตรกรรมฝาผนังทั้ง ๔ ด้านและที่บานประตูหน้าต่าง ซึ่งรัชกาลที่ ๓ โปรดให้เขียนขึ้น ประกอบด้วยภาพต่างๆ คือ ภาพชาดกเรื่องทศชาติ ภาพต้นไม้และสัตว์ ภาพพุทธประวัติ ภาพเครื่องโต๊ะหมุ่บูชาแบบจีน ภาพต้นมัลลิกาผล หรือนารีผล ภาพเมืองนรก และภาพเกี่ยวกับสุภาษิตโบราณ

พระประธานในพระอุโบสถ มีนามว่าพระพุทธธรรมมิศรราชโลกธาตุดิลก หล่อในรัชกาลที่ ๒

ด้านหน้าที่จะเข้าสู่บริเวณพระอุโบสถมีประตูชุมพลมณฑกฏ สร้างในรัชกาลที่ ๓ มียักษ์ยืนอยู่หน้าประตูชุมพลมณฑกฏ ๒ ตน ยักษ์ที่ยืนด้านเหนือมีสีขาวชื่อ สหัสสเดชะ ที่ยืนอยู่ด้านใต้มีสีเขียวชื่อ ทศกัณฐ์

ยักษ์หน้าประตูชุมพลมณฑกฏ

พระปรางค์วัดอรุณราชวราราม ตั้งอยู่ที่หน้าวัดทางทิศใต้หลังโบสถ์น้อยและวิหารน้อย เป็นปูชนียสถานที่สำคัญของวัดและของประเทศ เป็นที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งไทยและต่างประเทศให้มาชมกันอยู่ทุกวันมิได้ขาด

องค์พระปรางค์ใหญ่ก่ออิฐถือปูน ประดับด้วยชั้นกระเบื้องเคลือบสีต่างๆ งดงาม ประณีต บรรจง บางลายใช้กระเบื้องเคลือบธรรมดา บางลายเป็นกระเบื้องเคลือบสลับเปลือกหอย บางลายใช้จาน ชาม ของโบราณ มีลวดลายงามมาก เป็นของเก่าหายาก เช่น ชามเบญจรงค์ เล็กบ้าง ใหญ่บ้าง มาประดับสอดสลับไว้อย่างมีระเบียบเรียบร้อยน่าดู น่าชมอย่างมาก และในรัชกาลที่ ๕ โปรดให้เรือประตู่เข้า ๘ ประตู่ ให้สร้างใหม่เพียง ๕ ประตูตามที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันนี้ ตอนสุดพระปรางค์ใหญ่เป็นนาคคู่และมงกุฎปิดทอง ปรางค์ทิศมี ๔ องค์ มณฑปทิศ มี ๔ มณฑป

หอระฆัง มีอยู่ ๒ หอ หอด้านเหนือแขวนระฆังธรรมดา อีกหอหนึ่งอยู่ด้านใต้แขวนระฆังกังสดาลแผ่นหนาเป็นวงกลม ปรากฏหลักฐานว่าสร้างขึ้นในรัชกาลที่ ๒

วัดพิชยญาติการามวรวิหาร

วัดพิชยญาติการาม เป็นพระอารามหลวงชั้นโท ชนิดวรวิหาร มีเนื้อที่ ๒๒ ไร่ ๓ งาน ๖๔ ตารางวา ตั้งอยู่ริมคลองสมเด็จพระเจ้าพระยา ถนนสมเด็จพระเจ้าพระยา แขวงสมเด็จพระเจ้าพระยา เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร เป็นวัดที่มีรูปแบบศิลปกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ก่อนที่จะเป็นวัดพิชัยญาติการาม เดิมเป็น
วัดร้างไม่มีพระสงฆ์สามเณรอยู่จำพรรษา และไม่มี
หลักฐานชัดเจนว่าสร้างขึ้นในสมัยใด ระหว่าง
ปีพุทธศักราช ๒๓๗๒-๒๓๗๕ สมเด็จพระเจ้าพระยา
บรมมหาพิชัยญาติ (ทัต บุนนาค) หรือ สมเด็จ
เจ้าพระยาอภัยภูธร เมื่อครั้งดำรงบรรดาศักดิ์เป็น
พระยาศรีพิพัฒน์รัตนโกศาธิบดี จางวางกรมพระคลัง
สินค้า ได้ดำเนินการปรับปรุงก่อสร้างสถาปนาขึ้นใหม่
ทั้งวัด แล้วน้อมเกล้าฯ ถวายเป็นพระอารามหลวง
ในรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
ได้พระราชทานนามว่า วัดพระยาญาติการาม ซึ่ง
ชาวบ้านเรียกว่า วัดพระยาญาติ

วัดพิชัยญาติการาม

พระปรารักษ์ ๓ องค์

ครั้นถึงสมัยรัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานนามใหม่เป็น วัดพิชยญาติการาม (วัด-พิ-ชะ-ยะ-ญาติ-กา-ราม) มาจนถึงปัจจุบันนี้ แต่ชาวบ้านทั่วไปนิยมเรียกว่า วัดพิชยญาติ

ภายในวัดมีถาวรวัตถุที่สำคัญหลายอย่าง และมีพระพุทธรูปรุ่นเดียวกับพระพุทธรชินราช โดยท่านผู้สถาปนาวัดได้อัญเชิญจากวิหารหลวง จังหวัดพิษณุโลก มาประดิษฐานไว้เป็นประธานในพระอุโบสถ

สมเด็จพระบรมมหาพิชยญาติ ผู้สถาปนาวัด ได้วางแผนผังของวัด ทั้งเขตพุทธาวาสและเขตสังฆาวาส ไว้อย่างสวยงาม โดยเฉพาะเขตพุทธาวาส มองจากด้านหน้าวัดจะเห็นเจดีย์คู่อยู่ด้านหน้า พระอุโบสถ (โนสถ์) อยู่ตรงกลาง พระปรารักษ์ ๓ องค์อยู่ด้านหลัง หน้บ้านของพระอุโบสถอยู่ในระดับตำแหน่งที่ต่ำกว่า หน้บ้านมุขของพระปรารักษ์องค์ใหญ่ คูสอดคล้อง รับกันอย่างพอเหมาะพอดีเห็นแล้วสวยงามเป็นที่ น่าอัศจรรย์มาก

ความงดงามของวัดพิชยญาติการาม

นอกจากความโดดเด่นในเชิงแผนผังของวัดแล้ว ในเชิงศิลปกรรมและประติมากรรม ก็มีความโดดเด่นสวยงามเช่นกัน โดยเฉพาะภาพจิตรกรรมภายในพระอุโบสถ ทั้งในส่วนที่เป็นศิลปะไทยและศิลปะจีนรอบฐานพระอุโบสถด้านนอกมีหินแกรนิตล้อมทั้ง ๔ ด้าน แต่ละด้านมีภาพแกะสลักเรื่องราวพงสาวดารจีนเรื่อง “สามก๊ก” อยู่อย่างสมบูรณ์

นอกจากนั้นอาคารต่างๆ ตามแนวกำแพงแก้ว เช่น ศาลาตั้งพระอสีติมหาสาวก (พระอรหันต์สาวก ๘๐ องค์) แต่ละหลังสร้างติดกับกำแพงแก้ว โดยใช้ผนังของตัวอาคารเป็นส่วนหนึ่งของกำแพงแก้ว เป็นทรงจีน มีรูปทรงหลังคาจั่วจีน มีลวดลายปูนปั้นประดับ และลวดลายปูนปั้นรูปดอกไม้ที่ใช้ด้วยกระเบื้องเคลือบสีประดับอยู่ตามหน้าบัน

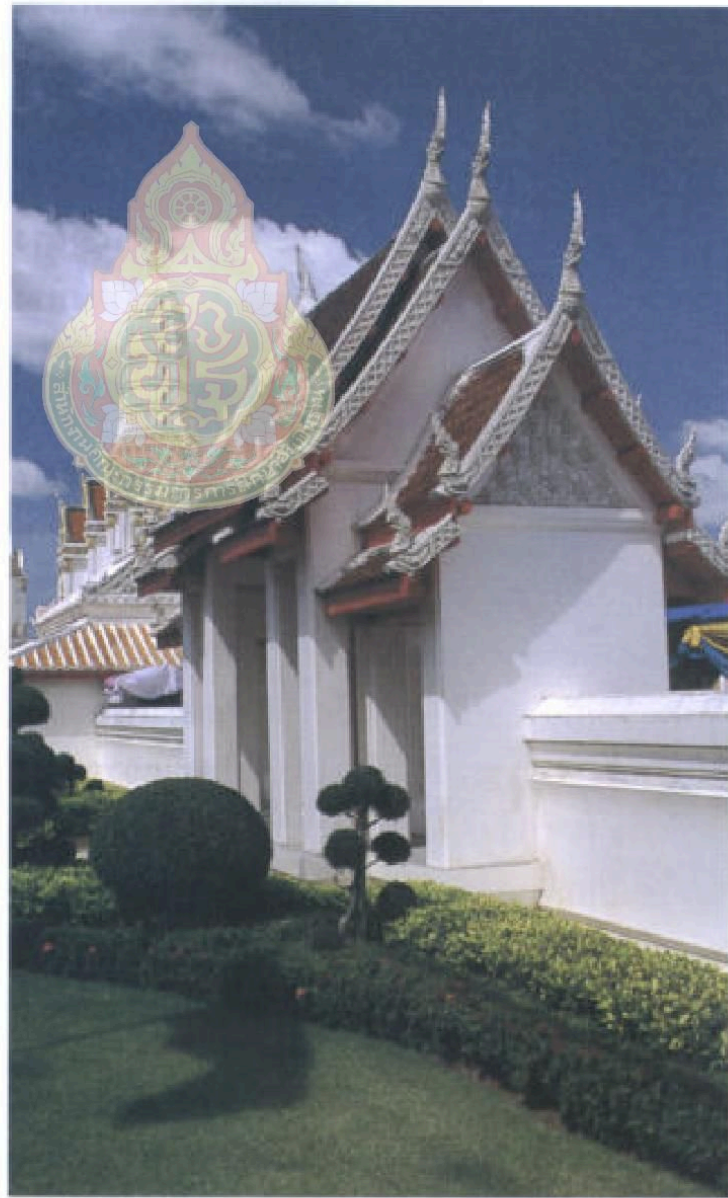
รอบฐานพระอุโบสถมีภาพแกะสลักเรื่องสามก๊ก

ศาลาตามแนวกำแพงแก้ว

ซุ้มประตู ๓ ซุ้ม เป็นทรงไทย หลังคาจั่ว ๓
ระดับ มีช่อฟ้าเป็นรูปพญานาค เหนือประตูทั้ง ๓ ซุ้ม
ประดับด้วยลวดลายปูนปั้นรูปพญาหงส์ ตกแต่งด้วย
กระเบื้องเคลือบสี และหน้าบันของแต่ละซุ้มประดับ
ด้วยลายดอกไม้ปูนปั้น คู่อ่อนช้อยสวยงาม

การวางแผนผังของวัด ศิลปกรรม และ
ประติมากรรมเหล่านี้เป็นลักษณะเด่นที่สุดของวัด
และเป็นศิลปะที่รัชกาลที่ ๓ ทรงโปรดยิ่ง

ซุ้มประตู

วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร

วัดระฆังโฆสิตาราม เป็นพระอารามหลวงชั้นโท ชนิดวรมหาวิหาร (ในประเทศไทยมีอยู่ ๓ วัด คือ วัดระฆังโฆสิตาราม วัดกัลยาณมิตร และวัดจักรวรรดิราชาวาส) ตั้งอยู่ถนนอรุณอมรินทร์ แขวงศิริราช เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ด้านหน้าวัดทิศตะวันออกจดแม่น้ำเจ้าพระยา ตรงข้ามท่าช้างวังหลวง ด้านทิศใต้จดคลองวัดระฆังระหว่างกรมคูทหารเรือ ด้านทิศเหนือและทิศตะวันตกจดที่ของเอกชน มีเนื้อที่ทั้งหมด ๓๑ ไร่ ๑ งาน ๑๓ ตารางวา เดิมชื่อ วัดบางหว้าใหญ่ เป็นวัดโบราณครั้งกรุงศรีอยุธยา เมื่อสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงครองราชย์แล้วทรงยกวัดบางหว้าใหญ่ ซึ่งเดิมเป็นวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง

ในสมัยรัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พระวัดบางหว้าใหญ่ขุดพบพระฆ้องเสียงดี ๑ ลูก ชาวบ้านจึงเรียกวัดนี้ว่า วัดระฆัง เมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๒ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชมีพระราชปรารภว่าพระไตรปิฎกทรงกระจัดกระจายเสียหายเมื่อครั้งเสียกรุงศรีอยุธยาให้แก่พม่า เพราะพม่าได้เผาบ้านเมืองวัดวาอาราม จึงมีพระราชประสงค์จะรวบรวมชำระสอบทานพระไตรปิฎกให้ถูกต้องครบถ้วนตามเดิม ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ไปอัญเชิญพระไตรปิฎกจากนครศรีธรรมราช ซึ่งยังมีครบบริบูรณ์อยู่เพราะพม่ายังไม่ทำลายไม่ถึงมาไว้ที่กรุงธนบุรี พร้อมกันนั้นก็ได้อาราธนาพระอาจารย์สี ซึ่งเป็นผู้มีความรู้ความสามารถแตกฉานในพระไตรปิฎก ทั้งเป็นผู้ทรงคุณทาง

วิปัสสนาธุระ ให้ครองวัดบางหัวใหญ่ ทรงตั้งให้เป็น
สมเด็จพระสังฆราชและเป็นประธานในการสังคายนา
พระไตรปิฎกจนสำเร็จเรียบร้อยสมบูรณ์

เมื่อล่วงรัชสมัยของสมเด็จพระเจ้าตากสิน
มหาราชแล้ว พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า
จุฬาโลกมหาราชเสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติ ได้
ทรงย้ายเมืองหลวงมาตั้งใหม่ทางฝั่งตะวันออกของ
แม่น้ำเจ้าพระยา เรียกชื่อว่ากรุงเทพมหานคร-
รัตนโกสินทร์ ทรงโปรดให้อาราธนาสมเด็จพระสังฆราช
(สี) มาครองวัดบางหัวใหญ่ตามเดิมและทรงโปรด
ให้มีการชำระสอบทานพระไตรปิฎกอีกครั้งหนึ่ง

ปูชนียวัตถุและสถานที่สำคัญ

ตำหนักแดง เดิมเป็นที่ประทับทรงกรมฐาน
ของพระเจ้าตากสินมหาราช เรียกกันว่า “ตำหนักแดง”
ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของพระอุโบสถหลังใหม่

พระประธานมีฉัตร ๕ ชั้น เป็นฉัตรกัน
พระเมรุของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก
มหาราช องค์พระประธานเป็นพระพุทธรูปเนื้อทอง
สำริด ปางสมาธิ หน้าตักกว้างประมาณ ๔ ศอกเศษ
เบื้องพระพักตร์มีพระสาวก ๓ องค์ นั่งประนมมือจุ
รับพระพุทโธวาท เป็นพระประธานที่งดงามมาก จน
เป็นที่ปรากฏในกระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในคราวเสด็จพระราชดำเนิน
มาพระราชทานผ้าพระกฐิน ณ วัดระฆังโฆสิตารามแก่
ผู้แทนผ้าไตรจีวรว่า “ไปวัดไหนไม่เหมือนมาวัดระฆังฯ
พอเข้าประตูโบสถ์พระประธานก็รับผ้าทุกที”

หอพระไตรปิฎก หรือตำหนักจันทน์ เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้ทรงเป็นศาสนูปถัมภกในการสังคายนาพระไตรปิฎกแล้ว ได้มีพระราชปรารภถึงพระตำหนักและหอประทับนั่งที่ได้อื้อไปปลูกไว้ที่วัดบางหว้าสมัยที่พระองค์มีพระยศเป็นพระราชวรินทร์ รับราชการในสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช มีพระราชประสงค์จะปฏิสังขรณ์ปรับปรุงให้มั่นคงสวยงามยิ่งขึ้นและยกขึ้นเป็นหอพระไตรปิฎก จึงรับสั่งให้หรือพระตำหนักและหอประทับนั่งนั้นจากที่เดิมมาปลูกลงในสระ เป็นรูปเรือน ๓ หลังแฝด ทรงสร้างคู่พระไตรปิฎกขนาดใหญ่เขียนลายรดน้ำ ๒ ตู้ และเมื่อการปฏิสังขรณ์ซ่อมสร้างเสร็จแล้ว ได้ทรงปลูกต้นจันทน์ไว้ในทิศทั้งแปด มีผู้เรียกกันว่า **ตำหนักจันทน์** เป็นสถาปัตยกรรมชั้นเอกของวัดที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรมไทยอย่างยิ่ง มีลักษณะเป็นตำหนัก ๓ หลังแฝด ปัจจุบันทางวัดได้ย้ายเข้ามาปลูกไว้ภายในบริเวณ **กำแพงแก้วด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้** ของพระอุโบสถ นับว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมชั้นเอกแห่งกรุงธนบุรีที่ควรเอาใจใส่อนุรักษ์ไว้

พระอุโบสถ หลังกาลด ๒ ชั้น มีช่อฟ้าใบระกา หางหงส์และกันทวย สลักเสลาอย่างสวยงาม ด้านในประกอบด้วยภาพจิตรกรรมที่ได้รับการยกย่องว่าฝีมืองามมาก ซึ่งเขียนโดยพระวรวงศาธิราช (ทอง จารุวิจิตร) จิตรกรเอกในสมัยรัชกาลที่ ๖

พระอุโบสถ

พระวิหารสมเด็จ

พระวิหาร คือ พระอุโบสถหลังเก่า ก่ออิฐถือปูน หลังคาลาดเป็นมุขด้านหน้า ขนาดไม่ใหญ่นัก ภายในเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปหลายองค์ รวมทั้งพระประธานองค์เดิมของวัด

พระวิหารสมเด็จพระสังฆราช (สี) ตั้งอยู่ด้านหน้าพระอุโบสถ หลังคามุงกระเบื้องเคลือบ ติดกันทวยตามเสาดอย่างสวยงาม หน้าบันทั้งสองด้านจำหลักรูปฉัตร ๓ ชั้น อันเป็นเครื่องหมายพระยศสมเด็จพระสังฆราช

พระวิหารสมเด็จ เป็นที่ประดิษฐานรูปหล่อสมเด็จพระราชาคณะของวัดนี้ ๓ องค์ คือ สมเด็จพะพุฒาจารย์ (โต พรหมรังสี) สมเด็จพะพุฒาจารย์ (ม.จ.ทัต เสนีวงศ์) สมเด็จพะพุทธโฆษาจารย์ (ม.ร.ว.เจริญ อิศรางกูร)

พระวิหาร

พระปรางค์ ตั้งอยู่หน้าพระวิหาร (พระอุโบสถหลังเก่า) เป็นพระปรางค์ที่ทำลูกแบบแผนที่สุดในประเทศไทย

หอระฆัง สร้างเป็นรูปจตุรมุข ระฆัง ๕ ลูกที่แขวนอยู่ได้รับพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เป็นสัญลักษณ์ของวัดนี้โดยเฉพาะ

พระปรางค์

หอระฆัง

ต้นโพธิ์ลังกา เป็นต้นโพธิ์พันธุ์จากประเทศ
 ศรีลังกา ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ทรงได้รับมาในรัชสมัยของพระองค์ และโปรดเกล้าฯ
 ให้นำไปปลูกตามพระอารามหลวงต่างๆ ตามประวัติ
 กล่าวว่าได้เสด็จพระราชดำเนินมาทรงปลูกต้นโพธิ์
 ด้วยพระองค์เอง

ที่วัดระฆังโฆสิตาราม ยังมีพิธีสวดพระกฐิน
 แปรจากวัดอื่นๆ ทว่าพระราชอาณาจักร คือ พระ
 กุสวดเมื่อจะสวดนิตติกุตติกรรม จะยืนขึ้นสวดตั้งแต่
 ต้นไปจนจบ ทำนองสวดแบบภาคักษ์

โรงเรียนสตรีวัดระฆัง

วัดระฆังโฆสิตารามมีโรงเรียนสตรีที่เก่าแก่และ
 เคยเป็นโรงเรียนชั้นนำของฝั่งธนบุรีมาตั้งแต่อดีต
 เมื่อครั้งหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองใหม่ๆ เป็น
 โรงเรียนทมิฬชื่อเสียงด้านอักษรศาสตร์มาก โรงเรียน
 ก่อตั้งเมื่อต้นปี พ.ศ. ๒๔๕๗ กองทัพบกเรือกร
 พยาบาล ๓ หลังถวายวัดระฆัง ให้เป็นโรงเรียน

ต้นโพธิ์ลังกา

วัดบุปผารามวรวิหาร

วัดบุปผาราม เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดวรวิหาร ตั้งอยู่แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร อาณาเขตของวัด ทิศเหนือติดกับ ถนนเทศบาลสาย ๑ ทิศใต้ติดกับคลองวัดบุปผาราม ทิศตะวันออก ติดกับถนนตัดใหม่ ทิศตะวันตก ติดกับคลองวัดบุปผาราม และถนนเทศบาลสาย ๒

เดิมชื่อวัดดอกไม้ เป็นวัดโบราณมีมาแต่ครั้ง กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี และเป็นวัดร้างมาจน ปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ท่านผู้หญิงจันทร ภรรยาเอกของสมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ บุนนาค) และบุตรของท่าน คือสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ขณะยังเป็น จมื่นไวยวรนาถ กับน้องชายค่างมารดา คือเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (จำ บุนนาค) ขณะยังเป็นจมื่นราชามาตย์ ได้ร่วมกันปฏิสังขรณ์ใหม่หมดทั้งวัดและถวายเป็น พระอารามหลวง รัชกาลที่ ๔ โปรดเกล้าฯ พระราชทาน นามวัดว่า วัดบุปผาราม

บางตำนานกล่าวว่าวัดดอกไม้เป็นวัดโบราณ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ และเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ ร่วมกัน สร้างเป็น ๓ ส่วน พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานนามใหม่ว่า วัดบุปผาราม ต่อมาเจ้าพระยาภาณุวงศ์ได้ปฏิสังขรณ์

ในระบายนั้นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงตั้งคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกายขึ้น ในขณะที่พระองค์ทรงผนวชอยู่ และได้ขยายสาขาไปยัง วัดอื่น วัดบุปผารามเป็นวัดหนึ่งในระยะแรกที่รับคณะ สงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกายไว้

วัดบุปผาราม

ปูชนียวัตถุและสถานที่สำคัญ

พระอุโบสถ พระอุโบสถเดิมประสบภัยทางอากาศในสงครามโลกครั้งที่ ๒ เมื่อวันที่ ๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๗ พระอุโบสถหลังปัจจุบันสร้างขึ้นใหม่โดยพระธรรมวราลังการเป็นผู้ดำเนินการหาทุนก่อสร้าง หลวงวิสาดศิลปกรรม เป็นผู้ออกแบบ มีขนาดยาว ๓๔ เมตร กว้าง ๑๔ เมตร เป็นพระอุโบสถที่สวยงามมาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จฯ เป็นประธานในพิธีผูกพัทธสีมา เมื่อวันที่ ๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๗

หน้าบันพระอุโบสถ

พระวิหาร เป็นศิลปะแบบรูปทรงจีนผสมไทย ยาว ๑๕ เมตร กว้าง ๑๔ เมตร ช่อฟ้าเป็นรูปครุฑ หางหงส์เป็นรูปนาค หน้าบันเป็นลายเครือดอกไม้ มีตราสุริยมณฑล และฝาผนังมีภาพจิตรกรรมพุทธประวัติ และพระเจ้าสิบชาติ

หน้าบันพระวิหาร

วิหารคด มี ๔ หลัง ชื่อว่า ปีนเพชร ยมกัย
ศรีจิตร และสามัคคีรังสฤษฎ์

พระประธานในพระอุโบสถ เป็นพระพุทธรูป
ปางมารวิชัย หน้าตักกว้าง ๑.๑๕ เมตร สูงถึงยอด
พระรัศมี ๑.๗๕ เมตร

พระประธานในพระวิหาร ปางมารวิชัย
หน้าตักกว้าง ๑.๑๒ เมตร สูงถึงยอดพระรัศมี ๑.๕๕
เมตร

ภาพเขียนในพระวิหาร ที่ผนังด้านหลังพระ
ประธาน เขียนเป็นภาพตอนพระพุทธเจ้าเสด็จลงจาก
ดาวดึงส์หลังเสด็จไปโปรดพุทธมารดา ผนังด้านหน้า
เป็นตอนมารผจญ ผนังด้านข้างระหว่างหน้าต่างเป็น
เรื่องพระเจ้าสิบชาติ และที่บานหน้าต่างเขียนเป็นภาพ
โต๊ะเครื่องบูชาอย่างจีน ส่วนพื้นเพดานทั้งด้านในและ
นอกเขียนเป็นลวดลายดอกไม้สวยงาม

ตราสุริยมณฑล ดวงตราสุริยมณฑลรูป
พระอาทิตย์ทรงราชรถเทียมราชสีห์ปรากฏอยู่บนหน้า
บันพระวิหาร เป็นตราประจำตำแหน่งของผู้สำเร็จ
ราชการ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
รัชกาลที่ ๕ โปรดเกล้าฯ พระราชทานให้สมเด็จพระ
เจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ในปี พ.ศ. ๒๔๑๖
มีอำนาจบังคับบัญชาสิทธิ์ขาดในงานราชการแผ่นดิน
ทั่วราชอาณาจักร

ตราสุริยมณฑล

วัดอนงคารามวรวิหาร

วัดอนงคาราม เป็นพระอารามหลวงชั้นโท ชนิดวรวิหาร ตั้งอยู่แขวงสมเด็จเจ้าพระยา เขต คลองสาน กรุงเทพมหานคร ท่านผู้หญิงน้อย ใน สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาพิชัยญาติ (ทัต บุนนาค หรือที่คนทั่วไปเรียกว่าสมเด็จเจ้าพระยาองค์น้อย) เป็นผู้สร้างในที่สวนกาแฟของท่าน เดิมชื่อวัดน้อยจำ แดม สร้างขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้า อยู่หัว รัชกาลที่ ๓ และต่อมาพระบาทสมเด็จพระ จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ได้พระราชทานนาม ใหม่ว่า วัดอนงคาราม

วัดอนงคาราม

เขตวัดมีเนื้อที่ ๒ ส่วนคือ เขตเดิมมีเนื้อที่ ๗ ไร่ ๓ งาน ๕๕ ตารางวา ทิศเหนือจดกุสธารณะ ระหว่างที่ดินของวัดกับของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต ทิศใต้จดคลองสาน ทิศตะวันออกจดกุสธารณะ ระหว่างที่ดินของวัดกับของพระยาราชพงษานุรักษ์ (ชาย บุณนาค) ทิศตะวันตก จดคลองสมเด็จ

ต่อมาวัดได้ที่ดินเพิ่มขึ้นอีก ๑ แปลง เรียกว่า คณะเกาะ มีเนื้อที่ ๕ ไร่ ๓ งาน ๗ วา ทิศเหนือจด คลองสาน ทิศใต้จดคลองเข้าไปในสวนบางไส้ไก่ (ระหว่างที่ดินของวัดกับของหลวงหัตถกิจโกศล) ทิศตะวันออกจดคลองเข้าไปในสวนบางไส้ไก่ ระหว่างที่ดินของวัดกับของเอกชน ทิศตะวันตกจด ลำกระโดง ระหว่างที่ดินของวัดอนงค์ารามกับที่ดิน ของวัดพิชยญาติการาม

ปูชนียวัตถุและสถานที่สำคัญ

พระอุโบสถ กว้าง ๑๑.๑๐ เมตร ยาว ๑๘.๗๐ เมตร มีลักษณะทรงไทย ทรวดทรงแบบ นุชบก มีลายกระจังทำด้วยโลหะ ทั้งหมดลงรักปิดทอง ประดับกระจก

พระประธานภายในพระอุโบสถ เป็นพระ พุทธรูปปางมารวิชัย ซึ่งท่านผู้หิณยานักก่อสร้างวัด เป็นผู้สร้าง ตามประวัติไม่ปรากฏชื่อ ประดิษฐานอยู่ บนฐานชุกชีหน้านุชบก

ศาลาฉันท์หน้าและด้านหลังพระอุโบสถ เป็น แบบไทย หน้าบันลงรักปิดทองประดับกระจก

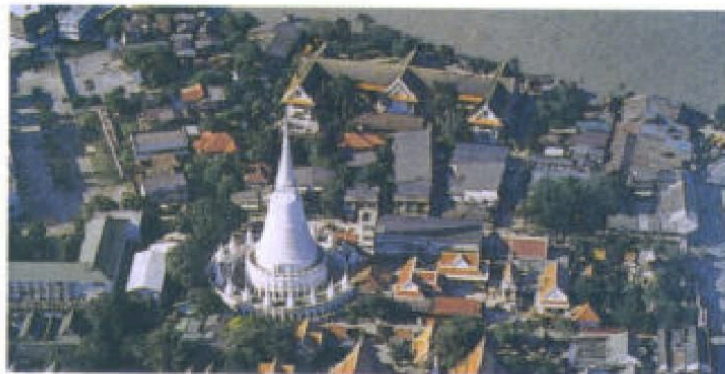
พระวิหาร

พระวิหาร หลังคามุงกระเบื้องเคลือบ ลวดลายปั้นด้วยปูนลงรักปิดทอง ฐานชุกชีภายในพระวิหารก่ออิฐถือปูน มีลายกระจัด เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปางมารวิชัย นามว่าพระจุลนาถ

พระเจดีย์ ๒ องค์ ทรงมณฑป สร้างในรัชกาลที่ ๓ ภายในเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปางไสยาสน์

วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร

วัดประยุรวงศาวาส เป็นพระอารามหลวงชั้นโท ชนิดวรวิหาร ตั้งอยู่ริมคลองบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ฝั่งตะวันออกฝั่งตะวันตก หน้าวัดลงแม่น้ำเจ้าพระยาตรงปลายถนนเฟื่องนครข้าม แขวงบ้านสมเด็จ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร สมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (สมเด็จเจ้าพระยาองค์ใหญ่) ได้สร้างไว้ใกล้กับงานของท่านเมื่อปี พ.ศ. ๒๓๗๑ ในรัชกาลที่ ๓ ขณะดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าพระยาพระคลัง ใช้เวลาก่อสร้างนานถึงแปดปี และได้รับพระราชทานนามจากพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า วัดประยุรวงศาวาส หลังจากสร้างวัดเสร็จไม่นาน ท่านผู้สร้างก็ได้รับพระราชทานตำแหน่งเป็นสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ตามชื่อวัด

ภาพถ่ายทางอากาศ วัดประยุรวงศาวาส

ในงานฉลองสมโภชวัดเมื่อสร้างเสร็จ ได้เกิดเหตุโสกนาฏกรรม มีพระและผู้คนล้มตายบาดเจ็บจำนวนมากจากการระเบิดของปืนใหญ่ที่นำมาใช้ยิงดอกไม้เพลิง และครั้งนั้นเองหมอบรัดเลย์ มิชชันนารีอเมริกันซึ่งเป็นทั้งแพทย์และผู้เผยแผ่ศาสนาได้ทำการคัดแซนเพื่อช่วยชีวิตพระภิกษุรูปหนึ่งไว้ได้ทัน นับเป็นการผ่าตัดครั้งแรกในเมืองไทย ปัจจุบันปืนใหญ่ที่ใช้ยิงพลูซึ่งเหลืออยู่ ถูกเก็บรักษาไว้ที่บ่อเต่าภายในวัด เพื่อเป็นอนุสรณ์ถึงเหตุการณ์คราวฉลองวัด

ชาวบ้านยุคก่อนนิยมเรียกวัดประจวบฯ ว่าเป็นว่า **วัดรั้วเหล็ก** เพราะมีรั้วเหล็กขนาดใหญ่แข็งแรงหล่อเป็นรูปหอก ดาบ ขวาน มีฐานเป็นกำแพงและซุ้มประตูเล็กๆ เป็นตอนๆ ล้อมวัด ฐานกำแพงและเป็นของแปลกสำหรับคนไทย แต่ทันสมัยในกรุงลอนดอนยุคนั้น ปัจจุบันรั้วเหล็กเหลือเพียงบริเวณด้านพระอุโบสถกับพระวิหารเท่านั้น

รั้วเหล็กชุดนี้ผู้สร้างวัดสร้างมาจากประเทศอังกฤษตามแบบที่นิยมใช้กันในปราสาทหรือคฤหาสน์ที่นั่น เพื่อถวายรัชกาลที่ ๓ สำหรับใช้ล้อมพระราชวังหลวง ทว่าพระองค์ไม่โปรด จึงขอรับพระราชทานมาล้อมเป็นกำแพงในวัดโดยแลกเปลี่ยนกับน้ำดาลทราย น้ำหนักเท่ากันแทน

ปูนียัตถุและสถานที่สำคัญ

พระพุทธรูปหล่อปางมารวิชัย หน้าตักกว้าง ๑.๕๕ เมตร ไหล่กว้าง ๑.๒๕ เมตร สูง ๑.๖๒๘ เมตร ทำพิธีหล่อโดยสมเด็จพระยาบรมมหาประยุรวงศ์ ผู้สร้างวัด ประดิษฐานไว้เป็นพระประธานในพระอุโบสถ เป็นพระพุทธรูปที่มีพระพุทธรลักษณะอันงดงาม

ปืนใหญ่

พระพุทธรูปหน้าคน้อย เป็นพระพุทธรูปหล่อปางมารวิชัย สมัยกรุงสุโขทัย หน้าตักกว้าง ๒.๘ เมตร สูง ๕.๗ เมตร สันนิษฐานว่า เดิมประดิษฐานอยู่จังหวัดสุโขทัย และได้อัญเชิญมาประดิษฐานไว้เป็นพระประธานในพระวิหารวัดประยุรวงศาวาส

พระเจดีย์ท่านขรัวแก้ว พระเจดีย์องค์นี้เจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดีสร้างไว้ และได้หล่อรูปขรัวแก้วบรรจุไว้ภายในนั้น เพื่อเป็นที่ระลึกถึงคุณอาจารย์ เพราะท่านเป็นอาจารย์สอนหนังสือไทยในสมัยนั้น และเป็นพระนักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน เป็นนักโหราศาสตร์ที่เชี่ยวชาญ ปัจจุบันชาวบ้านทั่วไปมีความเลื่อมใสมาบูชากันไม่ขาด

ภาพเขียนในพระอุโบสถ ในการซ่อมพระอุโบสถเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๕ มีการเขียนลายดอกไม้เครือเถาตามเสาประตูและหน้าต่าง ลายดาวบนฝ้าเพดาน และภาพปฐมสมโพธิ ที่ด้านหลังพระประธานช่างได้เขียนเป็นรูปบ้านเมืองและปราสาทราชวังไว้อย่างสวยงาม

พระเจดีย์องค์ใหญ่ เป็นพระเจดีย์ทรงกลม สูง ๖๐.๕๒๕ เมตร ฐานล่างส่วนนอกโดยรอบ ๑๖๒ เมตร เส้นผ่าศูนย์กลาง ๕๐ เมตร มีช่องคูหาโดยรอบ ๕๕ ช่อง ข้างบนคูหา มีพระเจดีย์เล็กๆ เรียงรายเป็นลำดับ ๑๘ องค์ ห้อมล้อมอยู่รอบองค์พระเจดีย์องค์ใหญ่ เว้นทางด้านหน้า ซึ่งสมเด็จพระเจ้าพระยาองค์ใหญ่สร้างขึ้นแต่ท่านมาถึงแก่พิราลัยก่อนสร้างเสร็จ บุตรชายคนโตคือสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์จึงสร้างต่อจนเสร็จ แล้วบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ และใช้เป็นที่บรรจุอัฐิของคนในสายสกุลขุนนาค ซึ่งเป็นสายสกุลผู้สร้างวัด

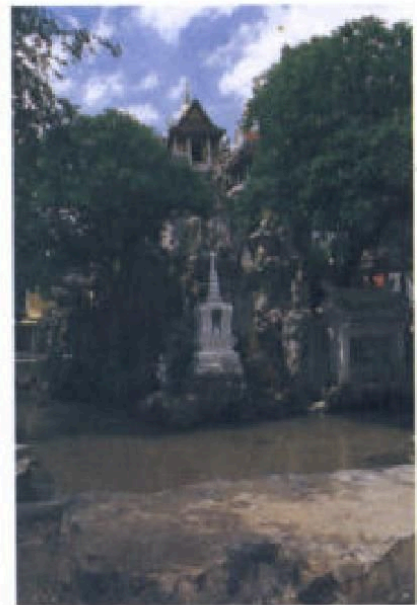
พระเจดีย์องค์ใหญ่

เขาเต่า คือภูเขาหินจำลองกลางสระน้ำ กว้างประมาณ ๔๒ เมตร ยาว ๔๗ เมตร ภูเขาจำลองแห่งนี้ สมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ ได้นำเค้าโครงของหยดเทียนสีผึ้งที่ได้รับพระราชทานมาจากพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ ซึ่งพระองค์ท่านได้พระราชทานหยดเทียนสีผึ้ง แก่สมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ ผู้สร้างวัดในฐานที่ทรงโปรดปราน ซึ่งหยดเทียนดังกล่าวพระองค์ทรงใช้เมื่ออยู่ในห้องพระบัลลังก์และได้หยดเป็นเวลานานจนเป็นรูปภูเขา บริเวณเขาเต่านี้เคยเป็นบริเวณจัดงานวัดประยูรอันเลื่องชื่อในอดีต มีงานเจ็ดวันเจ็ดคืนในราวกลางเดือนสี่ (ประมาณมีนาคม) ของทุกปี โดยทางวัดจะนำพระพุทธรูป พระพุทธรูป และพระแท่นที่บรรทมของพระพุทธเจ้าออกมาประดิษฐานให้พุทธศาสนิกชนได้นมัสการและปิดทอง อีกทั้งบรรดาเจ้านายสกุลขุนนางสายเจ้าพระยาองค์โยม ยังมีการออกร้านจัดแสดงของอีกด้วย งานนี้เลิกไปหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒

ปัจจุบันเขาเต่านอกจากจะเป็นที่บรรจุอัฐิของบุคคลทั่วไปแล้ว ยังเป็นที่บรรจุอัฐิของกษัตริย์ในสกุลขุนนางบางท่านด้วย เช่น อัฐิของเจ้าพระยาสุริยานุวัตร (เกิด) นักเศรษฐศาสตร์คนแรกของเมืองไทย ผู้แต่งหนังสือทรัพย์ศาสตร์ เป็นต้น

เขาเต่า

วัดอมรินทรารามราชวรวิหาร

วัดอมรินทราราม เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี
ชนิดราชวรวิหาร ตั้งอยู่ที่ถนนอรุณอมรินทร์ แขวง
ศิริราช เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร มีเนื้อที่
ประมาณ ๒๐ ไร่เศษ

แต่เดิมนั้น อาณาเขตด้านหน้าของวัดติด
คลองบางกอกน้อย แต่ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ตัดที่ดินของวัดเพื่อสร้าง
ทางรถไฟ อาณาเขตของวัดในปัจจุบันมีดังนี้

ทิศเหนือ

ติดที่ของการรถไฟแห่งประเทศไทย

ทิศใต้

ติดโรงพยาบาลศิริราช

ทิศตะวันออก

ติดโรงพยาบาลศิริราช และที่
ของการรถไฟแห่งประเทศไทย

ทิศตะวันตก

ติดถนนอรุณอมรินทร์

วัดอมรินทราราม

ลักษณะพื้นที่โดยทั่วไปของวัดเป็นที่ราบลุ่ม อยู่ในแหล่งชุมชน เพราะอยู่ใกล้ตลาดนัดบริเวณ สถานีรถไฟธนบุรี โรงพยาบาลศิริราช ตลาดสด นอกจากนี้ภายในที่ดินของวัดยังมีโรงเรียนตั้งอยู่ คือ โรงเรียนวัดอัมรินทราราม สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ซึ่งมีการเรียนการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ และที่ดินส่วนหนึ่งของวัดใช้เป็นที่ตั้งของกองกำกับการสืบสวนตำรวจนครบาลธนบุรี

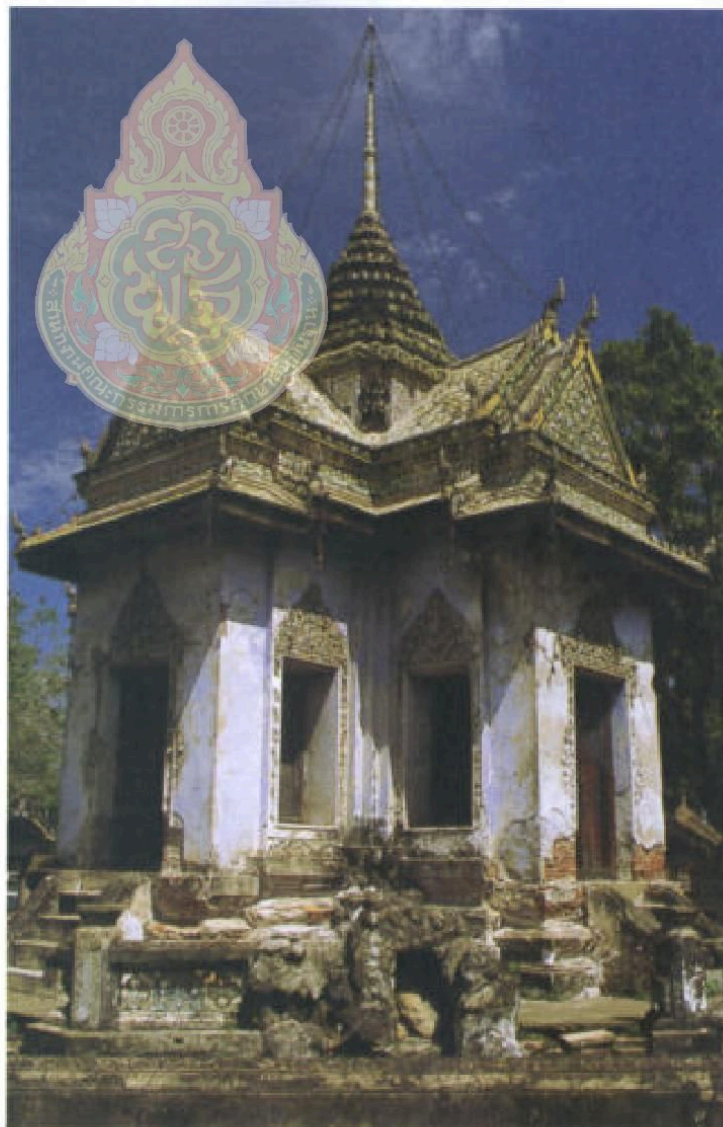
วัดอัมรินทรารามเป็นวัดโบราณ เดิมชื่อ วัดบางหว้าน้อย คู่กับวัดบางหว้าใหญ่ หรือวัดระฆังโฆสิตาราม ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกขึ้นเป็นพระอารามหลวง ทรงตั้งอธิการเจ้าวัดเป็นพระราชาคณะ และมีการปฏิสังขรณ์นับแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ ๑ เรื่อยมา

ปูชนียวัตถุและสถานที่สำคัญ

โบสถ์น้อย โบสถ์น้อยอยู่ใกล้สะพานอรุณอมรินทร์ และทางรถไฟ ได้รับการปฏิสังขรณ์ใหม่เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๒ และมีการปฏิสังขรณ์อีกหลายครั้ง มีความยาว ๑๑.๕๐ เมตร กว้าง ๗.๕๐ เมตร สูงถึงเพดานประมาณ ๗ เมตร ที่ฝาผนังเขียนภาพพุทธประวัติ

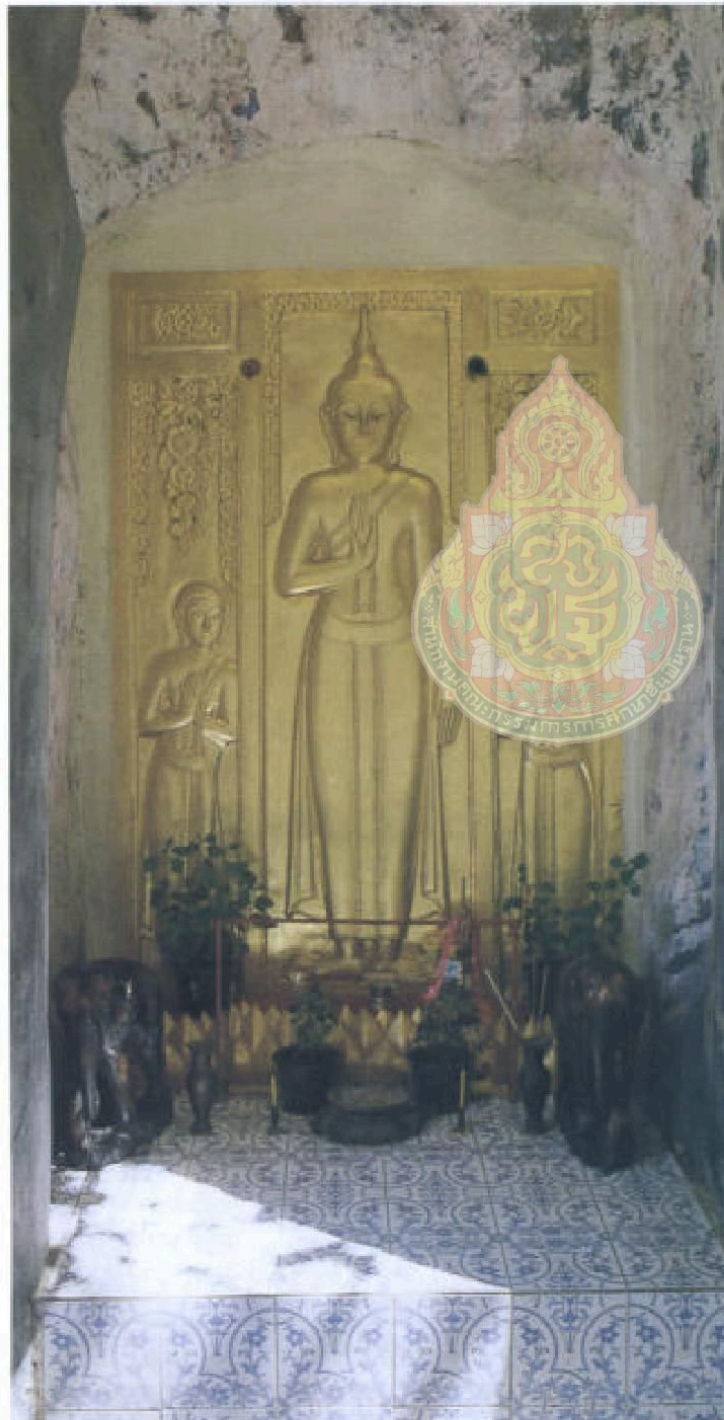
พระประธานประจำโบสถ์น้อยคือ หลวงพ่อโบสถ์น้อย เป็นพระพุทธรูปปูนปั้นศิลปะแบบสุโขทัยปางมารวิชัย ลงรักปิดทอง หน้าตักกว้าง ๔ สอก ๒๒ นิ้ว สูงตลอดพระรัศมี ๗ สอก ๒๑ นิ้ว เป็นพระพุทธรูปที่พุทธศาสนิกชนนับถือว่ามีความศักดิ์สิทธิ์มาก

มณฑปพระพุทธบาทจำลอง เป็นมณฑปทรง
 จตุรมุขหลังคา ๒ ชั้น ๒ คับ คับล่างเป็นกันสาด
 เครื่องคกแต่งเป็นแบบรวระยะกาข้อฟ้า ใบระกาเป็น
 เครื่องปูน มียอดมณฑป ความสูงตลอดยอด ๘ วา
 ๒ สอก ความกว้างโดยรอบ ๘ วา ๓ สอก ประดับ
 ด้วยกระเบื้องและถ้วยชามเขียนสีของจีน ฝีมือประณีต
 งดงามมาก ภายในประดิษฐานพระพุทธบาทจำลอง
 มีกำแพงล้อมรอบและประตูเข้าออก ๔ ทิศ

มณฑปพระพุทธบาทจำลอง

พระพุทธรูปฉายจำลอง ประดิษฐานอยู่ที่เขา
 จำลอง สูงจากพื้นถึงยอด ๓ วา ๒ ศอกเศษ กว้าง
 โคยรอบ ๑๕ วา ปัจจุบันได้รับการบูรณะใหม่อยู่ใน
 สภาพดี

พระพุทธรูปฉายจำลอง

พระราชวังเดิม

พระราชวังเดิม ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา บริเวณปากคลองบางกอกใหญ่ ขนาบด้วยวัด ๒ ข้าง คือ วัดโมลีโลกยาราม (วัดท้ายตลาด) และวัดอรุณราชวราราม (วัดแจ้ง) ด้านหลังเป็นคลองวัดอรุณ

ที่ตั้งของพระราชวังเดิมมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์มาตั้งแต่กรุงศรีอยุธยา โดยเป็นที่ตั้งของป้อมวิชัยเขนทร์ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ต่อมาสมัยกรุงธนบุรีเป็นราชธานีสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้ทรงเลือกให้เป็นที่ตั้งของพระราชวังหลวง พร้อมทั้งรื้อป้อมวิชัยเขนทร์และสร้างใหม่เปลี่ยนชื่อว่า **ป้อมวิชัยประสิทธิ์**

อาณาเขตของพระราชวังเดิมสมัยกรุงธนบุรี ประกอบด้วยพื้นที่ ๒ แห่ง คือ พื้นที่อยู่ภายในกำแพง ที่ยังปรากฏอยู่ทุกวันนี้เรียกว่า **พระราชวังเดิมชั้นใน** และส่วนที่อยู่นอกกำแพงออกไปเรียกว่า **พระราชวังเดิมชั้นนอก** อาณาเขตของพระราชวังเดิมชั้นนอก มีดังนี้

พระบรมราชานุสาวรีย์ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ประดิษฐานบริเวณหน้าประตู ด้านนอกพระราชวังเดิม

ทิศเหนือ	ติดคลองนครบาล ซึ่งเป็นคลองแนวเขตวัดอรุณราชวราราม
ทิศตะวันออก	ติดแม่น้ำเจ้าพระยา
ทิศใต้	ส่วนหนึ่งติดคลองบางกอกใหญ่ มีป้อมวิชัยประสิทธิ์ตั้งอยู่ตรงมุม อีกส่วนหนึ่งติดวัดโมลีโลกยาราม
ทิศตะวันตก	ติดแนวคลองหลังวัดอรุณราชวราราม

ในปี พ.ศ. ๒๓๑๐ เมื่อสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงกู้เอกราชของชาติไทยคืนจากพม่าแล้ว พระองค์ทรงย้ายราชธานีจากกรุงศรีอยุธยามาตั้งราชธานีใหม่ ณ บริเวณเหนือปากคลองบางกอกใหญ่ฝั่งธนบุรีและทรงสร้างพระราชวังในบริเวณนี้ซึ่งปัจจุบันเรียกว่า พระราชวังเดิม กรุงเทพมหานคร เนื่องจากกรุงศรีอยุธยาได้ถูกพม่าเผาผลาญทำลายเสียหายเป็นอันมาก ไม่สามารถซ่อมแซมบูรณะให้คืนสภาพอย่างเดิมได้ พ.ศ. ๒๓๒๕ เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชได้เสด็จขึ้นครองราชสมบัติ ได้ทรงย้ายราชธานีจากกรุงธนบุรีไปอยู่ฝั่งพระนคร และในระยะเวลาที่สร้างพระราชวังใหม่ยังไม่เสร็จเรียบร้อย พระองค์ยังคงประทับที่พระราชวังเดิม หลังจากที่ได้เสด็จไปประทับ ณ พระราชวังใหม่ ก็คือ พระบรมมหาราชวังแล้ว พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชได้โปรดให้กันเขตวังให้แก่ปลง แต่พระราชวังเดิมยังคงเป็นสถานที่สำคัญ เพราะมีป้อมปราการสำหรับรักษาพระนคร จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าฟ้ากรมหลวงชินวรสิริดิษฐ์ พระโอรสพระองค์กลางของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาเทพสุดาวดีเสด็จไปประทับ ครั้นเจ้าฟ้ากรมหลวงชินวรสิริดิษฐ์สิ้นพระชนม์ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ตั้งแต่ยังดำรงพระราชอิสริยยศเป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงอิศรสุนทร เสด็จไปประทับที่พระราชวังเดิม และเมื่อพระราชทานอุปราชภิเษกเป็นพระมหาอุปราชกรมพระราชวังบวรสถานมงคลแล้ว ก็ยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประทับอยู่ที่พระราชวังเดิมต่อมาจนสิ้นรัชกาลที่ ๑

ในสมัยรัชกาลที่ ๒ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าฟ้ากรมหลวงพิทักษ์มนตรีเสด็จไปประทับที่พระราชวังเดิม ครั้นเจ้าฟ้ากรมหลวงพิทักษ์มนตรีสิ้นพระชนม์ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระราชวังเดิมให้เป็นที่พักประทับของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งในขณะนั้นดำรงพระราชอิสริยยศเป็นสมเด็จฯ เจ้าฟ้ามงกุฎสมมุติเทววงศ์พงศาภิสารภะษัตริย์ ขัตติยราชกุมาร

ในสมัยรัชกาลที่ ๓ ขณะที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงผนวชอยู่ตลอดรัชกาลนั้น สมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินีเสด็จออกไปประทับที่พระราชวังเดิม พร้อมด้วยพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อยังทรงพระราชอิสริยยศเป็นสมเด็จพะเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนอิศเรศรังสรรค์ และสมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินีเสด็จสวรรคตที่พระราชวังเดิมนี้

ในสมัยรัชกาลที่ ๔ เมื่อพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงได้รับบรรดาศักดิ์ ได้เสด็จไปประทับ ณ พระราชวังบวรสถานมงคล กรมหมื่นบวรวิไชยชาญ พระราชโอรสของพระองค์จึงได้เสด็จประทับต่อมาจนเมื่อพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างวังพระราชทานแล้ว กรมหมื่นบวรวิไชยชาญได้เสด็จไปประทับที่วังใหม่ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าหลานเธอกรมหลวงวงศาธิราชสนิท เสด็จไปประทับที่พระราชวังเดิมต่อมาจนสิ้นพระชนม์

ในสมัยรัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี กรมพระจักรพรรดิพงษ์เสด็จไปประทับ ณ พระราชวังเดิม และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้หม่อมราชวงศ์โกมลพะพีเถียงในสมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระจักรพรรดิพงษ์เป็นขุนมูลนิเวศน์รักษา เจ้ากรมรักษาพระราชวังเดิม พร้อมกับทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้หม่อมราชวงศ์รัศมีเป็นหมื่นนราณุกิจ ปลัดกรมรักษาพระราชวังเดิม

จากประวัติดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าในระหว่างที่มีพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์เสด็จมาประทับ ณ พระราชวังเดิมนับตั้งแต่รัชกาลที่ ๑ จนถึงรัชกาลที่ ๕ นั้น พระราชวังเดิมมีตำแหน่งเจ้ากรมและปลัดกรมรักษาพระราชวังเดิมมาตลอด

ครั้นเมื่อสมเด็จเจ้าฟ้าฯ กรมพระจักรพรรดิพงษ์สิ้นพระชนม์ พระราชวังเดิมจึงว่างลง พ.ศ. ๒๔๔๓ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานให้เป็นที่ตั้งโรงเรียนนายเรือ เพราะเป็นสถานที่ติดกับแม่น้ำ ทั้งยังเป็นทำเลที่ว่าการกรมทหารเรือ ซึ่งจะทำให้ดูแลได้อย่างทั่วถึงและทรงขอให้รักษาซ่อมแซมสิ่งปลูกสร้างที่มีมาแต่เดิม ได้แก่ ท้องพระโรง พระตำหนัก เก๋งพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ศาลเจ้าตาก และศาลศิระะปลาหวา

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๕ โรงเรียนนายเรือได้ย้ายไปอยู่ที่เกล็ดแก้ว อาคารเดิมโรงเรียนนายเรือที่พระราชวังเดิมจึงว่างลง กองทัพเรือจึงได้จัดแปลงแก้ไขต่อเติมเป็นแบบทรงไทย ใช้เป็นที่ตั้งกองบัญชาการกองทัพเรือและกรมการเงินทหารเรือในปี พ.ศ. ๒๔๕๒

ภายในพระราชวังเดิม

ปัจจุบันอาคารหลังนี้ใช้เป็นที่ตั้งกองบัญชาการทหารเรือ

ภายในพระราชวังเดิมมีโบราณสถาน และโบราณวัตถุที่ยังบูรณะรักษาไว้ ดังนี้

ประตูและกำแพงพระราชวังเดิม

ประตูและกำแพงพระราชวังเดิมที่ยังคงเหลืออยู่เป็นประตูทางเข้ารูปโค้งปลายแหลม ส่วนกำแพงก่ออิฐถือปูนเป็นใบเสมา

กำแพงพระราชวังเดิม

ด้านในประตูพระราชวังเดิม

ศาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

ศาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช หรือ ศาลเจ้าตาก สันนิษฐานว่าคงมีมาตั้งแต่สมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช แต่คงเป็นเพียงศาลพระภูมิประจำพระราชวังเท่านั้น ต่อมาพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะที่ยังทรงพระยศเป็นพระเจ้านั่งอียาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนอิศเรศรังสรรค์ ได้เสด็จมาประทับที่พระราชวังเดิมนี้และคงจะได้ทรงก่อสร้างซ่อมแซมสิ่งต่างๆ ขึ้นในบริเวณพระราชวังเดิม ซึ่งคงจะต้องมีศาลเจ้าตากอยู่ด้วยเพราะพระองค์เสด็จประทับที่พระราชวังเดิมเป็นเวลานานถึง ๒๗ ปี และในระหว่างที่สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชประทับที่พระราชวังเดิมอยู่นั้น ศาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้ชำรุดปรักหักพังลง จึงทรงสร้างศาลขึ้นใหม่แทน

ศาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

พระตำหนักเก๋งคู่

พระตำหนักเก๋งคู่ เป็นเก๋งจีน ๒ หลังคู่ อยู่ริมประตูพระราชวังด้านตะวันออก พื้นชั้นล่างก่ออิฐโบกปูน ชั้นบนเป็นไม้สูงจากพื้นดินประมาณหนึ่งตารางเมตรครึ่ง มีร่องเจาะไว้สำหรับลงพระบังคน ส่วนกรอบล่างของหน้าต่างเก๋งจีนทั้ง ๒ หลัง สลักลวดลายสวยงาม เรียกว่า ห้อยง ซึ่งเป็นหลักฐานแสดงให้เห็นว่าพระตำหนักเก๋งคู่เป็นสถานที่ประทับของพระมหากษัตริย์หรือพระบรมวงศานุวงศ์มาก่อน

ปัจจุบันใช้เป็นทีจัดแสดงพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

พระตำหนักเก๋งคู่

ท้องพระโรง

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทรงย้ายราชธานีจากกรุงศรีอยุธยามาตั้งที่กรุงธนบุรี หลังจากที่ทรงกู้เอกราชกลับคืนมาได้แล้ว เมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๐ ทรงสร้างพระราชวังขึ้น ซึ่งประกอบด้วยท้องพระโรง พระตำหนักแก่งอู พระตำหนักสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช และทรงใช้ท้องพระโรงนี้เป็นสถานที่สำหรับทรงประกอบกิจการทั้งปวง

ในสมัยรัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติแล้ว ในระยะเวลาที่สร้างพระราชวังใหม่ทางฝั่งพระนครพระองค์ยังคงประทับ ณ พระราชวังนี้ประมาณ ๒ เดือนเศษ และเสด็จออกว่าราชการ ณ ท้องพระโรงนี้

ท้องพระโรง

ในสมัยที่สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระจักรพรรดิพงษ์
พระราชโอรสในรัชกาลที่ ๔ ประทับ ณ พระราชวัง
เดิม ได้ใช้ท้องพระโรงเป็นสถานที่ประกอบพิธีต่างๆ
เช่น ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายพระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และกรมสมเด็จพระศรีสุริเยน-
ทรามาตย์ เป็นต้น

ปัจจุบัน ท้องพระโรงชั้นบนใช้เป็นห้องรับรอง
พิเศษ และเป็นห้องประชุมกองทัพเรือ ส่วนชั้นล่าง
ใช้เป็นสถานที่ประกอบงานพิธีของกองทัพเรือใน
บางโอกาส

ระฆังจีน

ระฆังจีน

โบราณวัตถุชิ้นหนึ่งซึ่งมีอยู่ในท้องพระโรงชั้น
นอก คือระฆังจีนใบใหญ่ ระฆังนี้มีความสูงวัดได้จาก
ปากถึงก้นระฆัง ๒๔ นิ้วฟุต ความใหญ่วัดโดยรอบ
จากวงปากระฆังได้ ๘๒ นิ้วฟุต และความกว้างวัด
เส้นผ่าศูนย์กลางที่ปากระฆังได้ ๒๖ นิ้วฟุต หูแขวน
ระฆังทำเป็นรูปมังกรคาบแก้วแบบจีนมี ๒ หัว ตัวติด
กัน ขามังกร ๔ ขา จับตัวระฆัง ๔ มุมพอดี ที่กลาง

หูแขวนระฆังแบบจีน

หลักสำหรับแขวนระฆังแบบไทย

ตัวม้งกรมีห่วงไว้ใส่สำหรับแขวนระฆัง ระฆังใบนี้พระ
รัตนมณี เจ้าอาวาสวัดหงษาราม (ปัจจุบัน คือ วัดหงส์
รัตนาราม) ถวายพลเรือเอก สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรม
หลวงนครราชสีมา ผู้สำเร็จราชการกระทรวงทหารเรือ
กรมยุทธโยธาทหารเรือ (ปัจจุบันคือกรมอุททหารเรือ)
ทำหลักสำหรับแขวนเป็นแบบไทย คือทำเป็นเสากลม
ตั้งอยู่บนฐานไม้ทั้งสองข้าง ที่หัวเสาแกะปั้นเป็นรูป
บัวหงาย โคนเสามีหูช้างขนานข้างสองด้าน ที่ใบหู
ช้างแกะเป็นลายไทยพองาม บนหัวเสาทั้งสองเป็น
พญานาค (แบบไทย) ๒ ตัว พาดอกเกาะไว้กับเสา
ตัวละข้าง ชูเศียรสู่ฟ้าอย่างสง่างาม พาดหางมา
บรรจบกันที่จุดศูนย์กลางสำหรับแขวนระฆังพอดี
ตัวคล้ายหางที่ไขว้กันชี้ขึ้นเบื้องบน คู่อ่อนช้อย
สวยงามมาก ผู้สลักคงมีความตั้งใจจะเปรียบเทียบ
ศิลปะไทยกับจีนไว้ให้ปรากฏ เพราะหุระฆังจีนทั่วไปเป็น
รูปม้งกร ซึ่งเป็นสัตว์ที่ชาวจีนนับถือ ที่แขวนจึง
ทำเป็นรูปพญานาคไทยอยู่ในลักษณะเดียวกัน ซึ่งเป็น
สัตว์ที่ คนไทยยกย่อง นับว่าเข้ากันได้อย่างกลมกลืน

พระตำหนักแก่งสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระตำหนักที่ประสูติและที่ประทับของพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาทหารเรือพระองค์แรกหลังการแยกบังคับบัญชาระหว่างกองทัพบกและกองทัพเรือ พระตำหนักแห่งนี้เคยเป็นที่ประทับของรัชกาลที่ ๓ และเจ้านายอีกหลายพระองค์ เป็นอาคารเก่าที่แสดงสถาปัตยกรรมในช่วงรอยต่อระหว่างรูปแบบสถาปัตยกรรมไทยและตะวันตก ปัจจุบันใช้เป็นที่จัดแสดงนิทรรศการพระราชประวัติของสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว และจัดเป็นห้องสมุด โดยเน้นเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์สมัยกรุงธนบุรี

พระตำหนักแก่งสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว

ป้อมวิชัยประสิทธิ์

ป้อมวิชัยประสิทธิ์สร้างขึ้นในสมัยสมเด็จพระ
นารายณ์มหาราช เมื่อ พ.ศ. ๒๒๐๘ สมเด็จพระ
นารายณ์มหาราชทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้าง
ป้อมที่ปากคลองบางกอกใหญ่ เมืองธนบุรีอีกแห่ง
หนึ่ง เรียกว่า ป้อมวิชัยเอนทร์ ซึ่งเจ้าพระยาวิชัยเอนทร์
เป็นผู้กำกับการสร้าง ต่อมาพ.ศ. ๒๓๑๐ สมเด็จพระ
พระเจ้าตากสินมหาราชทรงกู้อิสรภาพได้สำเร็จ ทรง
สถาปนาเมืองธนบุรีขึ้นเป็นราชธานีและทรงดัดแปลง
ป้อมวิชัยเอนทร์ซึ่งอยู่ในที่ใกล้เคียงพระราชวัง พระราช-
ทานนามใหม่ว่า ป้อมวิชัยประสิทธิ์

ในปี พ.ศ. ๒๔๔๓ พระบาทสมเด็จพระจุลจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทาน
พระราชวังเดิมให้เป็นสถานที่ศึกษาวิชาการทหารเรือ

ป้อมวิชัยประสิทธิ์

คือ โรงเรือนนายเรือ ป้อมวิชัยประสิทธิ์จึงได้ตกอยู่ใน
การดูแลรักษาของกองทัพเรือตั้งแต่นั้นมา ป้อมนี้เป็น
ที่ตั้งเสาชิงช้าของผู้บัญชาการทหารเรือมานานแล้วจนถึง
ปัจจุบันนี้ เคยเป็นที่ยิงปืนเที่ยง ยิงปืนพระราชพิธี
ยิงปืนสลุต และเป็นที่เก็บอาวุธดินดำ กรมศิลปากร
ขึ้นบัญชีเป็นโบราณสถานของชาติ

ในปี พ.ศ. ๒๕๑๔ กองทัพเรือได้นำพระราช
นาวิกจักรขึ้นที่เสาชิงช้าป้อมวิชัยประสิทธิ์ร่วมกับธง
ผู้บัญชาการทหารเรือด้วย โดยชักธงผู้บัญชาการ
ทหารเรือที่ยอดเสา และสร้างเสากราฟขึ้นใหม่เพื่อชัก
ธงราชนาวิกเป็นเครื่องหมายแห่งความเป็นเอกราช
อธิปไตยและเกียรติของประเทศชาติและราชนาวิกไทย

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๒๒ กองทัพเรือได้กลับ
มาใช้ป้อมวิชัยประสิทธิ์ เป็นสถานที่ยิงสลุตอีกครั้ง
หนึ่ง เนื่องจากเรือหลวงที่มีขนาดใหญ่ ซึ่งทำหน้าที่ยิง
สลุตในกรุงเทพฯ ไม่สามารถแล่นผ่านสะพานสมเด็จพระ
พุทธยอดฟ้าจุฬาโลกและสะพานสมเด็จพระ
ปกเกล้าได้อีกต่อไปแล้ว โดยทำการยิงสลุตครั้งแรก
เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๒ เนื่องในวันเฉลิม
พระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ภูมิพลอดุลยเดช และใช้เป็นที่ยิงสลุตในพระราชพิธี
สำคัญเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

อุทยานเฉลิมพระเกียรติ
 สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

เจ็ดจัญญแจ่มฟ้า
 ยาดรข่างคทรวงฉัตร
 สมเด็จพระอโศกมหารัชมังคลาจารย์
 ทบแผ่นดินรินร้อย

นการรัตน์
 แหม่มช้อย
 รัตรุ้ง
 แห้งช้องทรงธรรม

ครองใจไทยทั่วทั้ง
 ครองดินทิพย์ธานี
 ครององค์เช่นชนนี
 ครองร่มฉัตรจรัสเกล้า

ธรณี
 น่านฟ้า
 ชนทั่ว
 ร่มฟ้าชาวไทย

ราชดำริก่อสร้าง
 เป็นแหล่งพักทวยราษฎร์
 ชนชมชื่นรอยบาท
 ดังเด่นเดือนเฝื่อนฟ้า

ฝิพระหัตถ์เกล้า
 ปลานปลั่งเป็นประกาย
 ประณีตพริ้งพรรณราย
 องค์ท่านทรงหัตถ์น้อย

หลากหลาย
 เฟ่งพร้อย
 แพรพร่าง
 รำให้ดังงาม

อุทยานทองผ่องแก้ว
 เฝื่อนน้ำพระทัยทาน
 พระเกษมิ่งภูมิบาล
 ใสสว่างกลางใจเสรี

กรองกาญจน์
 แก่เกล้า
 คินสู่ สรวงทิพย์
 เมื่อฟ้าดับเดือน

อุทยานเฉลิมพระเกียรติ

สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

ชุมชนหลังวัดอนงคาราม เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร เป็นชุมชนที่มีมาแต่สมัยอยุธยา เป็นจุดพักเรือสินค้าที่เข้ามาทางปากแม่น้ำเจ้าพระยา และเป็นที่อยู่อาศัยของชาวไทยหลายเชื้อชาติ ทั้งไทย จีน มุสลิม และลาว ที่สำคัญเคยเป็นที่ประทับของ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เมื่อครั้งยังทรง พระเยาว์

ในหนังสือ แม่เล่าให้ฟัง ซึ่งสมเด็จพระเจ้า ฟีนางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาส ราชนครินทร์ ทรงนิพนธ์พระราชประวัติสมเด็จพระ ศรีนครินทราบรมราชชนนี ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๕๓- ๒๔๘๑ ความตอนหนึ่งว่า

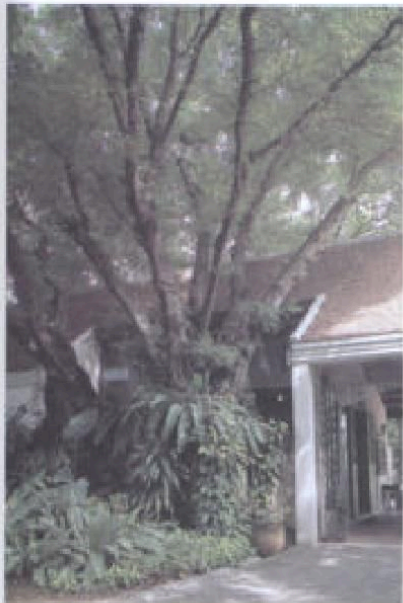
ตราพระนามาภิไธย ศ.ว.

“...ตามที่ผู้ใหญ่ได้เล่าให้ฟัง “แม่” เกิดที่เมืองนนทบุรี วันอาทิตย์ที่ ๒๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๔๓ ตรงกับ ค.ศ. ๑๙๐๐ แต่เมื่อแม่จำความได้ก็มาอยู่ที่ธนบุรีแล้ว โดยประทับที่ซอยวัดอนงคารามใกล้สะพานพระพุทธยอดฟ้า เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร อาชีพที่ขึ้นชื่อของชุมชนแห่งนี้คืออยู่ใกล้แม่น้ำอันเป็นจุดพักเรือสินค้าที่เข้ามาทางปากน้ำเจ้าพระยา เป็นชุมชนใหญ่สมัยนั้น คับบ้านเหมือนห้องแถวชั้นเดียว แต่มีหลายห้อง และอยู่ห่างจากวัดแคเดิน ๕ นาที บ้านหลังนี้จึงเป็นบ้านแห่งความทรงจำและบ้านที่สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีทรงใช้ชีวิตอย่างมีความสุขเมื่อครั้งทรงพระเยาว์”

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริให้มีการสำรวจและศึกษาความเป็นไปได้ที่จะรื้อฟื้นบ้านของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีเพื่อเป็นอนุสรณ์สถาน และเป็นส่วนสาธารณะระดับ

ชุมชนประดิษฐานเฉลิมพระเกียรติ

ต้นไทร

ชุมชนสำหรับประชาชนทุกเพศทุกวัยไว้ใช้พักผ่อน
หย่อนใจ และประกอบกิจกรรมอื่นๆ ตามเทศกาล
ตลอดจนเป็นปอดอีกแห่งหนึ่งของกรุงเทพมหานคร
ด้วย นายแดงและนายเล็ก นานา เจ้าของที่ดิน
ทราบเรื่องจึงได้น้อมเกล้าฯ ถวายที่ดินบริเวณนั้น
ประมาณ ๕ ไร่ ซึ่งบริเวณดังกล่าวเคยเป็นบ้านและ
ที่ดินในหมู่ตึกของเจ้าพระยาพิพัฒน์รัตนราชโกษา-
ธิบติ (แพ นุนนาค) อธิบดีกรมพระคลังสินค้าใน
รัชกาลที่ ๕

ในการสร้างอุทยานเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระ
ศรีนครินทร์ทราบมราชชนนี นอกจากมีวัตถุประสงค์
เพื่อให้เป็นสวนสาธารณะแล้ว ยังเป็นการ
อนุรักษ์อาคารสำคัญไว้เพื่อเป็นอนุสรณ์และเพื่อ
เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทร์ทราบมราชชนนี
ภายในอาคารจัดเป็นพิพิธภัณฑ์แสดงพระราชประวัติ
และพระราชกรณียกิจในสมเด็จพระศรีนครินทร์ทราบม

ชุมชนนาค

ราชชนนี รวมทั้งเป็นแหล่งศึกษาชีวิตความเป็นอยู่
ร่วมกันของชุมชนชาวไทย จีน มุสลิม และลาว
อนุรักษส่วนประกอบสำคัญอื่นๆ เช่น ชุมประคูทาง
เข้าที่ปรักหักพังให้คงรูปแบบเดิมไว้ และอนุรักษ
ต้นไม้ใหญ่ที่มีอยู่บริเวณนั้น เช่น ต้นโพธิ์ ต้นไทร ต้น
กร่าง โดยจัดพื้นที่ของสวนให้เป็นที่โล่งกว้างให้มาก
ที่สุด เพื่อเป็นลานพักผ่อน ปลูกไม้เลื้อยคลุมชุมทาง
เดิน เพื่อสนองความต้องการของประชาชนที่อาศัยใน
ที่แออัด และเป็นที่พักผ่อนพันธุ์พฤกษชาติของไม้ดอก
และไม้ใบนานาชนิด

อุทยานเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี แบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนส่วนหน้า
และสวนส่วนใน

สวนส่วนหน้า

ร่มรื่นด้วยไม้ใหญ่ เช่นต้นไทรอายุนับ ๑๐๐ ปี
อ่างน้ำพุขนาดใหญ่ จัดม้านั่งยาวสำหรับพักผ่อนได้
ร่มไม้ แวดล้อมไปด้วยดอกไม้ประดับหลายชนิด

สวนส่วนใน

เป็นทางเดินหรืออุโมงค์โดยรอบ ติดต่อกถึงลาน
กว้างกลางสวน และศาลาแปดเหลี่ยมประยุกต์ที่ใช้ไม้
ซึ่งรื้อจากบ้านเจ้าพระยาศรีพิพัฒน์รัตนราชโกษาธิบดี
เป็นพื้นที่เอนกประสงค์เพื่อทำกิจกรรมต่างๆ
นอกจากอนุรักษต้นไม้เก่าไว้แล้วยังได้อนุรักษอาคาร
๒ ชั้นแบบเก่าก่อนยุครัชกาลที่ ๕ ไว้หนึ่งหลัง เพื่อ
เป็นอาคารสำนักงาน อนุรักษซากอาคารบริวารด้าน

ต้นกร่าง

ศาลาแปดเหลี่ยม

หลัง ซากอาคารประธานในยุคก่อนบ้านเจ้าพระยาศรี
พิพัฒน์ฯ และซุ่มประตูกำแพงเดิมทุกด้าน สระน้ำเก่า
อนุรักษ์ไว้คู่กับสระบัวแบบใหม่

ในบริเวณสวนมีบ้านจำลองจากบ้านที่สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีเคยประทับแต่ครั้งทรง
พระเยาว์ โดยจัดสร้างบ้านตามแบบหนังสือ “แม่เล่า
ให้ฟัง” ซึ่งทรงกล่าวถึงว่า

“....บ้าน เมื่อจำความได้แม่ก็อยู่ที่กรุงธนบุรี
แล้ว ที่ซอยซึ่งปัจจุบันเป็นซอยวัดอนงค์ “บ้าน” นั้น
เหมือนห้องแถวชั้นเดียว แต่มีหลายห้อง แทนที่
จะเป็นห้องเดียว “บ้าน” จะเป็นส่วนหนึ่งของอาคาร
ซึ่งก่อด้วยอิฐ หลังคาเป็นกระเบื้อง และประกอบด้วย
หลายชุด (Unit) ด้านหนึ่งของบ้าน มี ๔-๕ ชุด....”

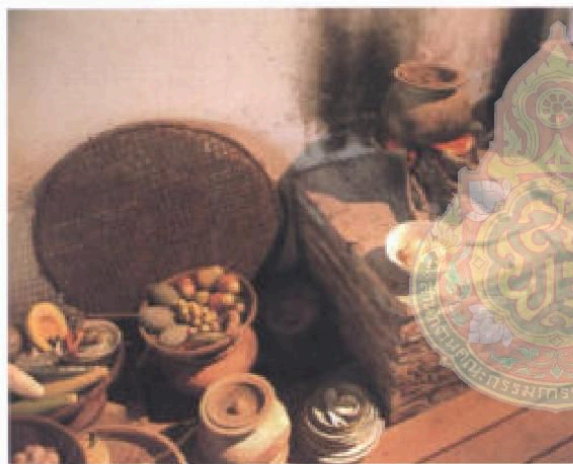
ลักษณะของบ้านจำลองที่สร้างขึ้นนี้ ตัวอาคาร
ก่ออิฐถือปูน มีชานกระเบื้อง ด้านหน้าบ้านและด้าน

ภายในบ้านจำลอง

บ้านจำลอง

ภายในบ้านจำลอง

ข้างประตูด้วยไม้ หลังคามุงกระเบื้องดินเผา ชั้นลด
หลังคาด้านหน้ามุงจาก ผนังด้านข้างกรุด้วยกระฉก
ไสเพื่อให้ผู้เข้าชมมองเห็นภายในได้ ด้านข้างอาคารมี
การอนุรักษ์ต้นไม้ใหญ่ของเดิมไว้ หลังคาจึงเว้น
สำหรับต้นไม้ทะลุขึ้นไปได้ มีทางเข้าบ้านประตูหน้า
ทางเดียว เมื่อเข้าไปในบ้านแล้วจะเป็นทางเดินถึง
หลังบ้าน ด้านขวามือยกพื้นไม้และใช้ไม้ปิดแบ่งห้อง
เป็น ๓ ตอน มีห้องพระและห้องทำทองซึ่งเป็น
ที่ประกอบอาชีพของพระชนกษุ ถัดไปเป็นห้องนอน
ข้างหลังเป็นห้องครัวยาวตลอดกำแพงหลังบ้าน

ภาพแกะสลักหิน

งานแกะสลักหินเป็นผลงานทางด้านประติมากรรมที่สำคัญชิ้นหนึ่ง ตั้งอยู่บริเวณลานภายในอุทยานต่อจากอาคารบ้านจำลอง หินที่นำมาแกะสลักเป็นหินทรายซึ่งนำมาจากอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา มีขนาดกว้าง ๑ เมตร ๖๐ เซนติเมตร ยาว ๘ เมตร หนา ๕๐ เซนติเมตร ตั้งอยู่บนฐานที่มีความสูง ๘๐ เซนติเมตร มีน้ำหนักประมาณ ๓๑-๓๒ ตัน โดยนำมาแกะสลักเป็นภาพนูนต่ำ รายละเอียดของภาพด้านหนึ่งแสดงความเป็นอยู่ของราษฎรในท้องถิ่นทุรกันดาร การดำเนินงานของคณะแพทย์อาสาสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี (พอ.สว.) การจัดตั้งโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน

หินทรายแกะสลัก

และกลางภาพเป็นภาพต้นไม้ใหญ่มีอักษรพระนามาภิไธย ส.ว. ในกรอบน้ำหยดประดับอยู่กึ่งกลาง เปรียบดังสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีเป็นเสมือนร่มโพธิ์ร่มไทรที่แผ่กิ่งก้านสาขาปกเกล้าชาวไทยให้อยู่เย็นเป็นสุขมายาวนาน ส่วนอีกด้านหนึ่งเป็นภาพริ้วขบวนไหว้สาแม่ฟ้าหลวง บริเวณหน้าพระตำหนักคอยตุ้ง เพื่อสะท้อนถึงความเทิดทูน จงรักภักดีของปวงชนที่สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณในการ “ปลูกป่า” และ “ปลูกคน”

พิพิธภัณฑ์

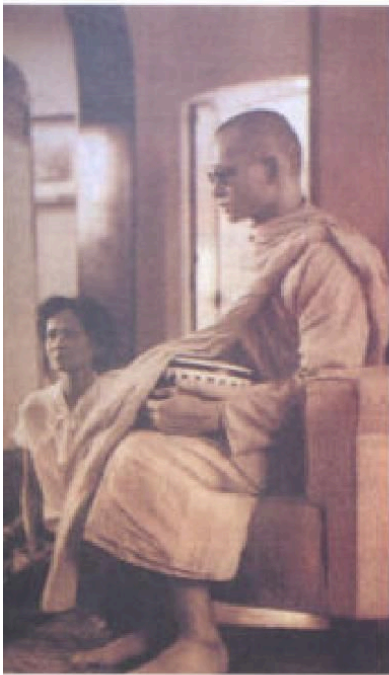
อาคารพิพิธภัณฑ์ มี ๒ หลัง เป็นเสมือนแนวกำแพงแบ่งสวนส่วนนอกและส่วนใน เดิมเป็นอาคารบริวารที่เป็นกำแพงบ้านเจ้าพระยาศรีพิพัฒน์ฯ ในการบูรณะได้นำเครื่องไม้จากบ้านของเจ้าพระยาศรีพิพัฒน์ฯ ซึ่งเคยตั้งอยู่บริเวณที่สร้างเป็นลานอเนกประสงค์มาตกแต่งและยกสูงขึ้น

อาคารพิพิธภัณฑ์หลังแรก จัดแสดงภาพประวัติสถานที่ที่พระองค์เคยประทับตามทีต่างๆ ประวัติชุมชนในย่านวัดดอนงคารามและการบูรณะอาคารภายใน มีตู้แสดงของสำคัญที่ได้รับพระราชทานมาจัดแสดง มีวิดิทัศน์เกี่ยวกับพระราชประวัติ และพระราชโอรสจากพระสุริยเสงี่ยมของพระองค์ท่าน

อาคารพิพิธภัณฑ์หลังที่ ๒ จัดแสดงเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจ และพระราชจริยวัตรของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี มีตู้แสดงสิ่งของเครื่องใช้ของพระองค์ท่าน ซึ่งได้รับพระราชทานมาจัดแสดง เช่น ถลองพระองค์ งานฝีมือหัตถ์ งานเซรามิก งาน

อาคารพิพิธภัณฑ์

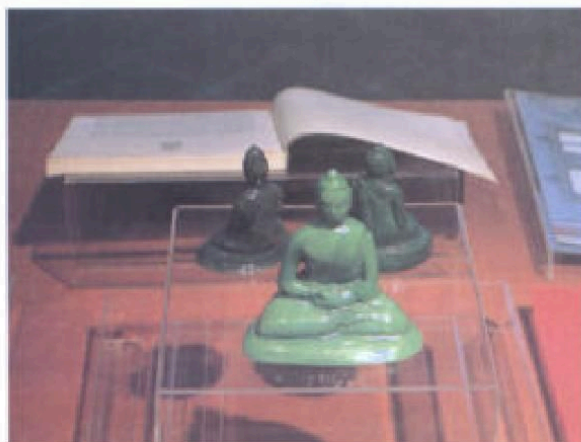

ภาพภายในพิพิธภัณฑ์

ปักกรอบสติช การเพนท์ภาพลงบนถ้วยชาม งานเขียนหนังสือศาสนา เป็นต้น มีคอมพิวเตอร์ระบบจอสัมผัส ให้ผู้ชมกดเลือกชมพระราชประวัติ ประวัติดุชน และประวัติการสร้างอุทยานได้ด้วยตนเอง ผังคอนในสุดติดภาพจิตรกรรมแสดงพระราชจริยวัตรด้านศาสนา

อุทยานเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทร์ฯ บรมราชชนนีมีเนื้อที่ทั้งหมด ๔ ไร่ ตั้งอยู่ในซอยสมเด็จพระเจ้าพระยา ๓ เขตคลองสาน (ติดกับวัดดอนงคาราม) เปิดบริการทุกวัน ตั้งแต่เวลา ๐๖.๐๐-๑๘.๐๐ น. เป็นสถานที่รำลึกถึง สมเด็จพระย่าของปวงชนชาวไทยตลอดไป

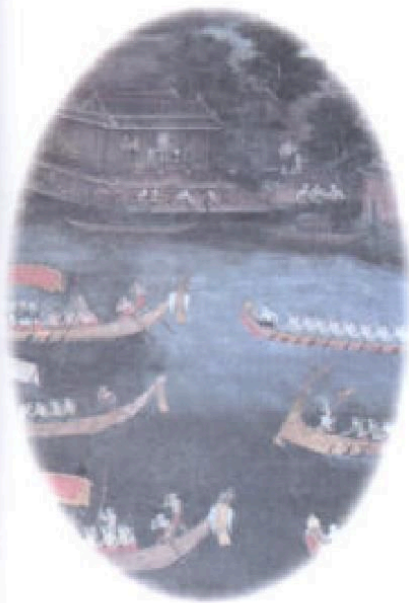

ภายในพิพิธภัณฑ์

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เรือพระราชพิธี

สถานที่อีกแห่งหนึ่งที่คงจะละเว้นในการกล่าวถึง
 เสียมิได้ คือ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เรือพระราชพิธี
 ซึ่งเป็นสถานที่เก็บรักษาเรือที่ใช้ร่วมในกระบวนเรือ
 พระราชพิธีที่เราทุกคนรู้จักกันดี ได้แก่ เรือพระที่นั่ง
 สุพรรณหงส์ เรือพระที่นั่งอนันตนาคราช เรือพระที่นั่ง
 นารายณ์ทรงสุบรรณ รัชกาลที่ ๕ เป็นต้น ซึ่งในบรรดา
 ประเพณีสำคัญของไทยที่มีการสืบทอดวัฒนธรรมมาจน
 ถึงรัชกาลปัจจุบันนั้น การจัดริ้วกระบวนเรือพระราชพิธี
 ในกระบวนพยุหยาตราชลมารคนับว่าเป็นประเพณีอัน
 ยิ่งใหญ่และหวดไต่ยาก แม้ว่าการใช้เรือหลวงและเรือ
 พระที่นั่งต่าง ๆ จะปรากฏหลักฐานว่ามีมาตั้งแต่สมัย
 สุโขทัย สมัยกรุงศรีอยุธยา สมัยกรุงธนบุรี จนถึงสมัย
 รัตนโกสินทร์ในรัชกาลปัจจุบัน แต่วัตถุประสงค
 ในการใช้มีการเปลี่ยนแปลงแตกต่างกันไปแล้วแต่
 โอกาส เช่น ใช้เพื่อติดต่อข่าวสาร เป็นพาหนะทางน้ำ

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เรือพระราชพิธี

เพื่อเดินทางไปในที่ต่างๆ เป็นเรือรบขับไล่ข้าศึกที่มา
รุกราน ขนส่งบรรทุกทหารและยุทโธปกรณ์เพื่อไป
ปราบปรามบรรดาหัวเมืองที่อยู่ริมน้ำหรือทะเล แต่ถ้า
เป็นเรือที่ใหญ่และยาวพอสมควร สามารถใช้ฝีพาย
พายไปได้เร็ว มักนำมาใช้เป็นเรือหลวงในพระราชพิธี
โดยเฉพาะการเสด็จเลียบพระนครซึ่งจัดเป็นส่วนหนึ่ง
ของพระราชพิธีบรมราชาภิเษก เป็นโอกาสที่ประชาชน
ได้เข้าเฝ้าพระเจ้าแผ่นดินโดยทั่วหน้า มีการจัดกระบวน
ยิ่งใหญ่คล้ายการยกกองทัพ มีการดัดแปลงรูปแบบ
ของเรือกระบวนเรือไปในลักษณะต่างกันหลายรูปแบบ

แต่เดิมนั้นเรือรบทางแม่น้ำมีเพียง ๔ ชนิด คือ
เรือแซ เรือไชย เรือศีรษะสัตว์หรือเรือรูปสัตว์ และ
เรือกราบ ซึ่งเรือรูปสัตว์นั้นสร้างแบบเดียวกับเรือไชย
แต่ทำหัวเรือให้กว้างสำหรับเจาะช่องตั้งปืนใหญ่ได้
เหนือช่องปืนขึ้นไปทำเป็นรูปสัตว์ เช่น พญาคูรา
พญาวานร ปัจจุบันมีอยู่ ๘ ลำ หรือ ๔ คู่ ได้แก่ เรือ
อสุรวาสุภักย์ เรืออสุรปักษี เรือกระบี่ปราบเมืองนาร

เรืออสุรวาสุภักย์

เรือกระบี่ปราบเมืองนาร

เรือกระป๋องราชนราพนธ์ เรือพาสีรังทวี่ป เรือสุครีพครอง
เมือง เรือ ครุฑาเหินเห็จ เรือครุฑาเครื่องไตรจักร ส่วนเรือแซ
ใช้เป็นเรือสำหรับลำเลียงอาหารและอาวุธ สำหรับ
เรือกราบใช้การแบบเดียวกับเรือไชยแต่แล่นได้เร็วกว่า

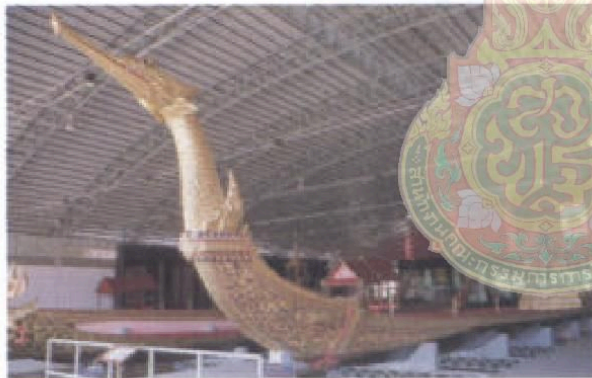
เรือครุฑาเครื่องไตรจักร

เรือครุฑาเหินเห็จ

ในเวลาว่างศึกสงคราม พระเจ้าอยู่หัวแต่ละพระองค์มักโปรดให้ใช้กระบวนเรือในการบำเพ็ญพระราชกุศล เช่น ถวายผ้าพระกฐิน หรือเสด็จไปนมัสการพระพุทธบาท ภายหลังมีการดัดแปลงแก้ไขซ่อมแซมและตกแต่งเรือให้สวยงามยิ่งขึ้น สำหรับเรือพระที่นั่งซึ่งจัดว่าเป็นเรือที่สำคัญและสง่างามที่สุดในกระบวน มี ๔ ลำ คือ เรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ เรือพระที่นั่งอนันตนาคราช เรือพระที่นั่งอเนกชาติภุชงค์ และเรือพระที่นั่งนารายณ์ทรงสุบรรณ รัชกาลที่ ๙ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ ซึ่งมีความงดงามในด้านศิลปกรรมเพราะแสดงถึงความมีอัจฉริยภาพในการต่อเรือของช่างไทยในสมัยโบราณ

เรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์

เรืออเนกชาติภุชงค์

เรืออนันตนาคราช

ที่สามารถแสดงออกถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชาติได้เป็นอย่างดี จึงทำให้องค์ทศเรือโลก (World Ship Trust) แห่งสหราชอาณาจักรส่งผู้แทนมายังประเทศไทย เพื่อเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อทูลเกล้าฯ ถวายเหรียญรางวัลมรดกทางทะเลขององค์การเรือโลก เมื่อวันที่ ๔ มิถุนายน ๒๕๓๕ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานเหรียญรางวัลดังกล่าวแก่กรมศิลปากรซึ่งเป็นกรมที่รับผิดชอบดูแลรักษาเรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ ซึ่งจัดแสดงอยู่ ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เรือพระราชพิธีริมคลองบางกอกน้อย

สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย มีบันทึกพบเห็นเรือของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรไชยเชษฐาสุริยวงศ์ หรือที่รู้จักกันในพระนาม เจ้าฟ้ากุ้ง ซึ่งเป็นพระโอรสองค์ใหญ่ในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ซึ่งนับเป็นแม่แบบของการตกแต่งพู่กันเรือในปัจจุบัน และทำให้ทราบถึงวิวัฒนาการเรือต่างๆ

เรือพระที่นั่งนารายณ์ทรงสุบรรณ รัชกาลที่ ๕

ปางเสด็จประเวศด้าว ชลาไลย
 ทรงรัดนพิตามไสย กิ่งแก้ว
 พรั่งพร้อมพวงกลไกร แหนแห่
 เรือกระบวนต้นแพ้ว เพรศพรังพายทอง
 พระเสด็จโดยแดนชล ทรงเรือด้นงามเจิดฉาย
 กิ่งแก้วแพ้วพรรณราย พายอ่อนหยับจับงามอน
 นาวาแน่นเป็นขันธ์ ล้วนรูปสัตว์แสนยากร
 เรือร้วทิวธงสลอน สาครณ์ครั้นครั้นฟอง
 เรือครุฑชูคานาคหัว ลือลอยมาพาผันผยอง
 พลพายกราบพายทอง ร้องไห้เหโหล่นมา
 สรรพมุขสีดำน เทียงพิมานผ่านเมฆา
 ม่านกรองทองรจนา หลังกาแดงแข่งมังกร
 สรรดไชโยไกรทาบแก้ว แสงแวววันจับสาคร
 เรียบเรียงเคียงคู่จร คังร่อนฟ้ามาแดนดิน
 ภูพรมหงส์ทรงพู่ห้อย งามชดช้อยลอยหลังสินธุ์
 เที่ยงหงส์ทรงพรมินทร์ ลินลาศเลื่อนเดือนดาชม
 เรือไชโยว่องวิ้ง รวดเร็วจริงยิ่งอย่างลม
 เสียงเล่าเร้าระคัม ห่มท้ายเย็นเค็ญคู่กัน
 กษัตริย์มาดแผ่นดิน คู่คังเป็นเห็นขบขัน
 ราชสีห์ที่ยืนยืน คั่นสองคู่คู่อิงยง
 เรือม้าน้ำมุงน้ำ แล่นเฉื่อยฉ่ำล้าระหง
 เที่ยงม้าน้ำอาทรวง องค์พระพายผายผันผยอง
 เรือสิงห์วิ้งแผ่นโผน โจนตามคลื่นผืนฟ้าฟอง
 คูยงสิงห์ลำพอง เป็นแถวท่องล่องตามกัน
 นาคาหน้าคังเป็น ดูเขม้นเห็นขบขัน
 มังกรดอนพายพัน ท้นแข่งหน้าวาสุกรี
 เลียงผางาเท้าโผน เพียงโจนไปในาวรี
 นาวาหน้าอินทรี มีปีกเหมือนเลื่อนลอยไพยม
 คนครีมีอึงอล ก้องกาหลพลแห่โหม
 ไห่ฮึกกรึกกรึ้นโครม โสมนัสชื่นรื่นเริงพล
 กริษาหน้าเวศ จากนครเรศโดยสาชล
 เหมหินขึ้นกมล ชลมัจฉาสารพันมี ฯ

ภาพย์เหเรือ เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร

สมัยกรุงศรีอยุธยา ธนบุรี และรัตนโกสินทร์ มีการใช้กระบวนเรือพยุหยาตราชลมารคในโอกาสต่างๆ และบางช่วงได้หยุดไปบ้างตามสภาพเหตุการณ์บ้านเมือง เช่น ในสมัยกรุงธนบุรี สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ กรมขุนอินทรพิทักษ์ เสด็จฯ โดยเรือพยุหยาตราชลมารค ขึ้นไปรับพระแก้วมรกตที่ท่าเจ้าสนุก จังหวัดสระบุรี และในรัชกาลปัจจุบันเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๒ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ฟื้นฟูประเพณีการเสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐินโดยกระบวนพยุหยาตราชลมารคขึ้นใหม่ และในโอกาสอื่น เช่น เมื่อครั้งสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี และในโอกาสปีกาญจนาภิเษก และพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก ตลอดจนพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ

เรือทั้งหมดที่ได้กล่าวมานี้ปัจจุบันได้รับการดูแลและเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เรือพระราชพิธี ซึ่งตั้งอยู่ที่ริมคลองบางกอกน้อย ตำบลศิริราช เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ โดยอยู่ในความควบคุมดูแลของกรมศิลปากร

วัดกัลยาณมิตรวรมหาวิหาร

วัดกัลยาณมิตร เป็นพระอารามหลวงชั้นโท ชนิด วรมหาวิหาร ตั้งอยู่ปากคลองบางกอกใหญ่ ฝั่งใต้ หน้าวัดลงแม่น้ำเจ้าพระยา ตรงข้ามโรงเรียนราชินี เลขที่ ๓๓๑ แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ๑๐๖๐๐

อาณาเขตของวัด

เขตวิสุงคามสีมา หรือบริเวณพระอุโบสถ ด้านกว้าง ๓๑.๓๕ เมตร ด้านยาว ๕๑.๕๓ เมตร บริเวณของวัดโดยรอบ ทิศตะวันออกยาว ๒๖๒ เมตร มีคูข้างวัดเป็นเขต ติดต่อกับเนื้อที่บ้านราษฎร ทิศตะวันตกยาว ๒๖๕ เมตร มีเขื่อนข้างวัดเป็นเขต ติดต่อกับคลองบางกอกใหญ่ ทิศเหนือยาว ๒๐๖ เมตร มีเขื่อนข้างวัดเป็นเขต ติดต่อกับแม่น้ำเจ้าพระยา ทิศใต้ยาว ๒๑๖ เมตร มีคูข้างวัดเป็นเขต ติดต่อกับเนื้อที่บ้านราษฎร และที่ธรณีสงฆ์ของวัดบางส่วน

ผู้สร้างวัด

เจ้าพระยานิกรบดินทร์ (โต) ต้นสกุลกัลยาณมิตร ชื่อจีนว่า เต้า แซ่เอ็ง ว่าที่สมุหนายก บุตรพระยาพิชัยวาริ (มัน แซ่เอ็ง) ได้อุทิศที่บ้านกับซื้อที่เพิ่มเติมสร้างขึ้น สันนิษฐานว่า มีการลงมือก่อสร้างเมื่อครั้งที่ท่านยังเป็น พระยาพิชัยวาริ ผู้ช่วยกรมเจ้าท่า เมื่อปีระกา สัปตศก จ.ศ. ๑๑๘๗ ตรงกับ พ.ศ. ๒๓๖๘ (เป็นปีที่ ๒ ในรัชกาลที่ ๓) สร้างเสร็จเรียบร้อย แล้วถวายเป็น

รูปประตูกินทราชนิกมหาราชวัดมหาธาตุ

พระอารามหลวง ซึ่งพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานนามว่า วัดกัลยาณมิตร หมายถึงมิตรดี หรือเพื่อนดี เพื่อนผู้มีกัลยาณธรรม เนื่องจากเจ้าพระยานิกรบดินทร์เป็นเสนาบดีคู่พระทัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ถวายตัวเป็นข้าหลวงเดิมในพระองค์มาตั้งแต่พระองค์ยังทรงดำรง

เจ้าพระยานิกรบดินทร์ (โต)
ต้นสกุลกัลยาณมิตร ผู้สร้างวัด

ตำแหน่งเป็นพระเจ้าลูกยาเธอ ประทับอยู่ที่วังท่าพระในสมัยรัชกาลที่ ๒ และได้ทำการค้าขายโดยสำเภา ร่วมกับพระองค์ทั้งก่อนและภายหลังเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ ความข้อนี้นี้มีปรากฏหลักฐานในหนังสือเรื่องพระบรมราชาธิบายและพระราชดำริในรัชกาลที่ ๔ ฉบับสมุดไทย ซึ่งเรียกกันว่า สมุดถือเฝ้า ตอนที่กล่าวถึงเรื่องประวัติเจ้าพระยานิกรบดินทร์

โบราณสถานและโบราณวัตถุ

พระอุโบสถ ตั้งอยู่ข้างพระวิหารหลวงด้าน ตะวันออกเฉียงใต้ ที่ตั้งพระอุโบสถเดิมเป็นบ้านของ เจ้าพระยานิกรบดินทร์ สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๐ เป็น อาคารก่ออิฐถือปูน กว้าง ๒๐.๘๘ เมตร ยาว ๓๐.๕๐ เมตร ลักษณะสถาปัตยกรรมเป็นแบบจีน ไม่มีช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ ประดับหน้าบันปั้นลาย ดอกไม้ กระเบื้องเคลือบสลับสีลายจีน ชุ่มประคูด

พระอุโบสถ

หน้าบันพระอุโบสถ

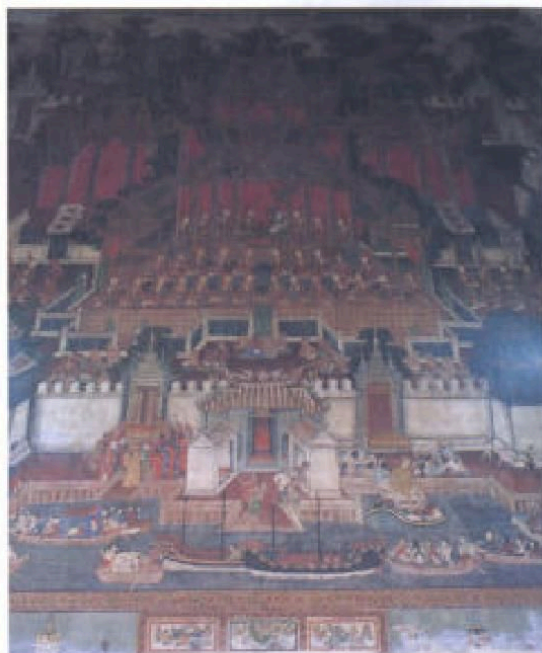
หน้าดั่งปั้นลายดอกไม้ประดับกระจก ภายในพระอุโบสถ
มีภาพจิตรกรรมฝาผนังเกี่ยวกับพุทธประวัติ และรูป
เครื่องบูชาอย่างมัทนุแบบไทยปนจีน ซึ่งเขียนตาม
แบบฝาผนังพระอุโบสถวัดราชโอรส (ปัจจุบันบางส่วน
ได้ลบเลือนไป) เสาเขียนลายทรงข้าวบิณฑ์

บานประตูพระอุโบสถ

เสาเขียนลายทรงข้าวบิณฑ์

จิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถ

บริเวณหน้าพระอุโบสถ มีซุ้มเสมาและศิลาสลักจากประเทศจีนประดับเป็นระยะๆ ศิลาสลักเรียกว่า เสาใต้ ซุ้มเสมารอบพระอุโบสถทำด้วยศิลาสลักลวดลายสวยงามและค้ำคานหินจากเมืองจีน

ซุ้มเสมารอบพระอุโบสถ

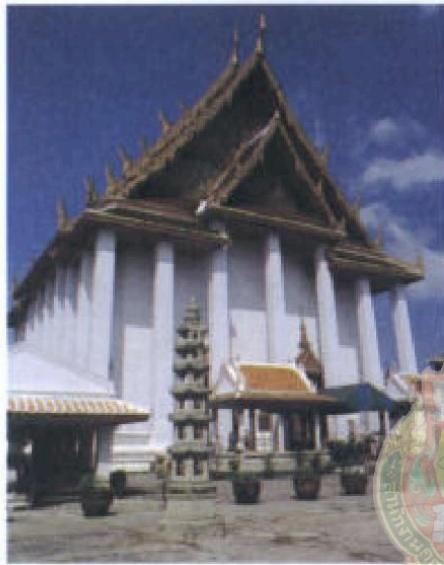
เสาใต้

พระพุทธรูปหล่อปางปาฏิโมกข์

พระพุทธรูปหล่อปางปาฏิโมกข์ พระอัสสาว้าง ๖๐ เซนติเมตร วัดฐานบัวถึงพระเศียร สูง ๓.๗๐ เมตร จากพระบาทถึงพระเศียรสูง ๕.๖๕ เมตร ประดิษฐานเป็นพระประธานในพระอุโบสถ เล่ากันว่า เดิมเจ้าพระยานิกรบดินทร์ (โต) ดำริจะสร้างพระพุทธรูปปางอื่นเป็นพระประธาน แต่ยังมีทันได้จัดการสร้างพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดให้สร้างพระประธานปางปาฏิโมกข์องค์นี้พระราชทานช่วยเหลือก่อน

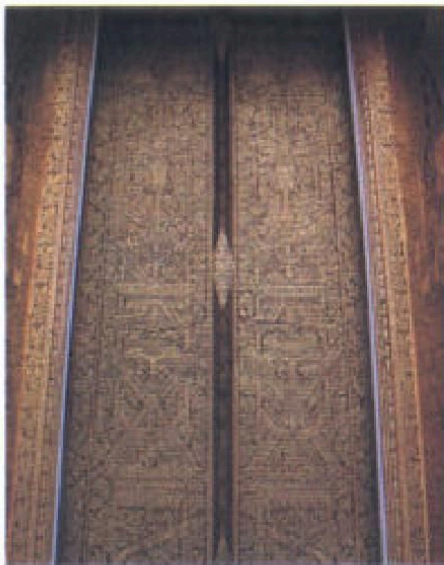
พระวิหารหลวง (วิหารหลวงพ่อโคหรือ
 ชำปอกง) ตั้งอยู่กลางวัดกัลยาณมิตร ระหว่างพระอุโบสถ
 กับพระวิหารน้อย หันหน้าไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ
 สู่แม่น้ำเจ้าพระยา สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๐ ได้รับ
 พระมหากรุณาจากพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ทรงสร้างพระราชทานช่วย เป็นพระวิหารที่ใหญ่และ

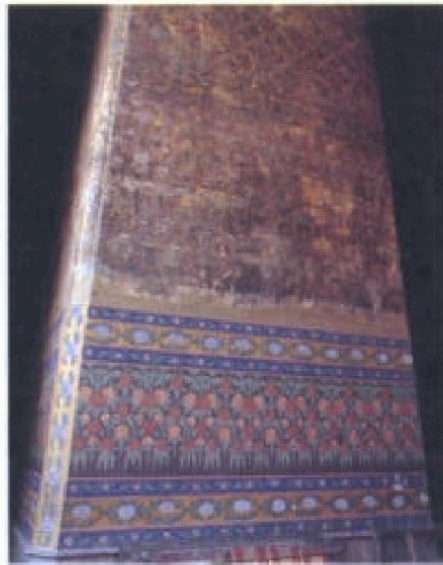
พระวิหารหลวง

ตุ๊กตาหินศิลปะจีนหน้าพระวิหารหลวง

จันทน์ค้ำเป็นไม้สักหนาแผ่นเดียว

เสาด้ายในพระวิหาร

สร้างได้สัดส่วนงดงาม การก่อสร้างวางรากฐานโดย
 ไม่ได้คอกเสาเข็ม ใช้วิธีขุดพื้นรูปสี่เหลี่ยมฐานกว้าง ใช้
 ไม้ซุงทั้งท่อนเรียงทับซ้อนกัน ๒-๓ ชั้น พระวิหาร
 มีขนาดกว้าง ๓๑.๔๒ เมตร ยาว ๓๕.๘๔ เมตร
 ลักษณะก่อสร้างเป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมไทยก่ออิฐ
 ถือปูนหลังคามุงกระเบื้องเคลือบ ประดับช่อฟ้า ใบระกา
 หางหงส์ เเชิงชาย หน้าบันทำด้วยไม้แกะสลักลาย
 ดอกไม้ลงรักปิดทอง ประดับกระจก ประติมากรรมต่าง
 เป็นไม้สักหนาแผ่นเดียวเขียนเป็นลายรดน้ำ ลายทอง
 รูปธรรมบาล ด้านในมีผนังลายดอกไม้ ซึ่งปัจจุบัน
 เลือนไปมากแล้ว

เสาภายในพระวิหารหลวง
 เขียนเป็นลายดอกไม้ตั้งแต่พื้นจรดเพดาน

ลายดอกไม้ที่โคนเสาภายในพระวิหารหลวง

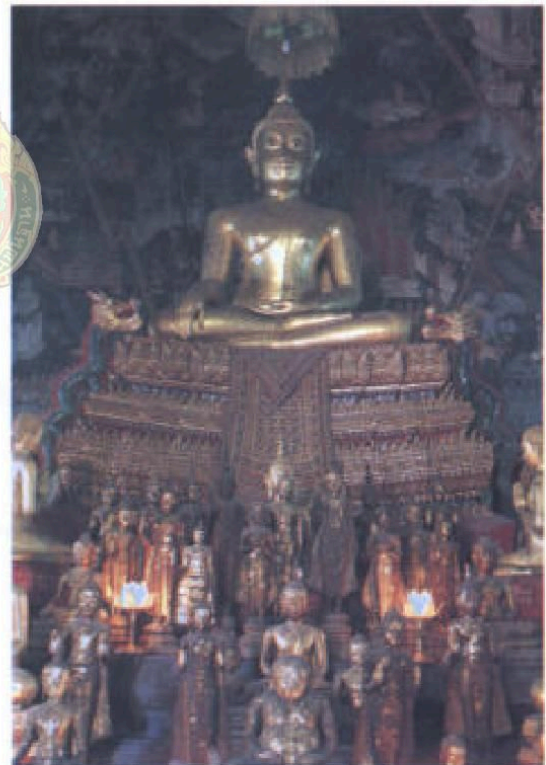

เสาภายในพระวิหารเขียนเป็นลายดอกไม้ตั้งแต่พื้นจรด
 เพดาน เขียนเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๕ ด้านหน้าพระวิหารหลวง
 มีซุ้มประตูปูนและตุ๊กตาหินศิลปะจีนตั้งเรียงรายอยู่

พระวิหารน้อย สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๐ และเสร็จพร้อมกับพระอุโบสถเมื่อปี พ.ศ. ๒๓๗๘ ตั้งอยู่ด้านตะวันตกเฉียงเหนือของพระวิหารหลวง ขนาดรูปทรงเดียวกับพระอุโบสถ เป็นที่ประดิษฐาน พระพุทธรูปปางต่างๆ จำนวนมาก พระประธานใน พระวิหารน้อยเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ภายในมี ภาพเขียนพุทธประวัติที่มีความสำคัญด้านศิลปะและ ประวัติศาสตร์ เป็นฝีมือของช่างสมัยรัชกาลที่ ๓ ถือเป็นศิลปะชิ้นเอกของวัด พระวิหารน้อยมีลักษณะเป็น ศิลปะแบบจีนหรือศิลปะแบบราชนิยมในสมัยรัชกาลที่ ๓ เช่นเดียวกับพระอุโบสถ

พระวิหารน้อย

พระประธานในพระวิหารน้อย

ภาพจิตรกรรมฝาผนังในพระวิหารน้อย

หอพระธรรมมณเฑียรเถลิงพระเกียรติ ตั้ง
 อยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของพระวิหารหลวง และ
 ด้านทิศใต้ของพระวิหารน้อย พระบาทสมเด็จพระ
 พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ โปรดเกล้าฯ ให้
 สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๘ แทนหอไตรเดิมซึ่งสร้างไว้

หอพระธรรมมณเฑียรเถลิงพระเกียรติ

ณ ที่ซึ่งเคยเป็นที่จอดแพของกรมสมเด็จพระศรี
 สударักษ์บริเวณหน้าวัด เพื่อเป็นที่เก็บพระไตรปิฎก
 และคัมภีร์ต่างๆ เป็นอาคารสองชั้นก่ออิฐถือปูน มี
 ระเบียงล้อมรอบ หลังคาประดับช่อฟ้า ใบระกา
 หางหงส์ หน้าบันสลักลายเปลวปิดทองประดับกระจก
 ตรงกลางสลักรูปเครื่องราชกกุธภัณฑ์ ชุ่มประดู่
 หน้าต่างปั้นลายดอกไม้ ตรงกลางสลักรูปมเหศวร
 เหนือพานแว่นฟ้า ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของรัชกาลที่ ๔
 บานประดู่หน้าต่างสลักลายดอกไม้ปิดทองประดับ
 กระจก

เครื่องราชกกุธภัณฑ์

หน้าบันหอพระธรรมมณเฑียรเฉลิมพระเกียรติ

ตู้พระไตรปิฎก

เจดีย์บรรจุอัฐิเจ้าพระยานิกรบดินทร์ (โต)
สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๐๗ เป็นเจดีย์เหลี่ยมย่อมุม
ไม้สิบสอง ตั้งบนฐานแปดเหลี่ยมประดับหินอ่อน มี
กำแพงแก้วล้อมรอบ บันไดขึ้นลง ๒ ข้าง และมี
ปรางค์หินแบบจีนตั้งอยู่ ๔ มุมกำแพง ปรางค์หิน
แบบจีนเรียกว่า ละ เจดีย์องค์นี้ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออก
เฉียงเหนือของศาลาตรีมุข

เจดีย์บรรจุอัฐิเจ้าพระยานิกรบดินทร์ (โต)

เจดีย์บรรจุอัฐิเจ้าพระยารัตนบดินทร์ (รอด หรือ บุญรอด) บุตรเจ้าพระยานิกรบดินทร์ (โต) เป็นเจดีย์ทรงระฆังคว่ำสีขาว ตั้งอยู่ข้างพระวิหารหลวง

เจดีย์บรรจุอัฐิเจ้าพระยารัตนบดินทร์ (รอด)

เจดีย์เหลี่ยม ส่วนบนเป็น ๓ ขอบบนสูงสุดทำเป็นปราสาท มีระดับอยู่ที่มุมทั้งสี่ เป็นที่บรรจุอัฐิของศพที่ขุดพบในวัด ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของศาลาตรีมุข คู่กับเจดีย์บรรจุอัฐิเจ้าพระยานิกรบดินทร์ (โต)

เจ้าพระยารัตนบดินทร์ (รอด)

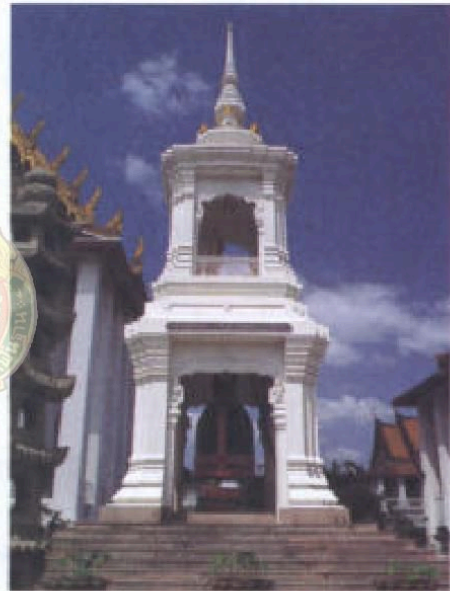
เจดีย์เหลี่ยม

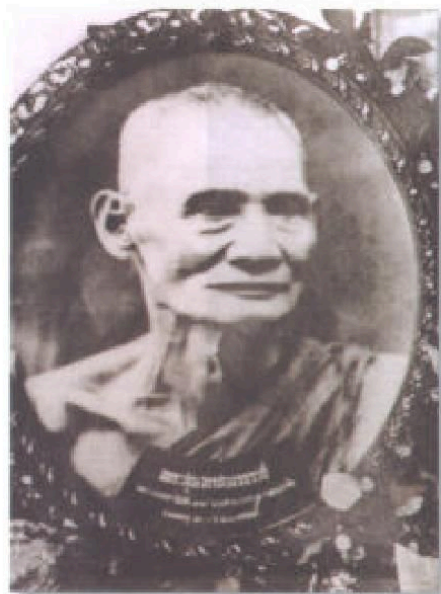
หอรระฆัง ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของพระวิหารหลวงและหอพระธรรมมณเฑียรเถลิงพระเกียรติผู้สร้างคือพระสุนทรสมาจาร (พรหม) สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๖ เป็นฝีมือช่างสมัยรัชกาลที่ ๗ และรัชกาลที่ ๘ มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยม กว้าง ๕ เมตร สูง ๓๐ เมตร ชั้นบนของหอรระฆังประดิษฐานพระพุทธรูปปางห้ามญาติ ชั้นล่างแขวนระฆังใบใหญ่ที่สุดในประเทศไทย มีเส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๕๒ เซนติเมตร หล่อโดยช่างชาวญี่ปุ่น ชื่อ พุชิวารา

ระฆังใหญ่ที่สุดในประเทศไทย

หอรระฆัง

พระสุนทรสมาจาร (พรหม)
ผู้เป็นประธานสร้างระฆัง

ศาลาการเปรียญ ตั้งอยู่มุมวัดด้านตะวันออก
เฉียงเหนือ เดิมสร้างด้วยไม้ มี ๕ ห้อง รัชกาลที่ ๓
โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระราชทานช่วยเจ้าพระยาภิรม
มุนี บัณฑิต ปัจจุบันสร้างขึ้นใหม่ ณ สถานที่เดิม เป็น
อาคารก่ออิฐถือปูน

ศาลาการเปรียญ

ศาลาเก๋งจีน มี ๒ หลัง ตั้งอยู่ ๒ ข้างถนน
หน้าพระวิหารหลวง เป็นศาลาก่ออิฐถือปูน มีฟาโลรอบ

ศาลาเก๋งจีน

ศาลาตรีมุข อยู่หน้าพระวิหารหลวงต่อกับ
กำแพงแก้ว หน้าบันสลักรูปเทพบุตร พระหัตถ์ถือ
สมุด ประทับยืนในเรือนแก้ว

ศาลาตรีมุข

นอกจากนี้ยังมี หอสมุดสงฆ์และอาคารสำนักงาน
ซึ่งมีทั้งแบบเก่าและใหม่ บางหลังเป็นฝีมือช่างสมัย
รัชกาลที่ ๓ รัชกาลที่ ๕ และรัชกาลที่ ๗ มีลักษณะ
ทางศิลปกรรมที่น่าศึกษายิ่ง

อาคารเก่าภายในวัด

พระพุทธไตรรัตนนายก หรือพระโต

พระโตวัดกัลยาณมิตร เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย หน้าตักกว้าง ๑๑.๗๕ เมตร สูง ๑๕.๔๕ เมตร มีประวัติความเป็นมาว่า เจ้าพระยานิกรบดินทร์ (โต) ครั้งยังเป็นพระยาราชสุภาวดี สร้างวัดกัลยาณมิตรนั้น พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้น สันนิษฐานถึงมูลเหตุที่โปรดเกล้าฯ ให้สร้างได้หลายประการ เช่น

พระพุทธไตรรัตนนายก หรือพระโต
ชาวจีนเรียกว่าเจ้าปอดกง

๑. ทรงมีพระราชประสงค์จะให้มีพระพุทธรูปองค์ใหญ่ในกรุงรัตนโกสินทร์เหมือนที่กรุงเก่า คือ กรุงศรีอยุธยา ซึ่งมีพระพุทธรูปองค์ใหญ่ที่วัดพนัญเชิง
๒. เพื่อให้เหมาะสมกับชื่อเดิมของเจ้าพระยานิกรบดินทร์ เพราะท่านมีนามเดิมว่า โต

๓. สมเด็จพระราชบิดา คือรัชกาลที่ ๒ โปรดเกล้าฯ ให้สร้างเจดีย์ใหญ่ไว้ที่วัดแจ้ง (คือพระปรางค์ วัดอรุณราชวรารามในปัจจุบัน) ถ้าพระองค์จะโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเจดีย์อีกจะเป็นการซ้ำซ้อน จึงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระพุทธรูปองค์โตและสร้างพระวิหารหลวง ซึ่งเป็นวิหารที่สูงที่สุดในสมัยนั้น เมื่อสร้างเสร็จแล้วจึงได้พระราชทานนามถวายพระพุทธรูปองค์นี้ว่า พระโค (คนจีนเรียกว่า ซำปอกง)

พระราชพงศาวดารรัชกาลที่ ๓ ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์กล่าวไว้ว่า พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จมาทอดพระฤกษ์ เมื่อวันที่ ๑๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๘๐ แต่ไม่ทราบว่าสร้างอยู่ที่ใด สร้างเสร็จก็พระราชทานนามว่า พระโค ต่อมาในรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

โปรดเกล้าฯ พระราชทานนามใหม่ว่า พระพุทธไตรรัตนนายก หมายถึง เป็นผู้ใหญ่หรือผู้นำ พระพุทธพระธรรม พระสงฆ์ (ไตรรัตน์ คือ แก้ว ๓ ประการ) แต่ชาวจีนเรียกว่า ซำปอกง หรือ ซำปอสุดกง อาจหมายถึงหลวงปู่ผู้ยิ่งใหญ่ทั้งสาม (ซำ แปลว่าสาม, ป้อ แปลว่า สูงส่ง ยิ่งใหญ่, สุด แปลว่า พระ, กง หรือ ก่ง แปลว่า ปู่ ผู้เฒ่า หรือผู้ใหญ่)

ที่ธรณีสงฆ์

ที่ธรณีสงฆ์ของวัดกัลยาณมิตรมี ๒ แปลง คือ
๑. ที่ดินบริเวณท่าดินแดง หลังวัดคอนการาม เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร มีเนื้อที่ ๓๘ ไร่ ๑ งาน ๖๐ ตารางวา พระองค์เจ้าหญิงเจริญศรีชนมายุ เป็นผู้ถวาย ปัจจุบันนี้ประชาชนเข้าไปปลูกบ้านเรือนอยู่อาศัยโดยเสียค่าเช่าให้วัดทุกปี

๒. ที่ดินหลังวัดกัลยาณมิตร ด้านติดกับถนนตัดใหม่ มีเนื้อที่ ๖ ไร่ ปัจจุบันมีประชาชนอยู่อาศัยและบางส่วนถูกเวนคืนเพื่อตัดถนน

การศึกษา

การศึกษาในยุคแรกๆ จะเป็นอย่างไรสืบไม่ได้ ความชัด ทราบแต่ว่าในยุคพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (เปี้ย) เป็นเจ้าอาวาส การศึกษามีทั้งคันถธุระและวิปัสสนาธุระ รวมทั้งภาษาไทย

ฝ่ายคันถธุระ เดิมพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (เปี้ย) เป็นครูผู้สอน ต่อมาพระเจ้าฟ้างแผ้วเธอพระองค์เจ้าหญิงเจริญศรีชนมายุทรงจ้างขุนอนุศาสน์วินิจ (พุท)

มาสอน โดยประทานเงินส่วนพระองค์ให้เป็นเงินเดือน เดือนละ ๑๕ บาท พระสุนทรสมาจาร (พรหม) เมื่อยังเป็นพระครูพนิตวิหารการ จ้างอาจารย์นวลมาสอน โดยออกเงินส่วนตัวให้เป็นเงินเดือนเดือนละ ๑๕ บาท และพระครูสุนทรภาสโกศล (ทั้น) เมื่อยังเป็นพระครูปลัดนิพัทธ์ไพฑิวงค์ จ้างอาจารย์เิกมาสอนโดยออกเงินส่วนตัวบ้าง สักบุรุษบริจาคน้าง ให้เป็นเงินเดือนเดือนละ ๑๕ บาท เรื่องที่สอนเช่น มูลกัจจายน์ ธัมมปะทีฏฐกถา มงคลดกทีปนี เป็นต้น มีภิกษุสามเณร และกุลบุตรเล่าเรียนกันมากบ้างน้อยบ้าง ผู้ที่สอบได้ เป็นเปรียญในยุคนั้นมีหลายท่าน เช่น พระมหาปสตกิติโสภโณ ภายหลังได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก ซึ่งเป็นองค์ที่ ๑๘ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พระมหาวัน (พระอริยสีลาจารย์ อดีตเจ้าอาวาสวัดสังข์กระจาย) เป็นต้น

ในสมัยที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา วชิรญาณวโรรส ทรงเป็นมหาสังฆปริณายกผู้อำนวยการพระพุทธศาสนา ได้ทรงแก้ไขหลักสูตรการสอนพระธรรมวินัยและบาลีขึ้นใหม่ การศึกษาแบบโบราณเช่นเดิมจึงเปลี่ยนแปลงมาโดยลำดับ และเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๘ ในสมัยที่พระวินัยกิจโกศล (ตรี) เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาส ท่านได้เป็นประธานจัดการศึกษาพระธรรมวินัยและบาลีตามแผนใหม่ ตั้งแต่นั้นมาการศึกษาที่ก่อยเจริญขึ้นโดยลำดับ จนถึงปีระกา พ.ศ. ๒๔๖๔ พระวินัยกิจโกศล (ตรี) ได้เป็นเจ้าอาวาส จึงขยายการศึกษาให้แพร่หลายออกไป และตั้งเป็นสำนักเรียนขึ้น มีทั้งโรงเรียนและครูผู้สอนทุกชั้น

ฝ่ายวิปัสสนาธุระ แต่เดิมพระครูล้วนและพระ
อาจารย์กลัดเป็นครูผู้สอน ในตอนแรกๆ มีสามเณร
เรียนกันมาก ต่อมาก็ค่อยลงเป็นลำดับ จนที่สุดก็
ล้มเลิกไป เนื่องจากไม่ได้รับความนิยม

ฝ่ายภาษาไทย พระยาภักขามิตรนิกรวงศ์
(คง ภักขามิตร) เมื่อยังเป็นพระยาภักดีภูบาล ได้
จัดการสร้างโรงเรียนภาษาไทยขึ้นหลังหนึ่ง ชื่อว่า
โรงเรียนรัตนบดินทร์ (อุทิศในนามเจ้าพระยารัตน
บดินทร์ผู้บิดา) และจ้างครูมาสอน กล่าวกันว่า นาย
พื่อนเป็นครูคนแรกของโรงเรียนนี้ ปรากฏว่าการ
ศึกษาในระยะนั้นเจริญแพร่หลาย มีนักเรียนมาก จน
กระทั่งโรงเรียนรัตนบดินทร์ไม่พอบรรจุนักเรียนได้
หมด ต่อมาเจ้าจอมมารดาปรีกในกรมพระราชวังบวร
วิชัยชาญได้ถวายเรือนไม้สักสร้างเป็นโรงเรียนขึ้นอีก

พระยาภักขามิตรนิกรวงศ์ (คง ภักขามิตร)

๑ หลัง และกรมศึกษาธิการได้จัดการรื้อภูมิไม้ของเดิมในวัดมาสร้างเป็นโรงเรียนขึ้นอีก ๑ หลัง ในบริเวณโรงเรียนรัตนบดินทร์ และตั้งแต่นั้นมาก็ได้เปิดการสอนชั้นมูล ชั้นประถม ๑ ถึงชั้นประถม ๔ จนถึงปีวอก พ.ศ. ๒๔๗๕ เมื่อกระทรวงศึกษาธิการได้เปลี่ยนแผนการศึกษาของชาติใหม่ให้เหมาะสมกับระบอบรัฐธรรมนูญ โรงเรียนภาษาไทยของวัดนี้ได้เปลี่ยนเป็นโรงเรียนเทศบาล มีชื่อว่าโรงเรียนเทศบาล ๓ (วัดกัลยาณมิตร) สืบมาจนถึงปัจจุบัน คือโรงเรียนวัดกัลยาณมิตร สังกัดกรุงเทพมหานคร

วัดกัลยาณมิตรเป็นสำนักปริยัติธรรมค่อนข้างใหญ่ เปิดสอนทั้งนักธรรมและบาลี สืบต่อกันมาตั้งแต่ครั้งเจ้าอาวาสรูปที่ ๑ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๕ คือพระพิมลธรรม (พร) จนถึงรักษาการเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน พ.ศ. ๒๕๔๔ คือพระครูกัลยาณกิจจานุกุล

ในสมัยเจ้าอาวาสรูปที่ ๗ คือพระวินัยกิจโกศล (ตรี) มีผู้สอบได้เป็นเปรียญมากที่สุด คือตั้งแต่เปรียญธรรม ๓ ประโยค ถึงเปรียญธรรม ๘ ประโยค จำนวน ๕๕ รูป (พ.ศ. ๒๔๖๔-๒๔๘๕)

หอสมุดมณต์กัลยาณมิตร

ในปี พ.ศ. ๒๕๔๔ วัดกัลยาณมิตร มีภิกษุสามเณร จำพรรษา ๘๔ รูป เป็นพระภิกษุ ๖๒ รูป สามเณร ๒๒ รูป ที่เป็นเปรียญตั้งแต่ประโยค ๓ ถึงเปรียญธรรม ๘ ประโยค จำนวน ๓๔ รูป ภิกษุสวดพระปาฏิโมกข์ ๒ รูป

ลำดับเจ้าอาวาสของวัดกัลยาณมิตร

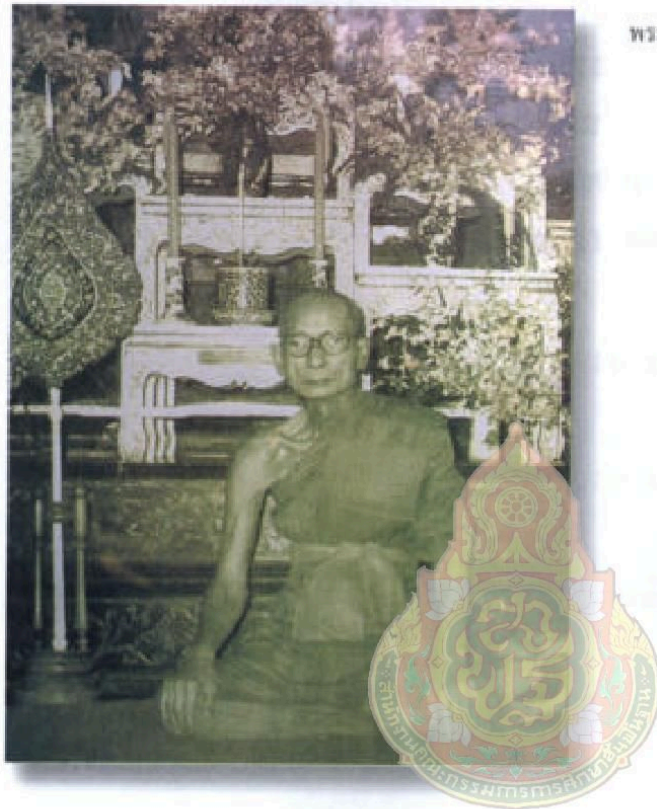
นับแต่ พ.ศ. ๒๓๗๕ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้อาราธนาพระพิมลธรรม (พร) จากวัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครมาเป็นเจ้าอาวาสรูปที่ ๑ และนับถึงปัจจุบัน วัดกัลยาณมิตร มีเจ้าอาวาส ๘ รูป ดังนี้

เจ้าอาวาสรูปที่ ๑	พระพิมลธรรม (พร)
พ.ศ. ๒๓๗๕-๒๓๘๕
เจ้าอาวาสรูปที่ ๒	พระญาณรังษี (สิน)
พ.ศ. ๒๓๘๕-๒๓๘๘
เจ้าอาวาสรูปที่ ๓	พระธรรมเจดีย์ (เนียม ป.ธ.๓)
พ.ศ. ๒๓๘๘-๒๔๒๕
เจ้าอาวาสรูปที่ ๔	พระปริยัติบัณฑิต (ครูหา ป.ธ.๓)
พ.ศ. ๒๔๒๕-๒๔๓๖
เจ้าอาวาสรูปที่ ๕	พระวิเชียรคุณาธาร (โสตร์)
พ.ศ. ๒๔๓๖-๒๔๓๗
เจ้าอาวาสรูปที่ ๖	พระอุบาลีคุณูปมาจารย์
(เปี้ย จันทสิริ ป.ธ.๕)
พ.ศ. ๒๔๓๘-๒๔๖๔
เจ้าอาวาสรูปที่ ๗	พระวินัยกิจโกศล
(ศรี จันทสโร ป.ธ.๓)
พ.ศ. ๒๔๖๔-๒๔๘๕

พระวินัยกิจโกศล (ศรี จันทสโร)

เจ้าอาวาสรูปที่ ๘ พระราชปริยัติ
 (สุวรรณ โฆสโก ป.ร.๘)
 พ.ศ. ๒๔๕๒-๒๕๒๘

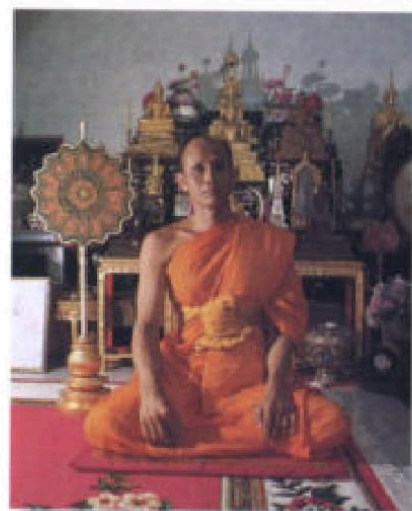

พระราชปริยัติ (สุวรรณ โฆสโก)

พระราชสังวรวิมล(พร ชโสโร)

เจ้าอาวาสรูปที่ ๙ พระราชสังวรวิมล
 (พร ชโสโร ป.ร.๙)
 พ.ศ. ๒๕๒๘-๒๕๔๑
 ปัจจุบันรูปที่ ๑๐ พระครูกัลยาณกิจจานุกุล
 (ศักดิ์ อุกควโร ป.ร.๔)
 รักษาการแทนเจ้าอาวาส
 พ.ศ. ๒๕๔๑-ปัจจุบัน

พระครูกัลยาณกิจจานุกุล (ศักดิ์ อุกควโร)

วัดที่มีลักษณะศิลปร่วมสมัยกับวัดกัลยาณมิตร

วัดเสวตฉัตร

วัดราชโอรส

วัดเทพธิดาราม

วัดสามพระยา

วัดเฉลิมพระเกียรติ

แหล่งวัฒนธรรมย่านวัดกัลยาณมิตร

บริเวณรอบวัดกัลยาณมิตรเป็นสถานที่เก่าแก่
ซึ่งมีประชาชนตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนมาเป็นเวลา
อันยาวนาน สืบไปถึงสมัยกรุงธนบุรี บริเวณแห่งนี้มี
คนหลายชาติหลายภาษาอยู่ร่วมกัน คือชาวไทย จีน
ลาว เขมร โปรตุเกส ต่างมีศาสนาและวัฒนธรรมของ
ตนเอง บ้างนับถือเจ้าหรือเจ้าแม่ บ้างนับถือศาสนาพุทธ
บ้างนับถือศาสนาอิสลาม บ้างนับถือศาสนาคริสต์
แต่บุคคลเหล่านี้ก็สามารถอยู่ร่วมกันเป็นประชาชน
คนไทยได้อย่างดี

ศาลเจ้าเก๊อนอันแกง

ศาลเจ้าเกียนอันเกง

ประตูศาลเจ้า

ศาลเจ้าเกียนอันเกงตั้งอยู่ทางทิศตะวันออก-เฉียงเหนือของวัดกัลยาณมิตร ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ประวัติศาลเจ้าเกียนอันเกงแต่ดั้งเดิมนั้นไม่ปรากฏ เป็นลายลักษณ์อักษร แต่ตามคำบอกเล่าสืบทอดกันมาจากผู้ใหญ่ กล่าวกันว่าเป็นศาลเจ้าที่สร้างขึ้น โดยคนจีนที่ตามเสด็จพระเจ้าตากสินมหาราชมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ปากคลองบางหลวง หรือคลองบางกอกใหญ่ เมื่อคราวที่พระองค์ทรงสถาปนากรุงธนบุรีขึ้นเป็นราชธานีเหนือฝั่งตะวันตก ซึ่งเป็นที่ตั้งของพระราชวังเดิมและวัดอรุณราชวรารามในปัจจุบัน

ครั้นต่อมาเมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงย้ายพระนครหลวงไปตั้งยังฝั่งพระนคร คนจีนเหล่านี้ได้อพยพไปตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ฝั่งพระนครบริเวณตลาดน้อยมาจนจรดสามเพ็ง ศาลเจ้าที่สร้างในสมัยนั้นมีอยู่สองศาลตั้งอยู่ใกล้เคียงกัน จะมีชื่อว่าอะไรไม่ปรากฏ ศาลหนึ่งประดิษฐานเจ้าพ่อโจวซือกง ส่วนอีกศาลหนึ่งประดิษฐานเจ้าพ่อกวนอู เมื่อคนจีนย้ายไปอยู่ฝั่งพระนครแล้ว ศาลเจ้าทั้ง

เจ้าพ่อกวนอู

สองศาลนี้ก็ถูกทอดทิ้งชำรุดทรุดโทรมลง ครั้นเมื่อเจ้าพระยานิกรบดินทร์ (เจ้าสัวโค) ดันตระกุลกัลยาณมิตร อุทิศที่บ้านกับซื้อที่ดินเพิ่มเติมเพื่อสร้างวัดกัลยาณมิตรขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๘ ซึ่งเป็นปีที่ ๒ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ ชาวจีนจากมณฑลฮกเกี้ยน ตำบลเจียงจิ๋ว

และจ้าวจิว ซึ่งเป็นบรรพบุรุษของสกุลคันติเวชกุล และสกุลสิมะเสถียรได้เดินทางมากราบไหว้ที่ศาลเจ้า ทั้งสองนี้ ครั้นแลเห็นชำรุดทรุดโทรมหนักก็ไม่คิดที่จะซ่อมแซม แต่ได้ร่วมกันรื้อศาลเจ้าทั้งสองแต่เดิมนั้นลง แล้วสร้างศาลเจ้าใหม่ในที่เดิมเป็นศาลเดี่ยว แต่ได้อัญเชิญเจ้าพ่อโจวซือกงและเจ้าพ่อกวนอูไปประดิษฐานที่ใดไม่ปรากฏ ส่วนศาลเจ้าที่สร้างใหม่ได้เปลี่ยนองค์พระประธานเป็นเจ้าแม่กวนอิม และชื่อศาลเจ้าแห่งนี้ เป็นชื่อที่ใช้ติดต่อสืบมาจนปัจจุบันว่า ศาลเจ้าเกียนอันเกง ซึ่งมีความหมายว่า วังที่สร้างความสงบสุขให้แก่แผ่นดินและผู้มากราบสักการะ

เจ้าแม่กวนอิม

ศาลเจ้าเกียนอันเกง สร้างเสร็จเมื่อฤดูใบไม้ผลิ ปีที่ ๒๕ ในรัชสมัยของสมเด็จพระเจ้าจักรพรรดิกวงสือ ของประเทศจีน แล้วได้อัญเชิญเจ้าแม่กวนอิมมาประดิษฐานเป็นพระประธานตั้งแต่บัดนั้น พร้อมกับระฆังใบใหญ่ซึ่งแขวนประจำอยู่จนทุกวันนี้

ระฆังในศาลเจ้า

ชุมชนเต็งสร้างถวายเป็นแม่กวนอิม

ความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของศาลเจ้าแห่งนี้คือเดิมที่ตั้งวัดกัลยาณมิตรนี้เรียกว่า บ้านกุฎีจีน และตัวกุฎีจีนที่แท้จริงนั้น คือ ศาลเจ้าเกียนอันเกงนั่นเอง ดังปรากฏจากหลักฐานสำเนาประกาศพระบรมราชโองการและพระบรมราชูทิศของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ซึ่งมีพระบรมราชโองการมานพระบัญชาบูรณปฏิสังขรณ์ให้ประกาศแก่พระบรมวงศานุวงศ์และข้าทูลละอองธุลีพระบาทผู้ใหญ่ผู้น้อยๆ ในงานฉลองหอพระธรรมมณเฑียรเกลิงพระเกียรติ ความว่า “เดิมที่วัดกัลยาณมิตรนี้ เป็นบ้านกุฎีจีน”

ป้ายชื่อที่ประตูศาลเจ้า

เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๔๗๘ สมเด็จพระ
พระยาดำรงราชานุภาพ ได้เสด็จฯ มาร่วมฉลองการ
หล่อและสร้างหอรระฆังใบใหญ่ของวัดกัลยาณมิตร
ซึ่งท่านเจ้าคุณสุนทรสมาจารเป็นผู้อำนวยการสร้าง
พร้อมด้วยคณะกรรมการอีก ๗ นาย ซึ่งมีนายสิน
หรือนายจิมโปม่วย สิมะเสถียร ผู้จัดการปกครองศาล
เจ้าเกษอันเกนในขณะนั้น เป็นกรรมการสร้างระฆัง
รวมอยู่ด้วย เมื่อทรงทราบว่ายังมีตัวกุญจีนอยู่ ก็เสด็จฯ
มายังศาลเจ้าเกษอันเกนแห่งนี้ด้วยพระองค์เอง และ
ได้นำไปตรัสเล่าให้สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรา-
นุวัดดิวงส์ ทรงทราบด้วยความปิติที่ได้มาพบสถานที่
อันเป็นที่ตั้งโบราณสถานโดยมิได้คาดฝันมาก่อน

สิงโตไม้แกะสลัก

ดอกบัวไม้แกะสลัก

ไม้แกะสลักรูปมังกรทูนประรำ

จากอดีตจนถึงปัจจุบัน แม้ระยะเวลาจะล่วงเลย
 มาช้านานหลายชั่วอายุคน แต่ความงดงามของศาลเจ้า
 เกียนอันเกงยังคงอยู่แม้ว่าจะลบเลือนลงบ้างตามกาลเวลา
 ภาพจิตรกรรมฝาผนัง ปูนปั้น และเครื่องไม้แกะสลัก
 ฝีมือชั้นครู ยังคงอวดความงดงามให้อนุชนรุ่นหลังได้
 ศึกษา ตามเจตนารมณ์ที่จะอนุรักษ์ของบรรพบุรุษที่
 สืบทอดกันมา จนถึงผู้จัดการปกครองศาลเจ้าในปัจจุบัน
 คือ นายบุญชัย และนายพิสิษฐพล ลิ้มะเสถียร

ภาพปูนปั้นหน้าประตูศาลเจ้า

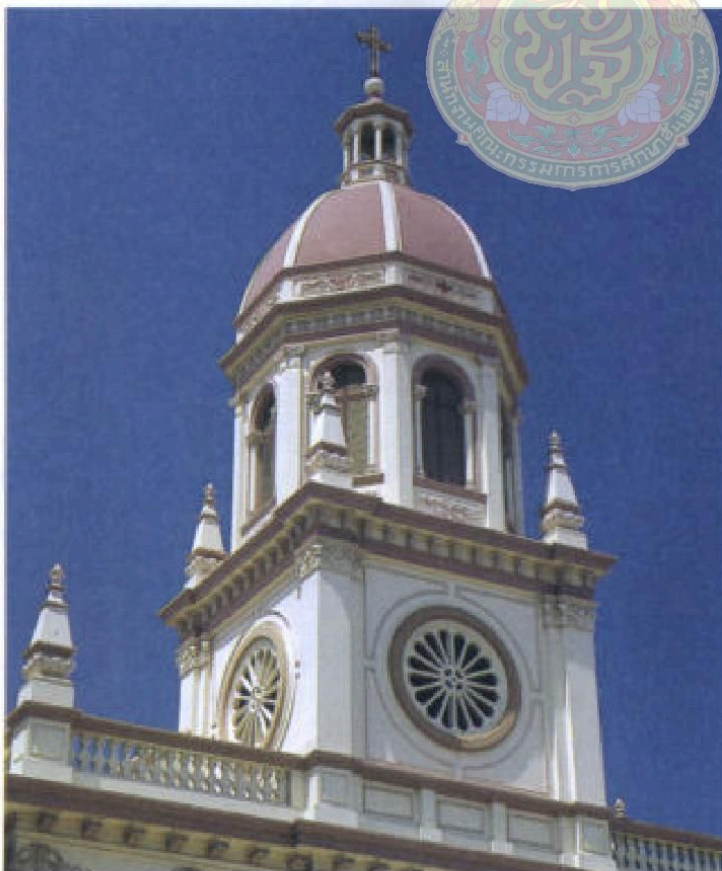
ผู้ที่มานมัสการเจ้าแม่กวนอิมที่ศาลเจ้าเกียนอันเกง
 แห่งนี้ นอกจากจะได้พบกับความสงบร่มเย็นแห่งพระ
 บารมีเมตตาแห่งองค์เจ้าแม่กวนอิมแล้ว ยังได้พบกับ
 ความงดงามของศิลปกรรมอันทรงคุณค่าอีกด้วย

สิบแปดอรหันต์

วัดช้างตากูร์

วัดช้างตากูร์เป็นวัดคริสตศาสนิกายโรมันคาทอลิก ปัจจุบันอยู่ในเขตการปกครองของอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ คำว่า “Santa Cruz” เป็นภาษาโปรตุเกส เนื่องจากวัดนี้ตั้งอยู่ในชุมชนชาวโปรตุเกส ซึ่งตรงกับภาษาละติน “Sancta Crux” แปลว่า กางเขนศักดิ์สิทธิ์ สำหรับการตั้งชื่อวัดแห่งนี้ว่า “Santa Cruz” นั้นตั้งขึ้นเพื่อเป็นวันที่ระลึกถึงวันที่ได้รับพระราชทานที่ดินจากสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ซึ่งตรงกับวันฉลองเทิดทูนไม้กางเขน และนับว่าเป็นวัดคาทอลิกที่เก่าแก่ตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีเป็นราชธานี

วัดช้างตากูร์

สำหรับชื่อเรียก *กุฎจีน* นั้นสันนิษฐานว่ามาจากที่ตั้งของวัด ซึ่งอยู่ใกล้กับย่านชุมชนชาวจีนที่อาศัยอยู่บริเวณศาลเจ้าเกียนอันเกง จึงเกิดความสับสนเรียกชาวโปรตุเกสเหล่านี้ว่า *ฝรั่งกุฎจีน* และเรียกวัดฝรั่งว่า *กุฎจีน* ไปด้วย

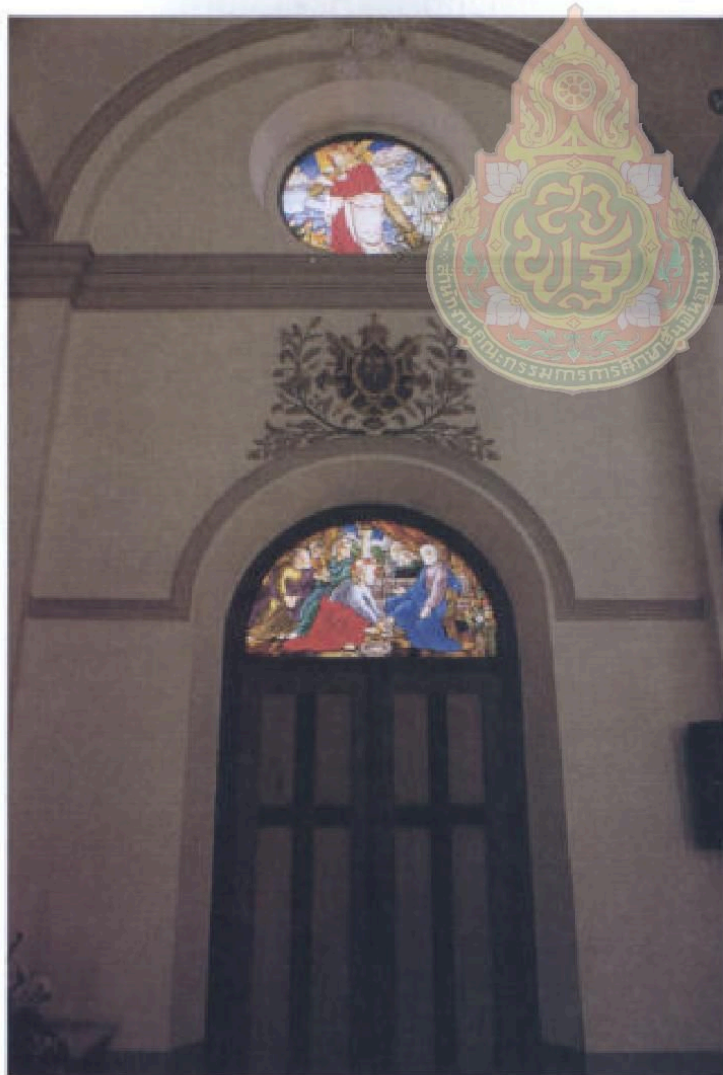
ตามประวัติศาสตร์ ชาวโปรตุเกสเป็นชาวยุโรปชาติแรกที่เข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีกับประเทศไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยาเมื่อ พ.ศ. ๒๐๕๔ ในแผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ แห่งกรุงศรีอยุธยา จากนั้นชาวโปรตุเกสเข้ามาติดต่อกับไทยเรื่อยมา ถึงแม้เมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าครั้งที่ ๒ ในปี พ.ศ. ๒๓๑๐ ในครั้งนี้ชาวโปรตุเกสได้ร่วมสู้รบกับชาวพม่าพร้อมกับชาวไทย หลังจากเสียกรุงแล้ว คริสตังที่กรุงศรีอยุธยาต่างก็หลบหนีกระจัดกระจายไป

เมื่อสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชกู้เอกราชจากพม่าได้สำเร็จ และทรงสถาปนากรุงธนบุรีเป็นราชธานีแล้ว บาทหลวงยาโกเบ กอร์ (Jacques Corre) บาทหลวงชาวฝรั่งเศสซึ่งหนีภัยสงครามไปอยู่เมืองเขมร ได้กลับเข้ามาบางกอกเมื่อวันที่ ๑๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๓๑๒

โบสถ์หอรั้งปัจจุบัน

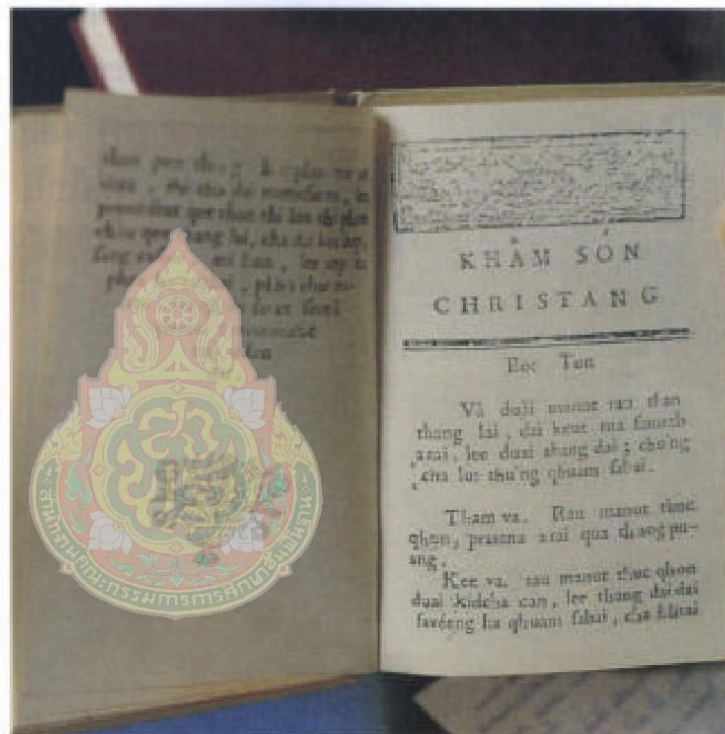
รวบรวมผู้ที่นับถือศาสนาคริสต์ได้พอสมควร และได้
 รับการต้อนรับเป็นอย่างดีจากสมเด็จพระเจ้าตากสิน
 มหาราช พระองค์ได้พระราชทานเงิน ๒๐ กษาปณ์ และ
 ที่ดินแปลงหนึ่ง บาทหลวงกอร์รเลือกสถานที่ซึ่งเป็น
 ที่อยู่ของชาวฝรั่งเศสโปรตุเกสย่านกุฎจีน และตั้งชื่อที่ดิน
 ผืนนี้ว่า ค่ายช่างดาครุส และบาทหลวงกอร์รได้สร้างวัด
 ขึ้นหลังหนึ่ง ตั้งชื่อว่าวัดช่างดาครุส มีลักษณะเป็น
 เหมือนโรงสวดคือเป็นโรงไม้ได้ถุนสูง แต่ไม่มีฝาผนัง
 จนกระทั่งสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้เสด็จ
 เยี่ยมวัดช่างดาครุส จึงมีรับสั่งให้สร้างฝาผนังวัด

จัมน้ำค้างโบสถ์หลังปัจจุบัน

ในปี พ.ศ. ๒๓๓๕ พระสังฆราชคาร์โนลด์ ได้จัดตั้งโรงพิมพ์ขึ้นที่วัดข้างคาครุส ได้พิมพ์หนังสือ คำสอนซึ่งนับเป็นหนังสือเล่มแรกที่พิมพ์ขึ้นในสยาม พิมพ์ด้วยอักษรโรมัน แต่อ่านออกเสียงเป็นภาษาไทย หรือที่เรียกว่า ภาษาวัด หนังสือเล่มนี้มีชื่อว่า คำสอน คริสต์

ภายในโบสถ์

หนังสือคำสอนคริสต์

อาคารวัดแห่งแรกได้ถูกใช้มาเป็นเวลา ๖๕ ปี จนปี พ.ศ. ๒๓๗๗ พระสังฆราชกูรวีซีเห็นว่าวัด มีสภาพทรุดโทรมมาก จึงมอบหมายให้บาทหลวง บิลเลอกัว เป็นผู้ดำเนินการสร้างวัดใหม่หลังที่ ๒ มี ลักษณะทางสถาปัตยกรรมคล้ายแบบจีน คือโครง ตอนปลายอ่อนช้อยคล้ายลวดลายปูนปั้นบนหลังคา ศาลเจ้าจีน

ในปี พ.ศ. ๒๔๔๕ พระสังฆราชหลุยส์เวย์ ได้
สร้างโรงเรียนชาวคาทอลิกคอนแวนต์ขึ้น

วัดหลังที่ ๒ นี้มีอายุการใช้งานถึง ๗๘ ปี

ในปี พ.ศ. ๒๔๕๖ บาทหลวงกุเล็ลโม
กิน ดาครุส ได้สร้างวัดใหม่ขึ้นแทนวัดเก่าที่ทรุดโทรม
มาก บุรณะได้ยาก โดยรวบรวมเงินสร้างวัดหลังใหม่
ขึ้นเป็นวัดหลังที่ ๓ ซึ่งเป็นวัดหลังปัจจุบัน ตัวอาคาร
วัดหลังที่ ๓ ได้รับการผสมผสานสถาปัตยกรรมแบบ
นีโอคลาสสิกและแบบเรเนอซองส์ เป็นอาคารก่ออิฐ
ฉาบปูน ประดับตกแต่งด้วยปูนปั้น เป็นลวดลายใบไม้
ดอกไม้ หัวเสาเป็นแบบคอรินเธียน ภายในอาคาร
ประดับด้วยกระจก Stain Glass

หลุมฝังศพของบาทหลวงกุเล็ลโม กิน ดาครุส ผู้สร้างวัดหลังปัจจุบัน

ตัวอาคารประกอบด้วยส่วนประกอบหลักใหญ่
อยู่ ๓ ส่วน คือ

ส่วนโดม หรือ อาคารด้านหน้า ภายในเป็นที่
ไว้ระฆังการีของ เป็นระฆังชุด มี ๑๖ ใบ ใช้สำหรับ
เล่นเพลงระฆัง

ตัวอาคาร เป็นส่วนสำคัญที่สุดของวัดสำหรับ
ประกอบพิธีทางศาสนา

ห้องชาคริสต์ย อยู่ทางมุขด้านหน้า มีอาคาร
และหลังคาเป็นรูป ๖ เหลี่ยม

ภายในโบสถ์

โรงเรียนช่างคาร์ทูสศึกษา

ส่วนรั้วรอบวัด เป็นรั้วคอนกรีตหล่อ

ในปี พ.ศ. ๒๔๕๗ บาทหลวงอ็องแซลล์ เสจี่ยม
ร่วมสมุห์ ได้ก่อตั้งโรงเรียนช่างคาร์ทูสศึกษาขึ้น

วัดช่างคาร์ทูสมิฉะนั้นมีสชังต่างประเทศ
แห่งกรุงปารีส (Mission Etragenes de Paris หรือ
The Society of the Foreign Mission of Paris)
และคณะบาทหลวงผลิตเปลี่ยนกันปกครองเรื่อยมา
รวม ๔๐ ท่าน นับแต่เริ่มสร้างวัด ปัจจุบันเจ้าอาวาส

วัดฆางตาครูสคือ บาทหลวง วิจิตร ลิขิตธรรม ได้รับ
การแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสในปี พ.ศ. ๒๕๔๒

บาทหลวงวิจิตร ลิขิตธรรม เจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน

วัดฆางตาครูสนอกจากจะเป็นสถานประกอบการ
ที่เก่าแก่ดงามเด่นอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาแล้ว ยังเป็น
หลักฐานทางประวัติศาสตร์ แสดงถึงความสัมพันธ์
อันดีของชาวยุโรป โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวโปรตุเกส
กับชาวไทย ความมีขันติธรรมทางศาสนาของพระ
มหากษัตริย์ไทย พระมหากษัตริย์คุณที่ทรงมีต่อผู้มา
พึ่งพระบรมโพธิสมภาร ไม่ว่าชาติใดภาษาใด และ
บาทหลวงของวัดฆางตาครูส ยังมีส่วนสำคัญในการ
สร้างเสริมชุมชนให้เจริญก้าวหน้า ที่สำคัญคือได้
ส่งเสริมการศึกษาของกุลบุตรกุลธิดาในย่านนั้น เช่น
ก่อตั้งโรงเรียนฆางตาครูสคอนแวนต์ และโรงเรียน
ฆางตาครูสศึกษา เป็นต้น

ปัจจุบันวัดฆางตาครูสได้รับการบูรณะให้มี
ความสวยงามมั่นคง แข็งแรง คงอยู่เป็นศาสนสถาน
และโบราณสถานที่สำคัญของคริสต์ศาสนิกชนและ
ชาวไทยทั้งประเทศสืบไป

ธรรมาสถูปเทคน์ (ของเดิม)

ขนมฝรั่งกุฎีจีน

อ้อยจีนบางใหญ่ อ้อยไทยบางคูวัด ข้าวหลาม
ตัดวัดระฆัง ขนมฝรั่งกะตือจีน

ขนมฝรั่งกุฎีจีนเป็นขนมที่ขึ้นชื่อกับชุมชน
กุฎีจีนมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นขนมที่ได้รับการ
ถ่ายทอดจากชาวโปรตุเกสซึ่งอพยพมาจากกรุง
ศรีอยุธยาและได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณกุฎีจีน
แต่เดิมเป็นขนมที่ทำเลี้ยงกันเฉพาะในงานฉลอง
เทศกาลตรุษสารทซึ่งเป็นงานบุญของชาวคริสต์
เท่านั้น เช่น งานสัปดาห์ งานฉลองวัด หรือช่วง
คริสต์มาส โดยทำกินกันในหมู่ญาติพี่น้อง ส่วนใหญ่
แต่ละบ้านจะมีเตาเล็กขนาดทำขนมได้ ๑๐ ขึ้น ก่อไว้
สำหรับทำขนมฝรั่งโดยเฉพาะ ปัจจุบันได้มีการทำเพื่อ
จำหน่าย แต่ก็มีเหลือเพียงสามบ้านเท่านั้น

เครื่องปรุงขนมฝรั่งกุฎีจีน

ผสมแป้ง ไข่และน้ำตาล

ทอดแป้ง

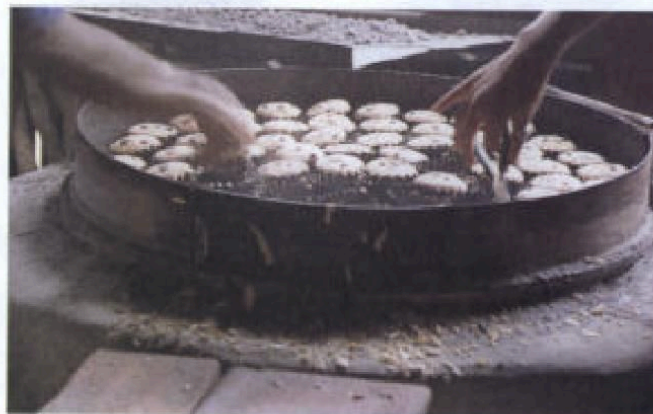

อบขนม

เคล็ดลับความอร่อยในการทำขนม คือ สูตรที่ประกอบด้วยไข่เป็ด แป้ง และน้ำตาล โดยใช้กรรมวิธีในการทำแบบดั้งเดิม คือ การอบด้วยเตาที่ก่อขึ้นเองแบบโบราณ และใช้ฟืนจากไม้การบูรหรือไม้โกงกาง เพื่อดับกลิ่นคาวจากไข่โดยใช้อุณหภูมิที่สม่ำเสมอ ทำให้ขนมที่สุกออกจากเตามีกลิ่นหอมและมีสีเหลืองสวย เนื้อข้างในหวานนุ่ม ส่วนเนื้อมากกรอบอร่อย สามารถเก็บไว้ได้นานโดยไม่ต้องใส่ผงฟูหรือสารกันบูด ขนมฝรั่งรุ่นโบราณจะไม่มีหน้า แต่ในปัจจุบันได้ประยุกต์แต่งหน้าด้วยผลไม้แห้งคือพลับแห้ง ลูกเกด และชั้นฟัก แล้วโรยด้วยน้ำตาลทรายขาวให้ฉาบอยู่บนเครื่องแต่งหน้าดังกล่าว

โรยหน้าด้วยผลไม้แห้ง

แกะออกจากพิมพ์

เรือนไทยทรงมนิลาริมแม่น้ำเจ้าพระยา

ณ บริเวณกุฎจีน ริมน้ำเจ้าพระยาใกล้โบสถ์วัดซางตาครุสมีเรือนไทยเก่าซึ่งสร้างตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ อยู่หลังหนึ่ง ปัจจุบันอยู่ในสภาพทรุดโทรม แต่เรือนหลังนี้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่ายิ่ง ลักษณะของเรือนดังกล่าวเป็นบ้านไม้สองชั้นทรงมนิลา เป็นบ้านที่รื้อจากที่อื่นแล้วนำมาสร้างใหม่ ล้อมรั้วด้วยกำแพงและซุ้มประตูทางเข้าแบบโรมัน

เรือนมนิลาริมแม่น้ำเจ้าพระยา

เรือนขนมปังขิง ฤดูไม้เป็นลวดลายอย่างวิจิตรพิสดาร

หัวเสาแกะสลักลายดอกไม้

รูปแบบทางสถาปัตยกรรมของเรือนหลังนี้ได้รับอิทธิพลจากตะวันตก ส่วนประกอบของเรือนมีการฉลุไม้เป็นลวดลายอย่างวิจิตรพิสดาร เรียกว่า เรือนขนมปังขิง ซึ่งได้รับความนิยมในสมัยรัชกาลที่ ๕ ลวดลายดังกล่าวปรากฏทั้งที่ช่องลม หน้าจั่ว และลูกกรง ส่วนภายในชั้นบนตกแต่งด้วยประตูปานเฟี้ยมซึ่งกันระหว่างส่วนนอกกับส่วนในได้ตามต้องการ ทำให้ทั้งสองส่วนทะลุถึงกันได้ ล้อมกรอบด้วยเสาไม้อิงรูปแบบโรมัน หัวเสาแกะสลักลวดลายดอกไม้ ด้านนอกของบ้านทั้งที่หน้าจั่วและกันสาดตามช่องหน้าต่างประดับด้วยลวดลายแบบขนมปังขิงเช่นกัน

ลวดลายแกะสลักภายในบ้าน

เรือนไทยหลังนี้เป็นของครูสมสุข จูฑะโยธิน ครูใหญ่โรงเรียนอนุบาลหาดใหญ่ เป็นมรดกที่ได้รับมาจากคุณยายคือ นางสมบุญ วินด์เซอร์ หญิงไทย ชาวภูมิจีนที่แต่งงานกับนายหลุยส์ วินด์เซอร์ ชาวตะวันตกที่เดินทางเข้ามาตั้งรกรากในสยาม ตระกูลวินด์เซอร์เป็นต้นตระกูลกหบดีที่ร่ำรวยและมีบทบาทในชุมชนภูมิจีน โดยเฉพาะกิจกรรมทางศาสนาของวัดหาดใหญ่

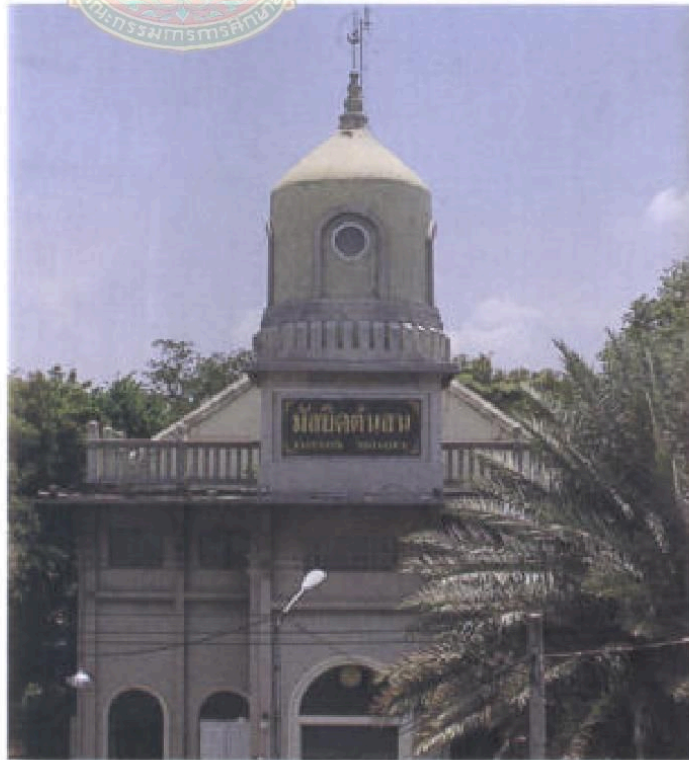

ประตูบานเฟี้ยม

มัสยิดต้นสน

มัสยิดต้นสน เดิมเรียกว่ากุฎีใหญ่หรือกะฎีใหญ่ ตั้งอยู่ริมคลองบางกอกใหญ่ฝั่งธนบุรี ได้ก่อตั้งมานานนับตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นเวลาร่วม ๔๐๐ ปี มุสลิมชาวคลองบางกอกใหญ่ได้ตั้งภูมิลำเนา ณ ที่แห่งนี้ มีทั้งบ้านเรือนบนฝั่งและเป็นเรือนแพตั้งแต่สมัยสมเด็จพระบรมราชาที่หนึ่ง สมเด็จพระเจ้าทรงธรรมแห่งกรุงศรีอยุธยา ซึ่งครองราชสมบัติระหว่างปี พ.ศ. ๒๑๔๕ ถึง ๒๑๗๐ ทั้งนี้โดยได้พบหลักฐานในสมุดข่อยเขียนไว้ตอนหนึ่งว่า “เจียมลูกพ่อเดช มันถูกเกณฑ์ไปเป็นทหารของพระเจ้าทรงธรรมที่กรุงศรีอยุธยา อุดสำหรั่ง (โสร่ง) ตาหมากรุกมาให้พ่อของมันถึงคลองบางกอกใหญ่จนได้”

มัสยิดต้นสน

มุสลิมในย่านนี้ได้อุทิศที่ดินประมาณ ๒ งานเศษ และร่วมบริจาคเงินเพื่อสร้างสถานที่สำหรับร่วม ประชุมปฏิบัติศาสนกิจทางศาสนาอิสลามขึ้น เป็น เรือนไม้สักขนาดเล็ก ยกพื้นได้สูง มีชานอยู่ ด้านหน้า รูปร่างคล้ายกุฏิพระ จึงเรียกกันว่ากุฏิ หรือกะฎีบางกอกใหญ่ ต่อมาจึงเรียกย่อว่ากุฏิใหญ่ หรือกะฎีใหญ่ ภายในมีมิมบร (ที่แสดงธรรมในมัสยิด) สร้างด้วยไม้สักงดงามมาก ส่วนเมืะหะรอบ (บริเวณ ที่สำหรับอิหม่ามผู้นำกระทำศาสนกิจละหมาดใน มัสยิด) มีลักษณะคล้ายวอซันเจ้าฟ้าสำหรับเรือกันยา

มิมบรและเมืะหะรอบ (ของเดิม)

เมื่อครั้งพม่ายกกองทัพมาตีกรุงศรีอยุธยาใน สมัยสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ เวลาใกล้กรุงจะแตก ไทย มุสลิมที่มีภูมิลำเนาอยู่แถบหัวแหลมต่างพากัน ล่องเรือแพอพยพมาตามลำน้ำ มาพำนักอยู่แถบริม คลองบางกอกใหญ่และคลองบางกอกน้อยทั้งสองฟาก จึงมีมุสลิมเพิ่มขึ้นจากเดิมเป็นจำนวนมากและบางพวก สร้างแพเป็นที่อยู่อาศัย จึงได้รับขนานนามว่า **แขกแพ**

ขณะนั้นสมเด็จพระเจ้าตากสินได้รวบรวม ผู้คน และทหารในกองทัพ รวมทั้งมุสลิม ตีกองทัพ พม่าเพื่อกอบกู้อิสรภาพ ในปี พ.ศ. ๒๓๑๐ ได้ตั้ง ราชธานีใหม่ที่กรุงธนบุรี ณ ปากคลองบางกอกใหญ่ มีพระราชวังเป็นที่ประทับอยู่ไม่ไกลจากกุฎีใหญ่นัก บรรดาข้าราชการ พลเรือน และทหารที่เป็นมุสลิมได้ ติดตามมาด้วย จำนวนไม่น้อยมีตำแหน่งและยศชั้นสูง ต่างก็มาตั้งบ้านเรือนอยู่ในบริเวณนี้กุฎีใหญ่จึงเป็นที่ รวมของขุนนางข้าราชการจำนวนมากและใช้เป็นที่ ประกอบศาสนกิจที่สำคัญ สมเด็จพระเจ้าตากสินได้ พระราชทานที่ดินเพิ่มขึ้นเพื่อขยายส่วนที่เป็นกุบร (สุสาน) ใช้สำหรับฝังศพข้าราชการและทหารชาว มุสลิม ซึ่งในกาลต่อมาสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ก็ได้เป็น ที่ฝังศพของบุคคลสำคัญในตำแหน่งจุฬาราชมนตรี ซึ่งเป็นประธานมุสลิมที่ทางราชการแต่งตั้งขึ้น ตั้งแต่ ลำดับที่หนึ่งถึงลำดับที่เจ็ด

กุบร (สุสาน) ฝังศพจุฬาราชมนตรี

วันหนึ่ง ณ ทำน่าน้ำกุฎีใหญ่ มีทหารซึ่งกำลังอาบน้ำอยู่ ได้แลเห็นไม้กระดานแผ่นใหญ่มีรอยไหม้เกรียมลอยมาติดอยู่ข้างบันได จึงเก็บขึ้นมาปรากฏว่ามีรอยแกะสลักเป็นภาษาอาหรับเรียงรายรอบกรอบ มีลายสลักเป็นรูปชั้นเจ็ดชั้น มีผังของมัสยิดอัลฮารอมในนครมักกะฮ์และมัสยิดอัลนะบะวียะฮ์ในนครมาดีนะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบียอยู่ด้วย จึงได้ทำเรื่องเสนอขึ้นไปตามลำดับจนถึงสมเด็จพระเจ้าตากสิน ทรงสันนิษฐานว่าคงเป็นกุฎีอิสลามแห่งหนึ่งในกรุงศรีอยุธยา ซึ่งถูกพม่าเผาตายนํามา จึงได้พระราชทานไว้ ณ กุฎีใหญ่ ซึ่งได้รับการดกแต่งและคงอยู่จนถึงปัจจุบันนี้

ภาพมัสยิดหลังเก

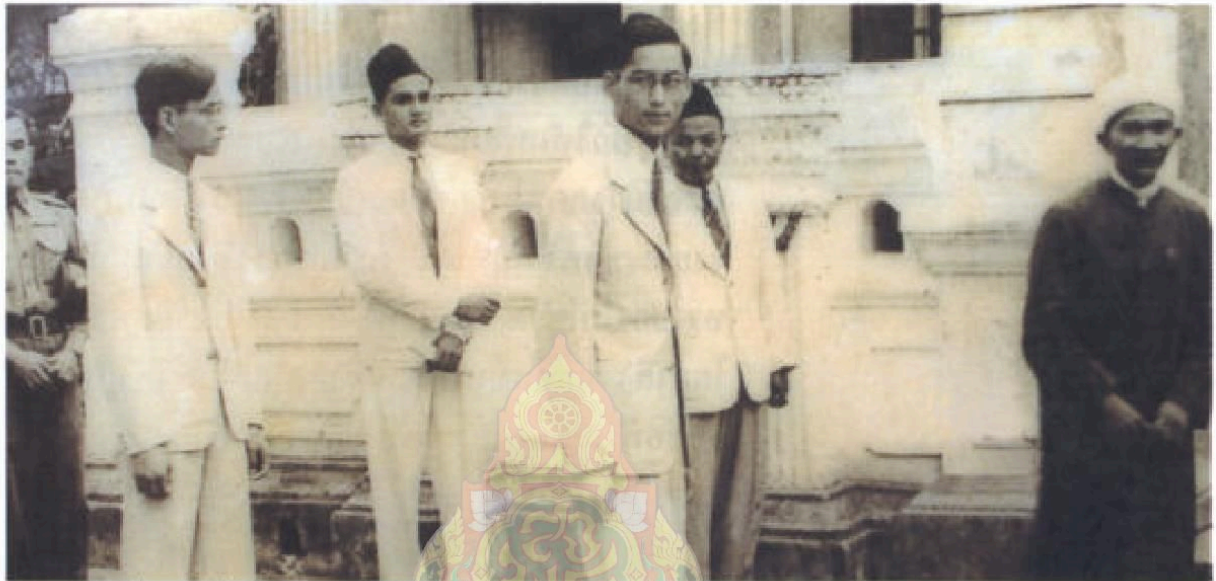
ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ได้มีการบูรณะปรับปรุง
 กุฏิใหญ่ขึ้นในหลายรัชกาล ได้มีการรื้อถอนก่อสร้าง
 ครั้งใหญ่เป็นตึก มีลักษณะคล้ายพระที่นั่งในพระราชวัง
 บวรสถานมงคล มีเสาประตูใหญ่ มีหน้าจั่วช่อฟ้า
 ใบระกา คล้ายพระอารามของพุทธศาสนา มีการแกะสลัก
 ฝักรกระจกลี ลงรักปิดทอง ตกแต่งภายในภายนอกให้
 งดงาม ในสมัยรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า
 เจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินทางชลมารคผ่าน
 คลองบางกอกใหญ่ และทอดพระเนตรเห็นกุฏิใหญ่
 จึงยกพระกรขึ้นประณม ตรัสถามว่าวัดอะไร เมื่อทรง
 ทราบว่าไม่ใช่วัด จึงมีรับสั่งให้หลวงโกษาอิสหาก (นา
 โศดาลี) มุสลิมซึ่งเป็นมหาดเล็กใกล้ชิด ให้ไปจัดการ
 ยกช่อฟ้าออก เพื่อจะได้ไม่มีใครเข้าใจผิดอีก

อาคารสมาคมชนอิสลาม
 ภายในบริเวณมัสยิดคันสน

ต่อมาได้มีการสร้างกำแพงใหญ่ล้อมรอบกุฏิใหญ่
 มีความหนา ๓ เมตร สร้างตามแบบไทย หลวงโกษาอิสหาก
 ได้ขอตอนคันสนจากพระบรมมหาราชวังมาปลูกไว้
 ที่ข้างเสาหน้าประตูทางเข้าทั้งสองด้าน เมื่อต้นสน
 เติบโตใหญ่ขึ้นสูงชะลูดแลเห็นแต่ไกล กุฏิใหญ่จึงได้

รับขนานนามใหม่ว่า มัสยิดคันสน และได้ใช้นามนี้
 เป็นทางการในปัจจุบัน มัสยิดคันสนนี้ได้มีการปรับปรุง
 ต่อมาอีกหลายครั้ง มีการตั้งสมาคมสนธิอิสลาม
 ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สองได้ตั้งเป็นสมาคม
 การกุศลช่วยเหลือสมาชิกเมื่อถึงแก่กรรม

เมื่อวันที่ ๒๖ เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๕
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล รัชกาลที่ ๘
 และพระอนุชาธิราชคือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 ภูมิพลอดุลยเดชมหาราช รัชกาลที่ ๙ พร้อมด้วย
 พระวรยศเรอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ได้เสด็จ
 พระราชดำเนินทางชลมารคมาทรงเยี่ยมมัสยิดคันสน
 เป็นการส่วนพระองค์ นับเป็นเกียรติอันสูงยิ่ง และ
 เป็นประวัติกการอันยิ่งใหญ่มีนายแช่ม พรหมยงค์
 จุฬาราชมนตรี พระยามโหสวรรค์สมบัติสิริ นายก
 เทศมนตรี อิหม่ามมัสยิดคันสนและมุสลิมทั้งหลายได้
 ถวายการรับเสด็จอย่างใกล้ชิด

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ๒ พระองค์
 เสด็จฯ เยี่ยมมัสยิดคันสน

ใน พ.ศ. ๒๔๕๖ ได้มีการรื้อและสร้างมัสยิด
ต้นสนขึ้นใหม่ ออกแบบมิมบับและเมือะหอรอบใหม่
และมีการบูรณะปรับปรุงเสริมสร้างมาโดยตลอด ทั้งนี้
เนื่องด้วยบรรพบุรุษในชุมชนแห่งนี้เห็นความสำคัญ
ของศาสนสถาน ส่งเสริมให้มีการศึกษา ปลูกฝัง
คุณธรรมและจริยธรรมตามหลักการศาสนา ประพฤติ
ปฏิบัติตนให้เป็นมุสลิมที่ดี เป็นพลเมืองดีมีความรัก
ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และร่วมกันพัฒนา
ชุมชน บ้านเมือง ให้มีความเจริญก้าวหน้าสืบไป

มิมบับและเมือะหอรอบ

ภายในมัสยิดต้นสน

มัสยิดบางหลวง

มัสยิดบางหลวงเป็นศาสนสถานเก่าแก่ของมุสลิม ตั้งอยู่หลังวัดกัลยาณมิตร ในชุมชนกุฎีขาว แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ขนาดพื้นที่ประมาณ ๒๐ ไร่เศษ เดิมมีสภาพเป็นเกาะ มีคลองล้อมรอบ

มัสยิดบางหลวง

ชุมชนกุฎีขาว

ชุมชนกุฎีขาว กำเนิดมาจากหมู่บ้านเก่าแก่ของชาวมุสลิม (คนที่นับถือศาสนาอิสลามเรียกว่ามุสลิม) ชื่อ หมู่บ้านบางหลวง ตั้งอยู่บนฝั่งคลองบางหลวง ซึ่งอยู่ทางทิศใต้ของเมืองธนบุรีศรีมหาสมุทร

ในสมัยแผ่นดินพระเจ้าเอกทัศ ก่อนกรุงศรีอยุธยาแตกครั้งสุดท้าย พระยาตากซึ่งดำรงยศเป็นพระยาวชิรปราการ ได้รวบรวมทหารม้าจำนวน ๕๐๐ นายตีหักค่ายข้าศึกออกมาก่อนแล้วมุ่งหน้าไปทางทิศตะวันออก รวบรวมผู้คนเพื่อกอบกู้เอกราชที่เมืองจันทบุรี ในขณะที่เดียวกันชาวมุสลิมก็เกรงกลัวข้าศึกซึ่งกำลังกวาดต้อนผู้คนและทรัพย์สินเป็นการใหญ่ จึง

อพยพละถิ่นฐานลงมาทางใต้ จนถึงเมืองธนบุรี ศรีมหาสมุทร ซึ่งในเวลานั้นได้มีชาวมุสลิมตั้งบ้านเรือน อยู่ที่บ้านบางกอกน้อยแล้ว ชาวมุสลิมที่อพยพมา มีทั้งนิกาย “ชีอะฮ์” และนิกาย “สุหนี่” จึงได้เข้าพักอาศัยอยู่ในแพทั้งสองฝั่งคลองบางกอกใหญ่ ชาวชีอะฮ์ อยู่ฝั่งคลองทางทิศเหนือจากวัดหงส์รัตนารามไป จนถึงเจริญพาศน์ ส่วนชาวสุหนี่อยู่ฝั่งคลองทางทิศใต้ ตรงข้ามวัดหงส์ฯ ไปจนถึงคลองวัดบุปผาราม จึงได้ รับการขนานนามว่า “แขกแพ” ในระยะนั้นชาวชีอะฮ์ และสุหนี่ ได้อาศัยประกอบพิธีศาสนาที่กุฎิบางกอกใหญ่ (มัสยิดต้นสน) ซึ่งอยู่ติดกับวัดโมลีโลกยาราม (วัดท้ายตลาด) กุฎิบางกอกใหญ่นี้มีมาก่อนแล้ว และชาว ชีอะฮ์ยังได้อาศัยทำพิธีมุฮัรรร่า (พิธีรำลึกถึงอิหม่าม ฮุเซน บุคคลสำคัญของมุสลิมนิกายชีอะฮ์) ที่กุฎินี้อยู่ หลายปี รวมทั้งยังเป็นที่ฝังศพของชาวชีอะฮ์ด้วย

ในช่วงเวลาที่พระยาตากทำการสู้รบเพื่อกอบกู้ เอกราชของชาติไทย ชายชาวมุสลิมได้อาสาเข้าร่วม รบกอบกู้เอกราชด้วยเป็นจำนวนมาก เข้าตีหัวเมือง ชายฝั่งทะเลและโจมตีค่ายโพธิ์สามต้นของข้าศึกที่ ควบคุมกรุงศรีอยุธยาแตกพ่ายไป กอบกู้เอกราชชาติ ไทยได้ตั้งแต่นั้น

พ.ศ. ๒๓๑๐ พระยาตากกอบกู้เอกราชสำเร็จแล้ว ได้ปราบดาภิเษกขึ้นเป็น สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี และสถาปนาเมืองธนบุรีศรีมหาสมุทรขึ้นเป็นราชธานีชื่อว่า กรุงธนบุรี

หลังเสร็จศึก หัวหน้านุสลิมนิกายชีอะฮ์ที่มีความชอบในการศึก ได้รับพระราชทานยศเป็น เจ้าพระยาจักรี และเมื่อเจ้าพระยาจักรีถึงแก่มรณกรรม สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีได้เสด็จพระราชดำเนินในพิธีฝังศพเจ้าพระยาจักรีที่สุสานกุฎีบางกอกใหญ่ด้วยซึ่งศพของท่านยังฝังอยู่ที่นั่นจนบัดนี้

ที่ฝังศพเจ้าพระยาจักรีในสุสานกุฎีบางกอกใหญ่

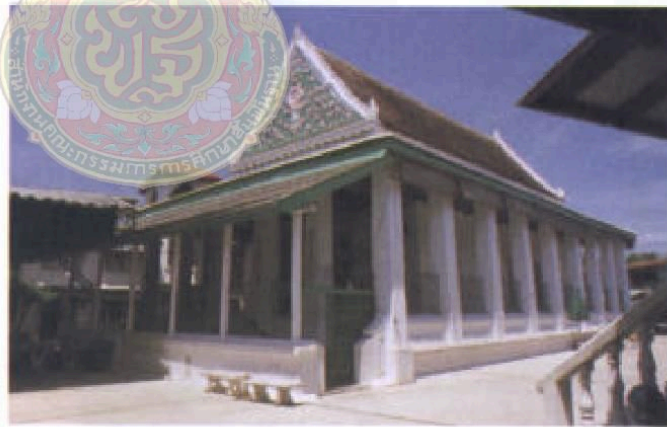
พ.ศ. ๒๓๒๕ สิ้นแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชเสด็จขึ้นครองราชย์ ทรงโปรดให้ย้ายราชธานีไปฝั่งตะวันออกคือ กรุงเทพมหานคร ในปัจจุบัน

พ.ศ. ๒๓๒๘ ชาวมุสลิมที่อาศัยอยู่แพในคลองบางกอกใหญ่ ทั้งชีอะฮ์และสุหนี่ เริ่มขึ้นไปสร้าง

บ้านเรือนอยู่บนบก ฝ่ายซ้ายอยู่บนฝั่งเจริญพาศน์
ฝ่ายขวาอยู่บนฝั่งตรงข้ามวัดหงส์รัตนาราม ตั้งเป็น
หมู่บ้านบางหลวง และได้มีการสร้างมัสยิดบางหลวง
ขึ้นในหมู่บ้านนั้น

มัสยิดบางหลวง (กุฎีขาว)

จากหลักฐานในหนังสือ “องค์ประกอบทาง
กายภาพ กรุงรัตนโกสินทร์” ระบุว่ามัสยิดบางหลวง
สร้างขึ้นในรัชกาลที่ ๑ แห่งราชวงศ์จักรี ซึ่งครอง
ราชย์ระหว่าง พ.ศ. ๒๓๒๕ - ๒๓๕๒ และมุสลิม
สุหนี่ขึ้นจากแพมาอยู่บนแผ่นดิน ในปี พ.ศ. ๒๓๒๘
จึงอนุมานว่า มัสยิดบางหลวง สร้างขึ้นในระยนั้น

มัสยิดบางหลวง
มัสยิดแห่งเดียวในโลกที่เป็นทรงไทย

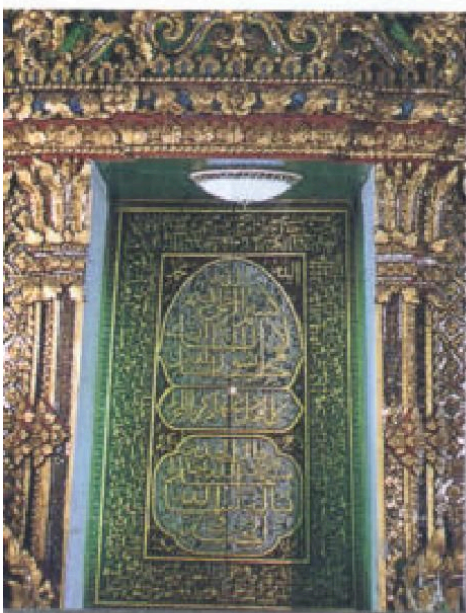

หน้าบันมัสยิดบางหลวง
ประดับด้วยปูนปั้นลายก้านขง
ใบฝรั่งเทศและดอกทศดาน

ครั้งนั้น มีพ่อค้ามุสลิมชื่อ โต๊ะหยี ซึ่งอยู่ในหมู่บ้านบางหลวง ได้รวบรวมชาวมุสลิมร่วมกันทำการก่อสร้างมัสยิดขึ้นในหมู่บ้าน มีลักษณะเป็นทรงไทยทั้งหลัง มีหน้าบันประดับด้วยปูนปั้นลายก้านแย่งใบฝรั่งเทศ ดอกพุดตาน กรอบหน้าบันประกอบด้วยเครื่องล่ายของประดับห้ามฉายไว้บนยอดตามซุ้มกรอบประตูหน้าต่างทุกบาน ประดับด้วยปูนปั้นลายเดียวกัน ตัวอาคารส่วนที่เป็นปูนทาสีขาวทั้งหมด ส่วนที่เป็นไม้ทั้งหมดทาสีเขียว ขนาดของอาคารมัสยิด กว้าง ๑๒ เมตร ยาว ๒๔ เมตร สูง ๑๖ เมตร นับได้ว่าเป็นมัสยิดก่ออิฐถือปูนแห่งเดียวในโลกที่เป็นทรงไทย ขณะเดียวกันท่านโต๊ะพิมพ์เสนได้ขอซื้อพระคำหนักวังหน้าเก่ามาทำเป็นศาลามัสยิดชั้น ๑ หลัง เป็นไม้ทั้งหลัง และเป็นทรงไทยเช่นเดียวกันเป็นศาลาเลี้ยงและเก็บวัสดุต่างๆ ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของมัสยิด กับได้สร้างหอกลองเป็นไม้ทั้งหลังอยู่ทางทิศใต้ของมัสยิด ในสุสานมีศาลาสำหรับจัดศพก่อนฝัง เรียกว่าศาลาดิน รวมทั้งจุดสระน้ำไว้ใช้สำหรับอาบน้ำละหมาดอยู่มุมซ้ายของมัสยิดด้วย

ต่อมาเมื่อมิมบร์ในมัสยิดชำรุดลง (มิมบร์ คือ
แท่นยืนแสดงธรรมในมัสยิด) เจ้าสัวทุก พ่อค้าเชื้อจีน
ซึ่งกริยาเป็นมุสลิมอยู่ในหมู่บ้านนี้ ได้ทำการก่อสร้าง
มิมบร์และเมือะหอรอบ (คือบริเวณที่อิหม่ามนำละหมาด
ในมัสยิด) ขึ้นใหม่เป็นซุ้มทรงวิมาน ก่ออิฐถือปูน
ผสมผสานด้วยลวดลายปูนปั้น เป็นศิลปะแบบไทย จีน
และฝรั่ง มี ๓ ยอด ประกอบด้วยฐานล่าง บัวหัวเสา
กาบพรหมศร ดอกประจักษ์ยาม ข้างบนหัวเสาเป็น
รัดเกล้า บันแถลง ก้านแย่ง ใบฝรั่งเทศ ดอกเมาดาน
(พุดตาน) ของจีนประดับบนยอดวิมานทั้งสามยอด

มิมบร์และเมือะหอรอบในมัสยิดบางหลวง
ศิลปะผสมแบบไทย จีน ฝรั่ง

ลงรักปิดทอง ประดับด้วยกระจกสีเขียว แดง เหลือง
น้ำเงิน ขาว และได้แกะสลักแผ่นไม้สักเป็นอักษร
ภาษาอาหรับ บรรจุบทอัลกุรอานและอัลชะดิษ ลงรัก
ประดับกระจกสี คัดที่ผนังด้านในเมืงะหฺรอบอีกด้วย
มัสยิดนี้เดิมเรียกกันว่า มัสยิดบางหลวง แต่เนื่องด้วย
ทาสีขาวทั้งหลัง จึงเรียกว่า กุฎีขาว ชื่อเต็มจึงเป็น
มัสยิดบางหลวง (กุฎีขาว) มีอิหม่ามประจำมัสยิดมา
หลายสมัย และเป็นศูนย์รวมปฏิบัติศาสนา มีการ
บรรยายธรรมเป็นประจำทุกวันศุกร์

ฐานมิมบาร์
ในมัสยิดบางหลวง

วงดนตรีไทยพาทยโกศล

ศิลปะด้านดนตรีไทยเป็นวัฒนธรรมอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งปรากฏอยู่ในบริเวณใกล้เคียงวัดกัลยาณมิตร เป็นวัฒนธรรมที่มีคุณค่ายิ่งของไทยที่จะต้องรักษาไว้ ตามประวัติบันทึกไว้ว่าหลวงกัลยาณมิตตาวาส (ทับ พาทยโกศล) เจ้ากรมวัดกัลยาณมิตร ซึ่งต้นตระกูลมีอาชีพเป็นนักดนตรีไทยมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๑ หรือ กรุงศรีอยุธยาตอนปลาย และได้อาศัยอยู่หลังวัดกัลยาณมิตร หลวงกัลยาณมิตตาวาสได้เรียนวิชาดนตรีไทยจากสำนักใดไม่ปรากฏ ต่อมาบุตรชายคนที่ ๑๒ ซึ่งเกิดกับนางแสง คือ จางวางทั่ว พาทยโกศล ได้รับการสืบทอดมรดกทางดนตรีไทย เป็นครูดนตรีไทยที่มีชื่อเสียง สามารถเล่นเครื่องดนตรีไทยได้ทุกชนิด และร้องเพลงได้ดีด้วย ท่านได้ประพันธ์เพลงไทยเดิม

หลวงกัลยาณมิตตาวาส

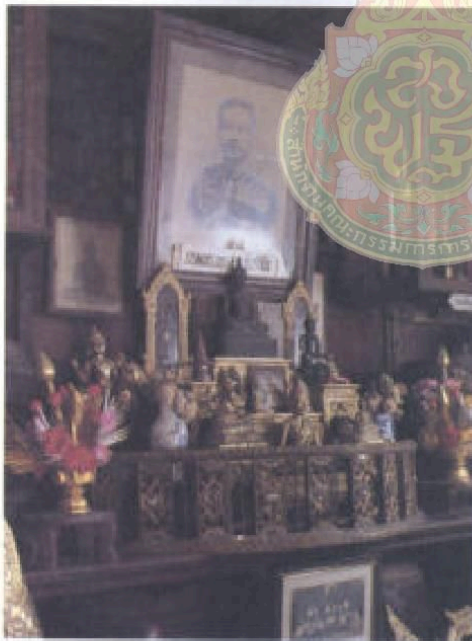
หลวงกัลยาณมิตตาวาส
(ทับ พาทยโกศล)

จางวางทั่ว พาทยโกศล

จางวางทั่ว พาทยโกศล

ทั้งทางร้องและทางรับไว้จำนวนมาก วงพาทย์โกสลด ซึ่งนำโดยครูจางวางทั่ว พาทย์โกสลด ได้เข้าสังกัดเป็น วงของวังบางขุนพรหม และได้รับการอุปถัมภ์จาก สมเด็จพระเจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ถึง ๓ รัชกาล เป็นเวลาราว ๓๐ ปี คือใน รัชกาลที่ ๕, ๖ และ ๗ ได้แต่งเพลงเถาขึ้นหลายเพลง และเพลงดัด เพลงหน้าพาทย์ เพลงเดี่ยว ที่สำคัญคือ เพลงชาติไทย ในราวปี พ.ศ. ๒๔๗๗ ได้นำเพลง หน้าพาทย์ชื่อว่า เพลงตระนิมิตรมาทำเป็นเพลงชาติ ทางไทยขึ้น สมัยนั้นจึงมีเพลงชาติบรรเลงอยู่สองเพลง คือ เพลงชาติทางสากล ของพระเจนดุริยางค์ และ เพลงชาติทางไทย ของครูจางวางทั่ว

สมเด็จพระเจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์
กรมพระนครสวรรค์วรพินิต

ต่อมาทางราชการ โดยคณะกรรมการดำเนินงาน เรื่องเพลงชาติ เห็นว่าเพลงชาติถ้ามีมากกว่าหนึ่ง เพลงจะไม่ศักดิ์สิทธิ์ จึงได้ใช้ทางสากลมาจนทุกวันนี้ และเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๕ มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง วงพาทย์โกสลดจึงได้ออกจากวังบางขุนพรหม

เครื่องดนตรีประดับมุก

นายเทวประสิทธิ์ พาทย์โกศล

จางวางทั่วเป็นผู้มีศรัทธาในการกุศลต่างๆท่าน
 ได้ทำหน้าที่ทำนุบำรุงวัดกัลยาณมิตร เรียกได้ว่า
 ทำหน้าที่เป็นนายป้าชำ สร้างศาลาและเมรุเผาศพ
 ให้แก่วัด โดยขอแรงศิษย์มาช่วยกันสร้าง จนแม้แต่
 เสนมปณิธานต์โบกพื้นท่านก็ลงมือทำ ศาลาพาทย์
 โกศลที่ท่านสร้างไว้คนนั้น บัดนี้ชำรุดทรุดโทรมจนรื้อ
 ทิ้งไปหมดแล้ว

หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ เป็นสมัยที่นายเทว
 ประสิทธิ์ พาทย์โกศล บุตรชายของจางวางทั่ว เป็น
 หัวหน้าวงพาทย์โกศล นายเทวประสิทธิ์เป็นบุตร ๑
 ใน ๒ คนที่เหลือของครุจางวางทั่ว บุตรคนหนึ่งเป็น
 น้องสาวของครูเทวประสิทธิ์ ซึ่งเกิดจากครุจางวาง
 ทั่ว และนางปลั่ง พาทย์โกศล คือ คุณหญิงไพฑูรย์
 (พาทย์โกศล) กิดติวรรณ ได้รับงานทั่วไป และเริ่ม
 งานก่อสร้างที่ค้างอยู่ของบิดา คือ สร้างเครื่องดนตรี
 ประดับมุกจนเสร็จสิ้นสมบูรณ์ เป็นวงปี่พาทย์ประดับ
 มุกที่มีครบทุกชิ้น

นายเทวประสิทธิ์ เป็นนักดนตรีที่มีชื่อเสียง
 ผู้หนึ่งในยุคต่อจากจางวางทั่ว ได้เรียนวิชาดนตรีจาก

บิดา ต่อมาได้เป็นลูกศิษย์ของทูลกระหม่อมบริพัตร
 พระยามาตยพงศ์ธรรมพิศาล และพระยาประสาน
 ดุริยางค์ เริ่มตีระนาดได้เมื่ออายุ ๘ ปี เป่าปี่ประกวด
 ได้รางวัลเมื่ออายุ ๑๕ ปี และยังมีความสามารถทาง
 สีซอสามสายอย่างหาตัวจับได้ยาก และนำวงพาทย
 โกศล ซึ่งเป็นรุ่นเด็กเข้าอยู่ในวังสวนผักกาด ซึ่งเป็น
 วังของทายาทสกุลบริพัตร และนำวงออกอากาศทาง
 สถานีวิทยุ บันทึกลงแผ่นเสียง และใช้ความรู้ความ
 สามารถในการช่วยเหลือราชการอย่างเต็มที่ เพลง
 ที่นายเทวาประสิทธิ์แต่ง เช่น เพลงโหมโรงมหา
 จุฬาลงกรณ์ เพลงโหมโรงอาทิตย์อุทัย เพลงภาค
 บริพัตร เพลงช้างประสานงาเถา ฯลฯ

ระนาด

ดราวงดนตรีไทยพาทยโกศล

เมื่อสิ้นนายเทวประสิทธิ์ วงพาทย์โกศล อยู่ในความดูแลของคุณหญิงไพฑูรย์ กิตติวรรณ ผู้เป็นน้องสาว คุณหญิงไพฑูรย์ได้นำวงพาทย์โกศลและข้าราชการทหาร ตำรวจ พลเรือน บันทึกเทปเพลงดรัมโหมรีของเก่าจำนวน ๗ ดับ มีเพลงทั้งหมด ๓๗ เพลง ซึ่งเป็นเพลงที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงมีพระราชดำริให้เป็นเพลงตัวอย่างประเภทเพลงดรัมโหมรี

ปัจจุบันวงพาทย์โกศล ยังคงอยู่ที่หลังวัดกัลยาณมิตร มี ร.ค.อุทัย พาทย์โกศล บุตรชายของนายเทวประสิทธิ์ เป็นหัวหน้าวง สืบทอดอนุรักษ์ โดยสร้างเครื่องสำหรับออกงานแทนเครื่องเดิมอีก ๑ ชุดซ่อมแซมเครื่องเดิม โดยเฉพาะเครื่องปี่พาทย์ประดับมุกสร้างงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ณ พระเมรุมาศท้องสนามหลวง

ขลุ่ยบ้านลาว

ณ บริเวณชุมชนบางไส้ไก่ หลังสถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จพระเจ้าพระยา ถนนอิสรภาพ มีคนไทยเชื้อสายลาวกลุ่มหนึ่ง แต่ไม่อาจสืบได้ว่ามาจากไหนเมื่อไรขณะนี้คนกลุ่มนี้ได้เป็นคนไทยอย่างสมบูรณ์แล้ว และมีรศกวิชาช่างขลุ่ยคิดตัวมาจนเป็นที่รู้จักแพร่หลายในฐานะผู้ผลิตขลุ่ยคุณภาพดี ในชื่อ ขลุ่ย บ้านลาว

ถึงแม้จะมีความสามารถในการผลิตขลุ่ยขั้นดี คิดตัวมา แต่คนกลุ่มนี้ก็ไม่ได้ยึดการทำขลุ่ยเป็นอาชีพมาแต่เดิม คงทำขลุ่ยเล่นกันในหมู่บ้านเท่านั้น เพิ่งจะมาทำเป็นอาชีพจริงจังเมื่อประมาณ ๕๐ ปี มา

ขลุ่ยแบบและสายต่าง ๆ

ขั้นตอนการทำขลุ่ย

๑. นำไม้รวกมาฝึ้งแดดให้แห้งสนิท โดยใช้
เวลาอย่างน้อย ๒ สัปดาห์ หรือฝึ้งค้างปี

๒. นำไม้ที่ฝึ้งแล้วมาตัดตามขนาดของขลุ่ย
โดยแต่ละเลาต้องมีความยาวพอเหมาะ ส่วนความ
กว้างของเส้นผ่าศูนย์กลางจะแบ่งเป็นขนาดเล็กให้
เสียงสูงและขนาดใหญ่ให้เสียงต่ำ เรียงตามลำดับคือ
ขลุ่ยหลีบ ขลุ่ยกรวด ขลุ่ยเพียงออ และขลุ่ยอู้

เลือกขลุ่ย

๓. นำมาทำผิวโดยขัดด้วยอิฐมอญตำละเอียด
ห่อในกาบมะพร้าว

ขัดผิว

๕. เกลาขโดยให้ตะกั่วร้อนๆ ราดเนื้อไม้โดย
เร็วจนไหม้เป็นลาย ถ้าไม่สวยขายได้ราคาดีจะทำลาย
อย่างประณีต เป็นลายดอกพิกุล ลายดา แต่ถ้าเป็นไม้
รูปทรงธรรมดาก็ทำลายง่าย ๆ เป็นลายหินหรือลายดลก

เกลาย

๕. ขั้นตอนที่สำคัญที่สุดคือการทำเสียง โดย
 การเจาะรูบนเนื้อไม้ ถัดมาตามที่กระยะไว้ ปาดรู
 ปากนกแก้วที่ด้านหลังในตำแหน่งของนิ้วหัวแม่มือ
 ซ้าย หลังจากนั้นคือการเข้าฉากหรือการอุดไม้ที่ปาก
 โดยเว้นช่องเป่าลมไว้สำหรับเป่า

ทำเสียงขลุ่ย

ในการทำเสียงขลุ่ย ผู้ทำต้องเป่าขลุ่ยเป็นและ
 ต้องมีความชำนาญในการคำนวณปริมาณลม และกะ
 ระยะของการเจาะรูในขลุ่ยแต่ละเลา ซึ่งมีขนาด รูปร่าง
 และรูปทรงต่างกัน รวมทั้งต้องฟังและแก้เสียงได้ด้วย

ในช่วงยี่สิบปีหลังมานี้ ชาวบ้านลาวได้ทำขลุ่ย
 เพียงออกพลาสติกจากท่อน้ำประปาขนาด ๘ หุน เป็น
 อุตสาหกรรมในครัวเรือน เพราะเป็นขลุ่ยที่มีราคาถูก
 เหมาะสำหรับนักเรียนที่เรียนวิชาดนตรีไทยเป่าขลุ่ย

บรรณานุกรม

กัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์, สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้า, แม่เล่าให้ฟัง.

กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๕. (กระทรวงศึกษาธิการจัดพิมพ์ในโครงการ
สร้างสวนสาธารณะเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทร์ราชมราชชนนี)

กุศล เอี่ยมอรุณ. ฝั่งธนบุรี. กรุงเทพฯ : สารคดี, ๒๕๔๒.

โครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทย. เรือพระราชพิธี. กรุงเทพฯ : บริษัทคอมแพคท์พริ้นท์ จำกัด,
๒๕๔๒.

จรรยาพร บุญหล่อสุวรรณ และวิภา เต็มรังษี. “เรือนมนิลาภิรมย์ฝั่งน้ำย่านกุฎจีน,” สารคดี, ๑๗
(เมษายน ๒๕๔๔), ๔๘-๔๙.

จัดสร้างอุทยานเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทร์ราชมราชชนนี ตามพระราชดำริ, คณะกรรมการ.

อุทยานเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทร์ราชมราชชนนี. กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์
การพิมพ์, ๒๕๓๕.

จุลทรรศน์ พยาจนานนท์. ข้อมูลทางศิลปะในมัสยิดบางหลวง. น.ป.ท., น.ป.ป.

จุฬาราชมนตรี, สำนัก. พระภูมิพลมหาสาธุกับพลสถิตกรรมสถาน. กรุงเทพฯ : ๒๕๓๐. (จัดพิมพ์
เนื่องในวโรกาสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลมหาสาธุทรงเจริญพระชนมายุ ๖๐ พรรษา)

ชนนาค โกมลภิส. “ขนมฝรั่งกะดี่จีน,” ครัว, ๘ (สิงหาคม ๒๕๔๔), ๕๘-๑๐๐.

ที่ระลึกในวโรกาสสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรง
เป็นประธานหล่อพระพุทธรูปปฏิมาประธาน ประจำศาลาการเปรียญวัดพิทยอดิการาม
คลองสาน กรุงเทพมหานคร ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๔๔. กรุงเทพฯ : น.ป.ท., ๒๕๔๔.

นพวรรณ พาทย์โกศล. ตระกูลพาทย์โกศลกับดนตรีไทย. (เอกสารอัดสำเนา)

นงนุช ไพรีพิบูลย์กิจ. พระราชวังโบราณ. กรุงเทพฯ : เอส.ที.พี. เวิลด์ มีเดีย, ๒๕๔๑.

แน่นน้อย ศักดิ์ศรี, บ.ร.ว. พระราชวังและวังในกรุงเทพฯ (พ.ศ. ๒๓๒๕-๒๕๒๕) กรุงเทพฯ :
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

ธนบุรี, วิทยาลัยครู. เมืองธนบุรี. กรุงเทพฯ : ๒๕๒๕.

_____. ศูนย์ชุมชนส่งเสริมวัฒนธรรมไทย. ธนบุรีถิ่นของเรา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา,
๒๕๒๒.

ประวัติมัสยิดบางหลวง โดยหลวงพิพิธเกษัช พ.ศ. ๒๔๕๒.

ประวัติวัดกัลยาณมิตรรวมหาวิหาร. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., ๒๕๔๒ (จัดพิมพ์โดยเสด็จพระราชกุศล
สมเด็จพะเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงยกข้อฟ้า
พระวิหารหลวงวัดกัลยาณมิตร วันอังคารที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๔๒)

ประวัติวัดบุญผาราม. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., ๒๕๓๐. (พิมพ์เป็นธรรมเนียมบรรณาการงานพระราชทาน
บรรจุศพ พระธรรมวราลังการ (อนุภาสเถร ป.ธ. ๕) เจ้าอาวาสวัดบุญผาราม ณ ศาลา
สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ วัดบุญผาราม ๗ มิถุนายน ๒๕๓๐)

ประวัติศาสตร์ชาติไทย ของหอสมุดแห่งชาติ รหัส ๓๐๔, ๓๐๕, ๕๕๕.

๘๐ ปีวัดช่างดาครุฑ. กรุงเทพฯ : เอ ที พรินต์ติ้ง, ๒๕๓๕.

พระกฐินพระราชทานกองทัพเรือ ๒๕๔๓ ณ วัดอนงคาราม กรุงเทพมหานคร ๒๖ ตุลาคม
๒๕๔๓. ม.ป.ท., ม.ป.ป.

เพื่อความเข้าใจในแผ่นดินธนบุรี. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สารคดี, ๒๕๔๒.

มัสยิดต้นสน, คณะกรรมการ. ประวัติมัสยิดต้นสน. กรุงเทพฯ : การพิมพ์พิไลวัฒนา, ๒๕๑๘.

_____. ประวัติมัสยิดต้นสน บทวิเคราะห์ความเป็นมา ๔๐๐ ปี เกียงกูเอกราชไทย. (คัดจาก
งานที่ระลึกมัสยิดต้นสน ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘)

_____. มุสลิมมัสยิดต้นสนกับบรรพชนมีสามยุคสมัย. (เอกสารอัดสำเนา ๒๘ มกราคม
๒๕๔๔)

ยุทธการทหารเรือ, กรม. พระราชวังเดิมกรุงธนบุรี. กรุงเทพฯ : ม.ป.ป.

ราชภัฏธนบุรี, สถาบัน. ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม. ชีวิตไทยในธนบุรี. กรุงเทพฯ ๒๕๔๐.

_____. สำนักศิลปวัฒนธรรม. ประวัติศาสตร์กรุงธนบุรี. กรุงเทพฯ, ๒๕๔๒ (ฉบับเฉลิมฉลอง
๗๒ พรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช)

เลขานุการกองทัพเรือ, สำนักงาน. กองประชาสัมพันธ์. พระราชพิธีเสด็จพระราชดำเนินถวายผ้า
พระกฐินโดยกระบวนพยุหยาตราชลมารค ณ วัดอรุณราชวราราม วันพฤหัสบดีที่
๔ พฤศจิกายน ๒๕๔๒. กรุงเทพฯ : กองโรงพิมพ์ กรมสารบรรณทหารเรือ, ๒๕๔๒.

วัดอมรินทราราม. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด, ม.ป.ป.

วิชาการ, กรม. เลียบวัดไถ่ล้าง. กรุงเทพฯ, ๒๕๔๒.

ศิลปากร, กรม. ประวัติวัดอรุณราชวราราม. ม.ป.ท., ๒๕๒๑ (จัดพิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ
สมเด็จพะพุดาจารย์ (วน จูฑิยานมหาเถร)

_____. สุจิบัติ งามวางทั่ว พาทยโกศล. กรุงเทพฯ, ๒๕๒๔. (จัดงานที่ระลึกเนื่องในโอกาส
วันเกิดครบ ๑๐๐ ปี)

สกุลกัลยาณมิตร. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง, ๒๕๓๖.

สุทธิพันธ์ ขุทรานนท์. อนุสาวรีย์ในประเทศไทย เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : กองวรรณกรรมและ
ประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, ๒๕๓๕.

อนุรักษ์โบราณสถานในพระราชวังเดิม, มุณินิ. พระราชวังเดิม (พระราชวังกรุงธนบุรี). กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์ (๑๕๘๗), ๒๕๔๓.

_____. สารนำวังกรุงธนบุรี. กรุงเทพฯ ๒๕๔๓.

อนุสรณ์กฐินพระราชทานประจำปี ๒๕๔๓ วัดพิชัยญาติการามวรวิหาร. ม.ป.ท., ๒๕๔๓.

องค์ประกอบทางกายภาพของกรุงเทพมหานคร ของหอสมุดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๔
หน้า ๖๒ พร้อมแผนที่แสดงที่ตั้งมัสยิดบางหลวง หมายเลข ๑๓.

องค์การเผยแผ่วัดประยุรวงศาวาส. กองวิชาการ, ธรรมสาระ ๕ รส. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา, ๒๕๓๗.

(อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพระครูสาราณียคุณ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดประยุ-
รวงศาวาส ณ เมรุวัดประยุรวงศาวาส วันเสาร์ที่ ๒๓ เมษายน พ.ศ. ๒๕๓๗)

อักษรานุกรม ของหอสมุดแห่งชาติ รหัส ๑๒๓

ขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูลและอำนวยความสะดวกในการจัดทำหนังสือ

นายเกียรติ ท้วมประอม

นายชาติ ศรีทองอ่อน

นายชาย จอนสุข

พันเอกชาญ กัลยาณมิตร

นายทรงพล ไสกจารี

นายบุญชนิธิ์ สิมะเสถียร

นายประยูรศักดิ์ ชลาชนเดชะ

นายประสิทธิ์ สะแตงวงษ์

นางสาวผกาวรรณ เดชเทพพร

นางพรรณทิพา พุทธรักษ์

นายมงคล ไก่ปิ่น

นางสาวสริน ชัยศิลป์

นางสาวรส วงศ์ยังอยู่

นางราตรี พาทยโกศล

นางวรรณา मुखดารี

บาทหลวงวิจิตร ถิขิตธรรม

นางสาวสมสุข จูชะโยธิน

นางสาวสมร สุวรรณกิจบริหาร

นางสุดารัตน์ สุจิตรจุล

นายอากม พูลสุข

ร.ค.อุทัย พาทยโกศล

สถาบันราชภัฏธนบุรี

หน่วยงานที่เอื้อเฟื้อข้อมูลและการถ่ายภาพประกอบ

กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เรือพระราชพิธี

พระราชวังเดิม กองทัพเรือ

อุทยานเฉลิมพระเกียรติ

สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

วัดกัลยาณมิตร

วัดเศวตฉัตร

วัดเฉลิมพระเกียรติ

วัดเทพธิดาราม

วัดประยุรวงศาวาส

วัดบุปผาราม

วัดพิชยญาติการาม

วัดสามพระยา

วัดราชโอรสาราม

วัดระฆังโฆสิตาราม

วัดอนงคาราม

วัดอรุณราชวราราม

วัดอมรินทราราม

วัดอินทาราม

วัดช่างคาคูรัส

มัสยิดบางหลวง

มัสยิดคันสน

ผู้เขียน

นำเรื่อง

ธนบุรีศรีมหาสมุทร

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

พระราชวังเดิม

อุทยานเฉลิมพระเกียรติ

สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เรือพระราชพิธี

วัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร

วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร

วัดอมรินทรารามราชวรวิหาร

วัดบุปผารามวรวิหาร

วัดพิชยญาติการามวรวิหาร

วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร

วัดอนงคารามวรวิหาร

วัดกัลยาณมิตรวรมหาวิหาร

ศาลเจ้าเกียนอันเกง

วัดรางดาวราษฎร์

ขนมฝรั่งกุฎีจีน

เรือนไทยทรงมนิลาริมแม่น้ำเจ้าพระยา

มัสยิดคันสน

มัสยิดบางหลวง

วงดนตรีไทยพาทยโกศล

ขลุ่ยบ้านลาว

นางสาวพรรณงาม แหม่มบุญเรือง

นางสาวขวัญฟ้า นิยมในธรรม

นางปราณี ปราณธิ์

นางสาวนภกรณ์ ชังนุดดา

นางสาวเพ็ญศิริ กัลยาณมิตร

นางเชาวลี นาคสุขศรี

พระมหาชนพล กตสาโร

วศ.สิริวัฒน์ คำวันสา

พระมหาภักตหา ปิยสีโล

พระมหาสมนึก จิตเมโธ และนายลือชัย เลพล

พระมหาสมนึก จิตเมโธ และนายลือชัย เลพล

พระมหาพินิจ สุเมโธ และนายลือชัย เลพล

พระมหาภักตหา ปิยสีโล

วศ.สิริวัฒน์ คำวันสา

นายบุญยนิษฐ์ สิมะเสถียร

คณะจากวัดรางดาวราษฎร์

นางสาวพรรณงาม แหม่มบุญเรือง

นางสาวพรรณงาม แหม่มบุญเรือง

นางสาวรสา วงศ์ยังอยู่

นายชาย จอนสุข

นางสาวพรรณงาม แหม่มบุญเรือง

นางสาวพรรณงาม แหม่มบุญเรือง

คณะกรรมการจัดทำหนังสือ ที่ปรึกษา

พระครูกัศยาน์กิจจานุกุล

พระมหากัณหา ปิยสีโล

พระมหาชวการ สุเมโธ

พระมหาธนพล กตสโร

พระสมุหณะ มารชิโน

อธิบดีกรมวิชาการ (นายประพัฒน์พงศ์ เสนาฤทธิ์)

ประธานกรรมการ

รองอธิบดีกรมวิชาการ (นายประสาท สอ้านวงศ์)

รองประธานกรรมการ

ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาหนังสือ (นายวินัย รอดจ้าย)

กรรมการ

ผู้อำนวยการสถาบันภาษาไทย (นางปราณี ปราบริปู)

นายสมบัติ พลายน้อย

รศ. สิริวัฒน์ คำวันสา

นายประวิทย์ กองแก้ว

นางเซาวลี นาคสุขศรี

นายทวีพร ทองคำใบ

นางสาวนวกรณ์ ชังนุดดา

นางสาวเพ็ญศิริ กัศยานมิตร

นางสาวขวัญฟ้า นิยมโนธรรม

กรรมการและเลขานุการ

นางสาวพรรณงาม แยมบุญเรือง

กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

นายถือชัย เลพล

นางสาวมาลี ธรรมโชติง

นางสาวประภาภรณ์ อสีพงษ์

นางสาวเมธาวี ขกเถื่อน

บรรณาธิการที่ปรึกษา

นายสมบัติ พลายน้อย

รองอธิบดีกรมวิชาการ (นายประสาธ สอ้านวงศ์)

ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาหนังสือ (นายวินัย รอดจ่าย)

บรรณาธิการ

นางสาวพรรณงาม แยมบุญเรือง

นางสาวลี นาคสุขศรี

นางสาวนวกรณ์ ชังบุคดา

ถ่ายภาพประกอบ

นายทวีพร ทองคำใบ

ช่วยถ่ายภาพ

นายลือชัย เลพล

นายเชษฐพล หวังเจริญสุข

นางสาวประภากรณ์ อสีพงษ์

นางสาวมาลี ธรรมโชติง

ออกแบบปก

นางสาวนวกรณ์ ชังบุคดา

นางสาวขวัญฟ้า นิยมในธรรม

ออกแบบจัดทำรูปเล่ม

นางสาวพรรณงาม แยมบุญเรือง

นางสาวนวกรณ์ ชังบุคดา

นางสาวลี นาคสุขศรี

นางสาวขวัญฟ้า นิยมในธรรม

จัดพิมพ์ต้นฉบับ

นางสาวประภากรณ์ อสีพงษ์

นางสาวเมธาวิ ชกเลื่อน

ประสานงานการพิมพ์

นางมาลีรัตน์ อุดลชีวะ

ประสานงานทั่วไป

นายลือชัย เลพล

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ
เรื่อง อนุญาตให้ใช้หนังสือในโรงเรียน

ด้วยกรมวิชาการได้จัดทำหนังสืออ่านเพิ่มเติม เรื่อง อนุเรศริมหาสมุทร เพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ระดับประถมศึกษา และกลุ่มวิชาสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา ขึ้น กระทรวงศึกษาธิการพิจารณาแล้วอนุญาตให้ใช้หนังสือนี้ในโรงเรียนได้

ประกาศ ณ วันที่ ๑๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๔

(นายจรรยา ชูตาภ)

ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

